

AVRASYA

DÜNYASI

EURASIAN WORLD

Altı Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi

Yıl/Year: 3 • Sayı/No: 5 • Ekim/October 2019

AVRASYA'NIN BATI YAKASI: BALKANLAR WEST SIDE OF EURASIA: BALKANS

**Türkiye'nin Yeni
Stratejik Cephesi:
Doğu Akdeniz ve
Kıbrıs Mücadelesinde
Yol Haritası**

**Are the EU's Divisive
Policies in the Balkans
in a Cul-De-Sac?**

**Ukrayna'da 2019
Cumhurbaşkanlığı ve
Parlamento Seçimleri**

Yayın Sahibi

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kirt.
Tic. Ltd. Şti. adına
Hazel Çağın Elbir

Yayın İdare Adresi

Abidin Daver Sok. No. 12/B Daire 4 06550
Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • Faks: 0 (312) 438 50 26

Yayın / Danışma Kurulu

E. Büyükelçi Alev Kılıç, Başkan, AVİM

E. Büyükelçi Çınar Aldemir

Prof. Dr. Ayşegül Aydıngün, ODTÜ

Prof. Dr. Hüseyin Bağcı, ODTÜ

Dr. Paulo Botto, La Plata University,
Buenos Aires, Argentina

Prof. Dr. Birgül Demirtaş, Türk-Alman Üniversitesi

Doç. Dr. Sergii Glebov, Odesa Mechnikov

National University, Odesa, Ukraine

Prof. Dr. Afet Gulaliyeva, Baku State University,

Baku, Azerbaijan

E. Büyükelçi Koray Targay

Editör: Yiğit Alpogan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Turgut Kerem Tuncel

Fotoğraflar: www.tr123rf.com

Baskı Tarihi: 15 Ekim 2019

ISSN: 2587-0920

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın

Yayın Şekli: 6 Aylık Türkçe-İngilizce

Sayfa Düzeni

Ruhi Alagöz

Baskı:

Özyurt Matbaacılık

Saray Mah. 123. Caddesi No: 2/1 Kahramankazan / ANKARA

Tel: +90 312 384 15 36 Belgegeçer: +90 312 384 15 37

Abone Sorumlusu

Hülya Önalp

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kirt. Ltd. Şti.

Süleyman Nazif Sok. No. 12/B Daire 4 06550

Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • Faks: 0 (312) 438 50 26

E-posta: terazi yayincilik@gmail.com

www.avim.org.tr

Yıllık Yurtiçi Abone Ücreti: 40 TL

Yıllık Yurtdışı Abone Ücreti: 25 Euro

Aşağıdaki banka/posta çeki hesap numaralarına
ödeme yapabilirsiniz:

Terazi Yayıncılık,

Garanti Bankası-Çankaya/ANKARA Şubesi:

181/6296007

Posta Çeki Hesabı: Ankara/Çankaya/Merkez

5859221

IBAN No: TR96 0006 2000 1810 0006 2960 07

Aksi belirtilmediği sürece Avrasya Dünyası'nda
yayımlanan yazılarda belirtilen olay ve fikirler
sadece yazarına aittir. Yazı işleri müdürünü,
yayın sahibini veya editörünü bağlamaz.

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin
alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi
kullanılarak yeniden baskısı yapılamaz. Akademik
ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Değerli Okurlar,

Zaman çabuk geçiyor. Dergimizin yayın hayatına başladığı gün adeta dün gibi. Oysa, bu sayımızla 2. yayın yılımızı tamamlamış oluyoruz. Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) olarak mutluluğumuzu sizinle paylaşmak bizler için bir sevinç vesilesi hiç kuşkusuz.

Son defa sizlerle buluşmamızdan bu yana altı ay geçti. Giderek dünyanın önemli ve ilginç bir coğrafyası haline gelen bölgemizde bu dönemde de kayda değer gelişmeler oldu. Her zaman olduğu gibi "Avrasya Dünyası" yazı ekibi olarak bölgemizdeki gelişmeleri yakından izlemeye çalıştık. Bazılarına daha yakından bakmaya çaba gösterdik.

Bu sayımızla yöntemde bir değişikliği denemek istedik. Hatırlanacağı üzere, evvelce Avrasya'daki gelişmelerden birini seçer, özel olarak o konuya odaklanır ve çeşitli yönleriyle irdeleyen yazıları bir grup halinde toplayarak sizlere sunardık. Bu sayımızda sizlere aynı başlık altında sunacağımız yazıların artık konu bazlı değil de bölge bazlı olmasının belki de başka bir bakış açısı getirebileceğini düşündük. Bu yaklaşımla, Avrasya'da irdelenecek ilk bölgenin Balkanlar olabileceği üzerinde durduk. Bu doğrultuda Balkanlar'a ilişkin dört yazıdan oluşan bir demeti hazırlayarak beğeninize sunmaktayız. Bu denememizin sizlerle uygun ve başarılı bulunması halinde uygulamayı Avrasya coğrafyasının muhtelif köşelerini, örneğin Kafkaslar, Orta Asya, Karadeniz Havzası ve Doğu Avrupa'yı ele alarak sürdürmeyi düşünmekteyiz. Bu sayının özel odak "bölge"si Balkanlara dört yetkin yazarın kaleminden çıkan yazılarla dokunmaya çalıştık. Umarız beğeninizi kazanır.

Her zaman olduğu gibi görüş ve katkılarınıza açık olarak "Avrasya Dünyası"nın 5. sayısını takdim ediyor ve gösterdiğiniz ilgiye teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yiğit Alpogan
Editör

from the editor

Dear Readers,

Time flies. The day that the first issue of the "Eurasian World" feels just like yesterday. Nevertheless, with this issue, the second year of the publication of Eurasian World has been completed. We, as the Center for Eurasian Studies (AVİM), are glad to share our joy with you.

Six months have passed since the publication of the previous issue of the "Eurasian World". Since then, significant developments have taken place in our region, which has been turning into a truly important and interesting geography. As always, we, as the publisher of the "Eurasian World", have followed the regional developments closely. Some of these merited an even closer look.

In this issue, we gave a try to a new practice. As could be recalled, previously we used to focus on a certain development in the Eurasian sphere and published articles that assessed this certain development from different angles in one cluster. While preparing this issue, we came to the idea that it might be more purpose-oriented to focus on certain regions of the Eurasian land mass and consequently region-based instead of issue-based grouping of the articles could help readers to reach newer perspectives. We picked up the Balkans as the first region in Eurasia to focus on. Accordingly, in this issue, we present a cluster composed of four articles on this region to your attention. If this trial will gain public acceptance, we will continue this new practice in the following issues by focusing on different regions of our interest such as Caucasus, Central Asia, Black Sea Basin, and Eastern Europe.

Being receptive to your views and contributions as always, we present the fifth issue of the "Eurasian World" and benefiting from the occasion renew our thanks to our readers.

Yiğit Alpogan
Editor

içindekiler / contents

Yıl/Year: 3 • Sayı/No: 5 • Ekim / October 2019

04

Turkey's "Asia Anew" Policy

Mehmet Oğuzhan Tulun

09

Türkiye'nin Yeni Stratejik Cephesi: Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Mücadelesinde Yol Haritası

Umur Tugay Yücel

20

Türkiye-Rusya Doğalgaz İlişkisinin Diplomasi Boyutu

Sabir Askeroğlu

52

Space Security Tensions in Eurasia and Turkey's Regional Response

Aurélie Trur

56

21. Yüzyıl'da İnsanlık Dramı: "Toplama Kampları" ve Doğu Türkistan Sorunu

Doç. Dr. Erkin Emet

41

Ukrayna'da 2019 Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento Seçimleri

Dr. Turgut Kerem Tuncel

Avrasya'nın Batı Yakası: Balkanlar / West Side of Eurasia: Balkans

23

Rusya ve Balkanlar

Doç. Dr. F. Didem Ekinci

27

Challenges of Cooperation between China and Western Balkans

Stefan Vladislavljev

30

Prespa Anlaşması'na Yunanistan Açısından Bakmak

Dr. Öğr. Üyesi Ali Hüseyinoğlu

36

Are the EU's Divisive Policies in the Balkans in a Cul-De-Sac?

Teoman Ertuğrul Tulun

TURKEY'S "ASIA ANEW" POLICY

Turkey reportedly aims to utilize the state and the private sectors, universities, and civil society at the same time. In line with this, the Asia Anew policy rests on the following four pillars: "1) Improvement in interstate relations, 2) Expanding trade capacity of the private sector, 3) Improvement of academic cooperation, 4) Development of interaction between the societies."

Mehmet Oğuzhan Tulun

Analyst, Center for Eurasian Studies (AVİM)

In August 2019 at the 11th Ambassadors' Meeting of the Ministry of Foreign Affairs of Turkey, the Minister of Foreign Affairs Mevlüt Çavuşoğlu announced Turkey's new policy towards Asia: Asia Anew. With Asia Anew policy, Turkey aims to approach Asia in a "holistic" manner,¹ and as such, traditional bilateral relations will constitute only a portion of Turkey's activities concerning the region. Turkey reportedly aims to utilize the state and the private sectors, universities, and civil society at the same time. In line with this, the Asia Anew policy rests on the following four pillars: "1) Improvement in interstate relations, 2) Expanding trade capacity of the private sector, 3) Improvement of academic cooperation, 4) Development of interaction between the societies."²

If successfully implemented, the Turkish government will oversee engagement with Turkey's regional neighbors in Asia on multiple fronts such as "education, defense industry, investment, trade, technology, culture, and political dialogue."³ In this respect, commentators predict that other relevant Turkish institutions will be just as engaged in terms of Asia Anew policy like the Ministry of Foreign Affairs.⁴

Turkey aims to base its Asia Anew policy on "equality, mutual respect, principles expressed in the UN Charter, common values and harmony."⁵ This can be interpreted as Turkey signaling to the world that it does not view Asia as a competition ground for influence. This places the country in a different

position versus other actors in the region such as Russia, China, the United States or the European Union.

Russia has traditionally viewed Asian regions south of its borders, meaning Central Asia, as its backyard leftover from the days of the Soviet Union. For China, Asia constitutes its immediate neighborhood and its connection to lucrative markets in the West, and serves as territories where it can display its newfound economic and (if deemed necessary) military might. The sole superpower of the world, the US, is fully aware that the power configuration of the world is rapidly changing and thus seeks different ways to block or impede Russia's and China's influence in Asia. Meanwhile, feeling left behind by other actors and having realized the economic potential and transit routes offered by Central Asia, the European Union (EU) has begun formulating a comprehensive policy towards Asia and its subregions. However, the EU has demonstrated in the past, for example, that it views the Balkans as a competition ground and constantly seeks to brand Turkey as a harmful outsider without providing any justification.⁶ It can be gathered from this that EU may adopt a similar exclusionary and unconstructive role in Central Asia and beyond. For

The time has come to form a policy that pays regard to the diversity of Asia but looks at the region in a holistic manner. [...]

Our aim is to reinforce Turkey's unifying position between Europe and Asia, and to contribute to our sustainable development and to our march towards an information society."

what has been explained above, it is evident that Turkey's Asia Anew policy stands in stark contrast to such approaches.

Since its inception in 1923, Turkey has firmly aligned itself with the West, meaning Western Europe and North America. So, this new policy begets the question; why has Turkey now adopted a policy that focuses on the East? The following statement by Minister Çavuşoğlu explains Turkey's understanding of and approach towards Asia:

“Let’s start with Asia. In the 21st century, having a successful economy and diplomacy, and having success in the field and in the [negotiating] table necessitates being hand-in-hand with Asia. Asia is becoming the economic center of the world. The international community is amidst a competition to be more involved in Asia. However, we have deep roots in this most dynamic region of the world. Just like being European in Europe, it is important to be Asian in Asia. What defines us, what makes us special is the fact that we rise on these two trivets. Turkey’s policy towards Asia has been successful. Now, there is a need for a new opening that will adjust our approach to the current times and carry it to the future. The time has come to form a policy that pays regard to the diversity of Asia but looks at the region in a holistic manner. [...]

Our aim is to reinforce Turkey’s unifying position between Europe and Asia, and to contribute to our sustainable development and to our march towards an information society.”⁷

In response to likely comments that Turkey is shifting its stance away from the West or perhaps abandoning it, Çavuşoğlu made the following point:

“Now our Western friends will approach us once again and begin to complain; ‘What’s going on? Is there an axis shift in your foreign policy? Has Turkey turned its back on the West towards somewhere else?’ To that, I would ask the following; ‘Is there a shift in your foreign policy or do you shift your axis when you go there [to Asia]? Why is there an axis shift when Turkey goes there?’ In truth, what connects Europe and Asia is Turkey; Turkey is the axis itself, it is at the center of the axis. There is no need to question this fact.”⁸

In the last couple of years, my institution, the Center for Eurasian Studies (AVİM), has been advocating for the adoption of the concept of “Constructive Eurasianism”. When analyzed, this concept advocated by AVİM, and the Asia Anew adopted by Turkey

What we see then is the rise of a new power center in Asia...political and economic weight of the world (partially or completely, depending on one’s interpretation) shifting from the West to the East. And Turkey is naturally, institutionally, and culturally situated right in the middle of this shift in the international system.

demonstrate remarkable similarities. This points to the fact that AVİM was able to put forth a concept that provides a rational framework for Turkey to adhere to in the upcoming years within the changing parameters of the international order.

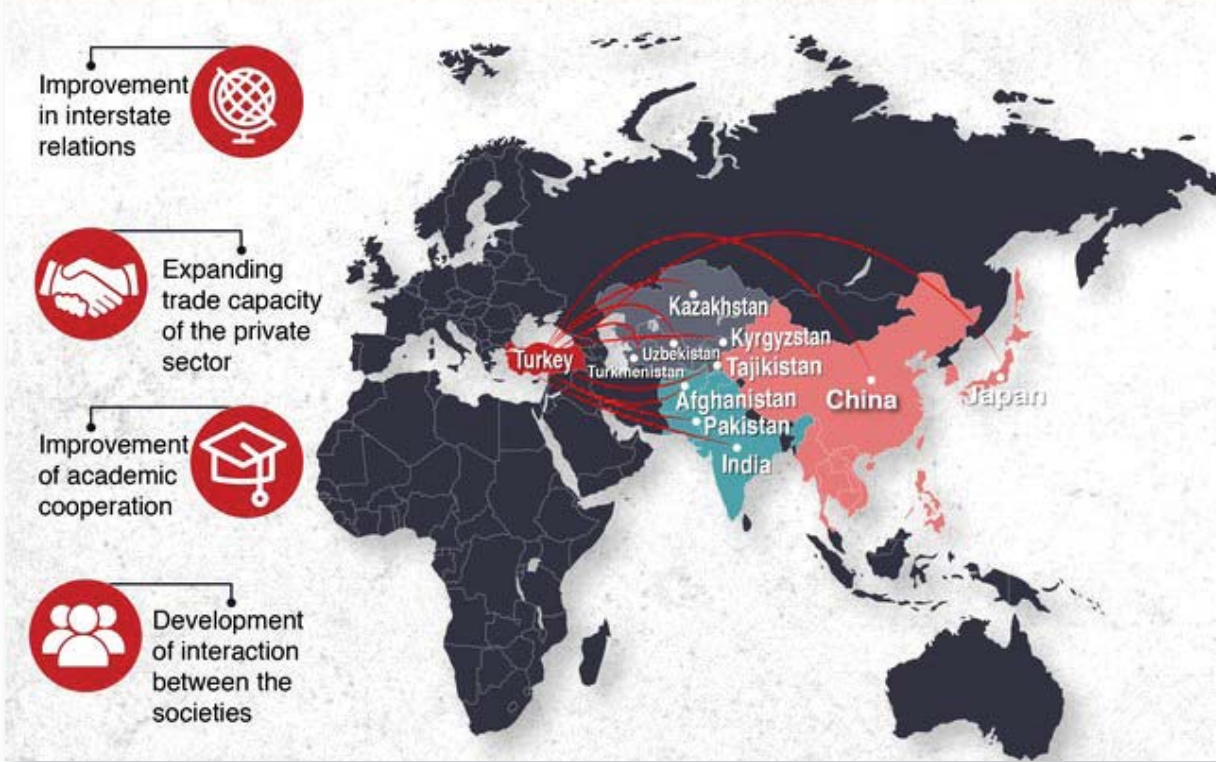
In our previous works, we introduced and defined the concept of Constructive Eurasianism as follows:

“The notions of Eurasianism prevalent in Turkey are frequently categorized as being inherently at variance with or antagonistic towards the West. Yet, these approaches do not do justice to the term Eurasia itself. Geographically, Eurasia covers a huge landmass from Lisbon to Vladivostok [in this context, from the EU to Vladivostok]. Thus, Eurasianism for Turkey does not necessarily have to be defined or developed along such lines. In fact, what would be in Turkey’s best interest would be to adopt a “Constructive Eurasianism” that on the one hand values Turkey’s institutionalized connections with the West, and on the other hand looks into the potential offered by increased ties with Turkey’s east. In this context, this Eurasianism promoted by the Center for Eurasian Studies (AVİM) rests on the rejection of the negative interpretation of Eurasianism, which is interpreted basically as the rejection of the West.

What we see then is the rise of a new power center in Asia...political and economic weight of the world (partially or completely, depending on one’s interpretation) shifting from the West to the East. And Turkey is naturally, institutionally, and culturally situated right in the middle of this shift in the international system. Turkey has long-standing and entrenched political and economic ties with Western countries in terms of its NATO and Council of Europe memberships, its European Union candidacy, and its very large trade volume with European countries. Moreover, Turkey has cultural ties with the Central Asian Republics, meaning that Turkey has an inherent advantage in developing its relations with these countries that are situated right in the heart of Asia. Geographically positioned right in the middle of Europe and Asia, Turkey, along with the Central Asian republics, has the natural capacity to serve as a nexus for trade and transportation between these two regions.

The questions that arise from all of this are the following: Especially in a post-Brexit world and after German Chancellor Angela Merkel’s recent Munich speech, why should Turkey associate itself primarily with “the West” when Western countries themselves are reexamining their place in the world? Why should Turkey continue to abide by an antiquated term such as the “Western bloc” and adhere to being this bloc’s eastern-most

4 main pillars of Turkey's 'Asia Anew' initiative

outpost when it can do more? Would it not be in Turkey's interest to explore new opportunities for deeper interactions with countries to its East?

This is where the concept of "Eurasia" comes into play, which is a giant landmass stretching from the Atlantic to the Pacific [in this instance, from the EU to China] with Turkey in the middle. For AVİM, "Eurasianism" should be understood in this context. For AVİM, Eurasianism is about understanding Turkey's present and future place in Eurasia, where the present and future power center of the world is and will be situated. Yes, the prevalent notions of Eurasianism share a distrust towards and disillusionment with the West and that Turkey should begin to distance itself from it. However, Eurasianism does not necessarily have to be defined or developed along such lines."⁹

Similar to what Minister Çavuşoğlu did to dispel unfounded fears that Turkey is experiencing a shift in its foreign policy axis, we made the following disclaimers in terms of our Constructive Eurasianism concept:

"When one takes into account Turkey's current foreign and trade relations and position in the world, a Eurasianism defined inherently along the lines of anti-Westernism is not going to bring much benefit to Turkey. Turkey's best interest lays

in adopting Constructive Eurasianism that on the one hand values Turkey's institutionalized connections with the West, and on the other hand looks into the potential offered by increased ties with Turkey's east.

Turkey's institutionalized connections with the West should under no circumstances be mitigated. [...] So, throwing all this away simply because of one's suspicions or distrust towards the West or the West's relative decline with respect to the East would not be realistic move, nor would it serve Turkey's interest. It should be kept in mind that Asia, to speak in general terms, is a developing region in flux and Turkey's relations with this region are nowhere near as deep as the one it has with the West. In this context, espousing a Eurasianism for Turkey that rejects the West and embraces the East will not serve Turkey's interest. [...]

In sum, Constructive Eurasianism, unlike other forms of Eurasianism prevalent in Turkey, will benefit Turkey because it rejects creating new rivalries and antagonisms, and instead seeks to create new avenues for cooperation so that Turkey can position itself properly in a changing world. This will allow Turkey to maintain its integration

with the West while at the same time start a new integration process with the East. As such, Constructive Eurasianism will allow Turkey to function as a true nexus between the West and the East.”¹⁰

It should be noted that Turkey’s new Asia Anew policy has advanced beyond what we foresaw in terms of our Constructive Eurasianism concept with its explicit emphasis on following a multi-pronged approach in expanding Turkey’s relations in Asia and beyond. Whereas we had simply stated; “[...] This proper framework, starting from simple bilateral agreements, will allow Turkey’s Constructive Eurasianism for example to exist side by side with Russia’s Neo-Eurasianism in the same geography. [...]”, Turkey’s new policy makes explicit emphasis on utilizing the state and the private sectors, universities, and civil society at the same time. This highlights the fact that Turkey is intent on making a considerable effort to utilize all tools available to solidify its position in Eurasia without engaging in needless rivalry with other regional actors.

Turkey’s Asia Anew policy is a new development that needs to be followed closely in the upcoming years, because if implemented consistently, it will allow both domestic and foreign commentators to properly understand what Turkey is trying to achieve in terms of its foreign policy. It is evident that Turkey continues to value its institutionalized position in the West but understands that failing to adequately embrace its relations with the rising East will cause Turkey to fall into a disadvantageous position in the world in the near future. Thus, keeping this in mind will dispel the unnecessary fears that Turkey is pursuing a reckless foreign policy that throws away the country’s deep-rooted ties with the West in favor of a nebulous goal of closer ties with the East.

Endnotes

- 1 Şebnem Nazlı Gürbüz, “Asia Anew: Initiative to shape future of Turkish diplomacy,” *Daily Sabah*, June 11, 2019, <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/08/10/asia-anew-initiative-to-shape-future-of-turkish-diplomacy>
- 2 Gürbüz, “Asia Anew: Initiative to shape future of Turkish diplomacy.”
- 3 “Çavuşoğlu ‘Yeniden Asya’ açılımını duyurdu,” *Yeni Şafak*, 5 Ağustos 2019, <https://www.yenisafak.com/dunya/yeniden-asya-acilimi-3501093>
- 4 Gürbüz, “Asia Anew: Initiative to shape future of Turkish diplomacy.”
- 5 “Çavuşoğlu ‘Yeniden Asya’ açılımını duyurdu.”
- 6 Teoman Ertuğrul Tulun, “EU’s Central Asia Strategy 2019: Belated And Self Centered,” *Center for Eurasian Studies (AVİM)*, Analysis No: 2019/16, July 11, 2019, <https://avim.org.tr/en/Analiz/EU-S-CENTRAL-ASIA-STRATEGY-2019-BELATED-AND-SELF-CENTERED> ;

BIBLIOGRAPHY

- “Çavuşoğlu ‘Yeniden Asya’ açılımını duyurdu.” *Yeni Şafak*, 5 Ağustos 2019, <https://www.yenisafak.com/dunya/yeniden-asya-acilimi-3501093>
- “Çavuşoğlu: Yeniden Asya Açılımını İlan Ediyoruz!” *Habertürk*, 6 Ağustos 2019, <https://www.haberturk.com/cavusoglu-yeniden-asya-acilimini-ilan-ediyoruz-2510929>
- Gürbüz, Şebnem Nazlı. “Asia Anew: Initiative to shape future of Turkish diplomacy.” *Daily Sabah*, June 11, 2019, <https://www.dailysabah.com/diplomacy/2019/08/10/asia-anew-initiative-to-shape-future-of-turkish-diplomacy>
- Tulun, Mehmet Oğuzhan and Teoman Ertuğrul Tulun. “The Necessity Of Constructive Eurasianism.” *Center for Eurasian Studies (AVİM)*, Commentary No: 2017/51, June 12, 2017, <https://avim.org.tr/en/Yorum/THE-NECESSITY-OF-CONSTRUCTIVE-EURASIANISM>
- Tulun, Teoman Ertuğrul. “EU’s Central Asia Strategy 2019: Belated And Self Centered.” *Center for Eurasian Studies (AVİM)*, Analysis No: 2019/16, July 11, 2019, <https://avim.org.tr/en/Analiz/EU-S-CENTRAL-ASIA-STRATEGY-2019-BELATED-AND-SELF-CENTERED>
- Tulun, Teoman Ertuğrul. “EU’s New Central Asia Strategy And Notion Of Constructive Eurasianism.” *Center for Eurasian Studies (AVİM)*, Commentary No: 2019/41, July 16, 2019, <https://avim.org.tr/en/Yorum/EU-S-NEW-CENTRAL-ASIA-STRATEGY-AND-NOTION-OF-CONSTRUCTIVE-EURASIANISM>

- Teoman Ertuğrul Tulun, “EU’s New Central Asia Strategy And Notion Of Constructive Eurasianism,” *Center for Eurasian Studies (AVİM)*, Commentary No: 2019/41, July 16, 2019, <https://avim.org.tr/en/Yorum/EU-S-NEW-CENTRAL-ASIA-STRATEGY-AND-NOTION-OF-CONSTRUCTIVE-EURASIANISM>
- 7 “Çavuşoğlu ‘Yeniden Asya’ açılımını duyurdu.”
- 8 “Çavuşoğlu: Yeniden Asya Açılımını İlan Ediyoruz!” *Habertürk*, 6 Ağustos 2019, <https://www.haberturk.com/cavusoglu-yeniden-asya-acilimini-ilan-ediyoruz-2510929>
- 9 Mehmet Oğuzhan Tulun-Teoman Ertuğrul Tulun, “The Necessity Of Constructive Eurasianism,” *Center for Eurasian Studies (AVİM)*, Commentary No: 2017/51, June 12, 2017, <https://avim.org.tr/en/Yorum/THE-NECESSITY-OF-CONSTRUCTIVE-EURASIANISM>
- 10 M.O. Tulun-T.E. Tulun, “The Necessity Of Constructive Eurasianism.”

TÜRKİYE’NİN YENİ STRATEJİK CEPHESİ: DOĞU AKDENİZ VE KIBRIS MÜCADELESİNDE YOL HARİTASI

“Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece ikmal yollarımız tıkanır. Kıbrıs’a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok önemlidir.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

Umur Tugay Yücel

Siyaset Bilimcisi

Diplomatik Gözlem Dergisi Yazarı

Kıbrıs, köklü tarihi ile Anadolu kadar eski; pek çok kadim medeniyete ev sahipliği yapmış bir coğrafyadır. Kıbrıs’ta bilinen ilk siyasi yapılanmanın tarihi M.Ö. 1200 yıllarıdır. Bu döneme ait bulgular adada Miken (Akad) yerleşimlerine işaret etmektedir. Daha sonra Hitit, Mısır, Asur, Fenike ve Pers egemenliklerini görmüştür.¹ Orta çağlarda Roma ve sonra Bizans imparatorluğu sınırları içinde yer almıştır. Kıbrıs’ın coğrafi konumu onu İslam ve Hristiyan dünyası arasında bir mücadele alanına çevirmiştir. Kıbrıs’a İslam’ın ulaşması Hz. Osman dönemindedir. İslam orduları tarafından kuşatılan ada barış yoluyla İslam topraklarına katılmıştır. Kıbrıs tarihi boyunca pek çok kez el değiştirmiştir. Roma, Bizans, Raşid Halifeler, Emeviler, Abbasiler devirlerinde Müslüman Araplar; Memlükler ve 15.yüzyıl sonlarından itibaren 80 yıllık Venedik hâkimiyeti görmüştür. Venediklilerin ağır vergiler getirmesi 1562’de Kıbrıs halkının Osmanlı devletine başvurması ile sonuçlanmıştır. Kıbrıs halkının bu çağrısına tepkisiz kalmayan Osmanlı Devleti, Temmuz 1570’de adanın fetih sürecini başlatmış ve Ağustos 1571’de tamamlamıştır.²

Osmanlı Devleti, ekonomik ve siyasi olarak gerilemesi ve karşı karşıya kaldığı Rus tehdidi karşısında İngilizler ile işbirliğine yönelmiştir. 1878 yılında Kıbrıs adası Berlin Anlaşması çerçevesinde geçici olarak İngiltere’ye kiralanmıştır. Kıbrıs adası, Birinci Dünya Savaşı’na kadar

İngiliz sömürgecilik sistemine göre yönetilmiştir. Yalnız, Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile birlikte Osmanlı Devleti’nin Almanya safında, İngiltere bloğuna karşı harbe katılması zaten fırsat bekleyen İngilizlerin harekete geçmesinin önünü açmıştır. 1878 yılında imzalanmış olan Berlin Anlaşmasını tek taraflı bir şekilde hükümsüz bırakarak, 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere, Kıbrıs’ı ilhak etmiştir. Bu karar uluslararası hukuka aykırı ve yasadışı bir karardır. Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi sonunda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Lozan Anlaşması ile 1923’te İngiltere’nin Kıbrıs üzerindeki hükümrancılığını tanımak zorunda kalmıştır. Lozan Anlaşması ile birlikte, adada yaşayan Türklere iki yıllık süre tanınmış, bu sürede Türkiye’ye göç edenler olduğu gibi İngiliz tabiiyetine geçenler de olmuştur.³ Lakin, Türkiye’nin ada ile ilişkisi tamamen kesilmemiştir. Atatürk’ün direktifleriyle 1925 yılında Türkiye’nin ilk konsolosluklarından biri Kıbrıs’ın Larnaka kentinde açılmıştır. Bu konsolosluk, Kıbrıslı Türklere tanınan Türk vatandaşlığında kalma ve Türkiye’ye göç etme konularında yardım sağlamıştır. Ayrıca, Kıbrıs’taki cemiyetlerin faaliyetlerine katkıda bulunmuş ve yüksek tahsil yapacak Türk gençleri için okuma imkânı konusunda yardımcı olmuştur. Adada 1925 yılından sonra Cumhuriyet kutlamaları gerçekleştirilmiştir.⁴

Tek Parti döneminde Kıbrıs-Türkiye ulaşımı bir vapur hattı ile sağlanmıştır. Türkiye, 1925-1950 yıllarında

Kıbrıs Türklerine ekonomik ve kültürel destek sağlamıştır. Yalnız 1931-1950 yılları arası, adada kilisenin öncülüğünde Kıbrıslı Rumlar “Enosis” için Kıbrıs Türklerine karşı katliamlar gerçekleştirmişler, ayrıca İngiliz yönetimine karşı isyana girişmişlerdi. Ne acıdır ki, 1950’den 1960’lı yıllara kadar olan dönemde de Kıbrıs’ta Rumlar Türk halkına karşı katliamı sürdürmüştür. İngiliz sömürge yönetimi yaşanan bu olaylara göz yuman bir tutum takınmıştır.⁵

Ada 1959’da bağımsızlığına kavuşmuştur. 1959 tarihli Zürih Anlaşması’nı Türkiye ve Yunanistan, 1959’da yine Londra Anlaşması’nı ise İngiltere, Türkiye ve Yunanistan imzalamış; 1960 Lefkoşa anlaşması ile “Kıbrıs Cumhuriyeti” ilan edilmiş ve “Kıbrıs Anayasası” kabul edilmiştir. Kabul edilen anayasa ve anlaşmalar sonucu Kıbrıs, üç devletin garantisi altında, iki topluma dayalı, sınırlı bir egemen devlet olarak kurulmuştur. Tüm bu gelişmelere rağmen 1963’te Rum tarafı, Türk toplumunu yönetimden uzaklaştırmaya çalışmış, Kanlı Noel gibi Türklere karşı imha girişimleri sonrasında Türklerin kendileri savunması sonucu çatışmalar çıkmıştır. Çatışmaların artması Rumların terör olaylarını arttırmasına yol açmıştır. Bu süreçte Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahalesi söz konusu olmuştur. Bu müdahaleye ilk tepkiyi Türkiye’nin müttefiki ABD vermiştir. ABD Başkanı Johnson, dönemin Başbakanı İsmet İnönü’ye yazdığı mektup ile bir Türk-Yunan savaşında ABD silahlarının kullanılmasına razı olmayacağını ve Ruslar Türkiye’ye müdahalede bulunursa NATO’nun Türkiye’yi korumayacağını açıkça bildirmiştir. 1974’te adayı Yunanistan’a bağlamak için (ENOSİS), Rumlar iktidarı darbe yoluyla ele geçirmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın nedeni budur. Türk toplumu, dış self-determinasyon hakkını kullanmıştır. Fazıl Küçük, Rauf Denktaş ve kanaat önderi Vecdet Oktekin gibi liderlerin öteden beri süren çabaları sonucunda 15 Kasım 1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir.⁶ KKTC’nin ilanından sonra onu hemen tanıyan Türkiye Cumhuriyeti yeni kurulan bu Türk devletinin ayakta kalabilmesi amacıyla büyük destek sağlamıştır. Günümüzde de hala katkıları artarak devam etmektedir. Ne var ki, Türkiye Cumhuriyeti’nden başka KKTC’yi tanıyan ülke yoktur. Buna ek olarak KKTC bir de özellikle batılı devletlerin ve Rumların uyguladığı baskı ve ambargolara karşı mücadele etmektedir.

Bu mücadele son yıllarda Akdeniz’in doğusunda doğalgaz ve petrol rezervlerinin keşfedilmesi ile başka bir boyut kazanmıştır. Bölgeye hem küresel oyuncular hem de bölgenin güçlü aktörleri akın etmiştir. Bu süreç içerisinde Doğu Akdeniz’in ortasında stratejik bir öneme sahip Kıbrıs adasının da ağırlığı artmıştır. Kıbrıs adası Doğu Akdeniz’in ortasında doğal bir uçak gemisidir. Ortadoğu’ya ve Kuzey Afrika’ya hâkim bir konumdadır. Bu uçak gemisi ada Türkiye’nin güney sınırını denetim altına alır. Kıbrıs adası Türkiye’ye sadece 65 km uzaktadır. Bunun yanında deniz yolları bakımından Türkiye’nin güney limanlarını tamamen, kuzey ve batı limanlarını da

Atatürk’ün direktifleriyle 1925 yılında Türkiye’nin ilk konsolosluklarından biri Kıbrıs’ın Larnaka kentinde açılmıştır. Bu konsolosluk, Kıbrıslı Türklere tanınan Türk vatandaşlığında kalma ve Türkiye’ye göç etme konularında yardım sağlamıştır.

kısmen kontrol edebilme imkanına sahiptir.⁷ Ada Türk varlığı açısından da büyük önem taşımaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ekonomik, askeri ve stratejik olarak büyük bir potansiyele sahiptir. Çerçeveyi daha büyüttüğümüz de ise Akdeniz’in Afrika, Avrupa ve Asya kıtalarının merkezine yerleşmiş olduğunu görüyoruz. Birçok önemli medeniyete ve imparatorluğa ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Uzun yıllar İngiliz sömürge sistemine göre yönetilmiş Kıbrıs’ın ne kadar önemli olduğunu İngiliz devlet adamlarının ağzından duyalım.

1880’lerde İngiltere Başbakanı Benjamin Disraeli Kıbrıs için “Kıbrıs Batı Asya’nın anahtarıdır” demiştir. 1920’lere geldiğimizde bu sefer İngiltere’nin Başbakanı olan Lord Curzon “Kıbrıs’ın kaderi Anadolu’nun kaderine bağlıdır” demiştir.⁸ Son olarak, yine İngiltere Başbakanlığı görevinde bulunan McMillan, 1955 yılında sunuları söylemiştir: “Kıbrıs adasını kim kontrol altında tutarsa, Türkiye’yi ve aynı zamanda Ortadoğu’ya giriş ve çıkışları denetler.”⁹ Çok uzaklara ya da başkalarına sormaya gerek yok, yıllarca İngiliz sömürgesi olan Kıbrıs’ı yönetmiş İngiltere’nin 2019 yılında hala askeri üsleri adada yer almaktadır.

Kıbrıs adası için şu tespitler yapılabilir:

1. Dünyada günlük 10.000 deniz seferinin 7.000’i Akdeniz havzasında yer almaktadır ve bunların güvenliğinin sağlanması açısından Kıbrıs ileri bir karakol görevi görmektedir.
2. Ortadoğu petrollerinin ulaşım yollarına hâkimdir.
3. Süveyş Kanalı’ndan, Hint ve Pasifik Okyanusu’na kadar uzanan deniz yollarını kontrol edebilecek noktadadır.
4. Adaya sahip olan devlet, Ortadoğu’da belirli bir üstünlüğe sahiptir.
5. Ortadoğu’dan Afrika’ya uzanan eksen kontrol etmekte ve Anadolu-Ortadoğu-Süveyş Kanalı eksenini kontrol altında tutmaktadır.
6. Ortadoğu’da enerji ve su nedeniyle çıkabilecek savaşta lojistik destek görevini üstlenebilecek konumdadır.
7. Hava gücünün her istikamete yönlendirilmesinde önemli bir stratejik platformdur. Bu niteliği ile sabit bir uçak gemisi görevindedir.¹⁰

Coğrafi olarak Akdeniz üç bölgeye ayrılmaktadır. Cebelitarık-Malta Adası arasına Batı Akdeniz, Malta Adası ve 27.boylam arasında kalan bölgeye Orta Akdeniz, bu boylamın doğusunda kalan bölgeye de Doğu Akdeniz denmektedir. Doğu Akdeniz coğrafyasında Mısır, Türkiye, İsrail, Suriye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Lübnan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Suriye ve Filistin bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'e sahilardan olan devletlerin kıyı uzunluklarına baktığımızda; Türkiye'nin 569 mil ile en uzun kıyı uzunluğuna sahip olduğunu görürüz. Hemen ardından Mısır 522 mil, İsrail'in 128 mil, Lübnan'ın 107 mil ve Suriye 95 mil kıyı uzunluğuna sahiptir.¹¹ Doğu Akdeniz coğrafyasının dünya tarihinde hep ilklerle anıldığını söyleyebiliriz. Bu durumun oluşmasında temel sebep Doğu Akdeniz coğrafyasının "verimli hilal" olarak adlandırılan bereketli toprakları kapsamasıdır. Dünya ticareti ilk olarak Doğu Akdeniz bölgesinde gelişmeye başlamış ve böylece bir anlamda küreselleşmenin tohumları da yine bu coğrafyada filizlenmiştir.¹²

Doğu Akdeniz, Ortadoğu gibi petrol ve doğalgaz rezervleri açısından çok önemli olan bir coğrafyanın Karadeniz'e, Kızıldeniz'e ve hatta Atlantik Okyanusuna açılan kapısıdır. Dünya ticaretinin %30'u Akdeniz havzasından geçmektedir. Akdeniz'de her gün ortalama 4.000 kargo gemisi seyir halindedir. Her yıl 40.000 Rus ticaret gemisi boğazlardan Akdeniz'e geçmektedir.¹³

Tarih boyunca stratejik önemini koruyan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs halihazırda bir enerji üssü profili de çizmektedir. Bölgede ilk doğal doğalgaz rezervi 1999 yılında İsrail tarafından Leviathan isimli sahada bulunmuştur. Daha sonra 2009 ve 2011 yılları arasında devam eden arama çalışmalarında yine İsrail'in Tamar ve Kıbrıs'ın Afrodit sahası olmak üzere 3 sahada büyük doğal doğalgaz yataklarına rastlanması Doğu Akdeniz'e ilgiyi artırmıştır.¹⁴ Bölgeyle ilgili en kapsamlı çalışmayı Amerikan Jeolojik Araştırma Merkezi (USGS) 2010 yılında yayınlamıştır. Güney Kıbrıs, İsrail, Lübnan ve Gazze Şeridi açıklarını kapsayan Levant havzasının değerlendirildiği bu çalışmada çıkartılması mümkün 1,7 milyar varillik petrol rezervleri ve 3,4 trilyon metreküplük doğal doğalgaz rezervleri olduğu keşfedilmiştir.¹⁵

Bu kapsamda keşfedilmiş doğalgaz kaynaklarına baktığımızda, Gazze açıklarında 30 milyar metreküp, Güney Kıbrıs'ta 0,1 trilyon metreküp, İsrail'de 1 trilyon metreküp, Mısır'da 2,2 trilyon metreküp rezerv bulunmaktadır. BP'nin hazırladığı 2016 yılı "Statistical Review of World Energy" adlı rapor incelendiğinde dünyadaki kanıtlanmış doğalgaz rezervi 186,9 trilyon metreküp civarındadır. Buna göre, Doğu Akdeniz'in dünyadaki doğalgaz rezervlerinin %1,7'sine sahip olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶ Dünya toplamına göre şu an küçük gözükmesine rağmen keşfedilmeyi bekleyen rezervler yanında dünya için küçük olan bu rakamlar bölge ülkeleri için gayet değerlidir. Çünkü sadece keşfedilmiş doğalgaz miktarı esas alındığında Doğu Akdeniz doğalgazı Hollanda ve Norveç'te bugüne kadar keşfedilmiş doğalgaz

miktarından biraz fazla, Danimarka ve İngiltere'de yapılan doğalgaz keşiflerinden ise oldukça yüksektir. Doğu Akdeniz'de bugüne kadar 4900 milyar metreküp civarında doğalgaz rezervi keşfedilmiş ama bunun sadece %23'lük kısmı üretim ile sonuçlanmıştır.¹⁷ Lübnan resmi kaynaklarına göre Lübnan MEB'inde 700 ile 850 milyar metreküp doğalgaz ve 660 ile 865 milyon varil ham petrole bulunmaktadır. Yine İsrail resmi kaynakları, İsrail MEB'inde 1,4 milyar metreküp doğalgaz potansiyeli olduğunu belirtmektedir. 2012'de yapılan bir çalışmada Girit adasının güneyinde yaklaşık 3,5 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,5 milyar varil petrol olduğu tahminleri yürütülmüştür. Doğu Akdeniz'de doğalgaz potansiyeli sadece konvansiyonel doğalgaz kaynakları ile sınırlı değildir. Kaya gazı ve doğalgaz hidratları gibi konvansiyonel olmayan doğalgaz varlığının da keşfedilmeyi beklediğini söyleyebiliriz.¹⁸ Yine Nil Delta Havzasında 6,3 trilyon metreküp doğalgaz ile 6 milyar varil sıvı doğalgaz ve 1.8 milyar varil petrol yatağının bulunduğu değerlendirilmektedir.¹⁹

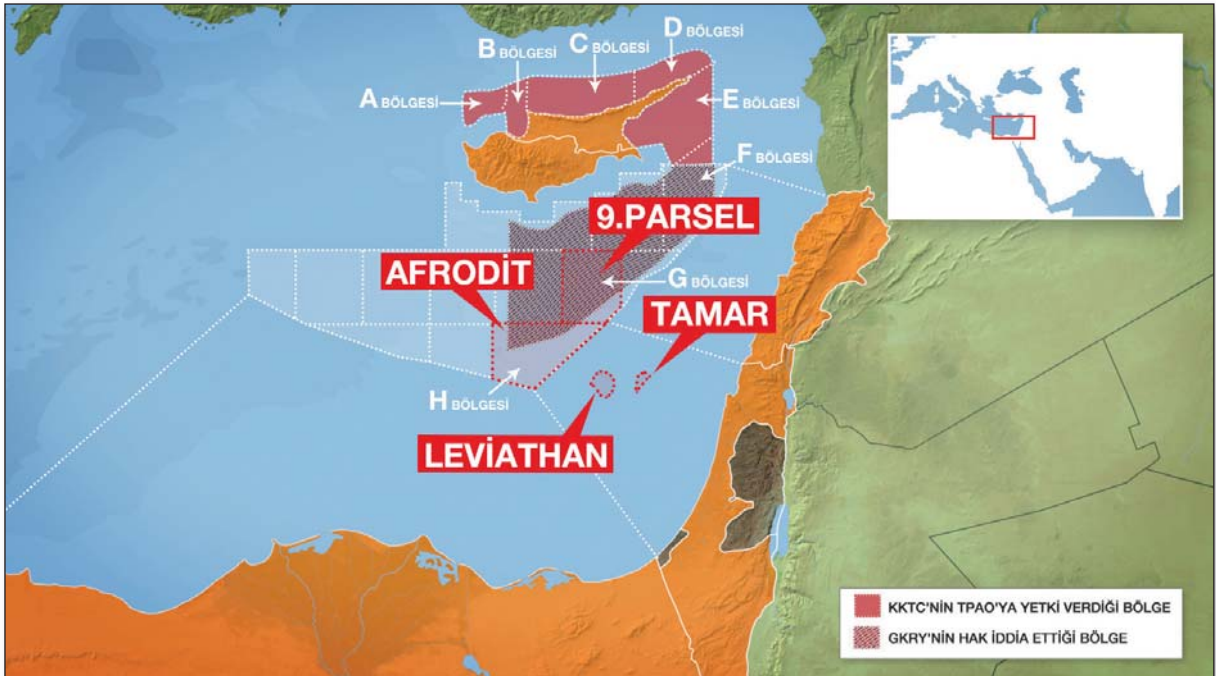
Doğu Akdeniz enerji savaşları sürecinin böylece başladığını söyleyebiliriz. Bu mücadelede Rum ve Yunan tarafı hızla ilerlemiştir. Rumlar ve Yunanlılar bölgeye İngilizler, Fransızlar, Amerikalılar ve İtalyanlar gibi önemli küresel aktörleri davet etmiştir. Bunun yanında Güney Kıbrıs Rum Kesimi (GKRY), 17 Şubat 2003'te Mısır'la, 17 Ocak 2007'de Lübnan'la, 17 Aralık 2010'da ise İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalayarak Doğu Akdeniz'i diğer devletler ile paylaşmıştır. GKRY'nin KKTC ve Türkiye'yi yok sayarak MEB anlaşmaları imzalaması ve KKTC ve Türkiye'nin deniz yetki alanları içinde arama ruhsatları vermesi 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin MEB sınırlarının belirlenmesine yönelik 74. Maddesi'ne, kıta sahanlığı sınırlarını belirleyen 83. Maddesi'ne, Yarı Kapalı Denizlere ilişkin 122. ve 123. Maddelerine, sözleşmenin uygulanmasında hakkını kötüye kullanılmamasını düzenleyen 300. ve 311. Maddelerine açıkça aykırıdır.²⁰ MEB, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir. MEB, kıyı devletine; kıyıdan başlayarak açık denize doğru en fazla 200 deniz mili (320 km) kadar uzanan bölgede, gerek deniz yatağı altında, gerek içerisinde canlı ve cansız kaynaklar üzerinde egemenlik hakları içeren bir kavramdır. GKRY, 21 Mart 2003 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 2 Nisan 2004'de, Libya ise 27 Mayıs 2009 tarihinde MEB ilan etmiştir. Suriye'nin 20 deniz miline uzanan yalnız sınırları tam belirtilmeyen MEB bildirimini Birleşmiş Milletler'e ait internet sayfasında yer almıştır. Son olarak Lübnan 19 Ekim 2010 tarihinde deniz yetki alanlarını gösterir dokümanları Birleşmiş Milletlere sunarak MEB ilan eden ülkeler arasına katılmıştır.²¹

Ocak 2019'da GKRY, Yunanistan, İtalya, İsrail, Mısır ve Ürdün Kahire'de gerçekleştirdikleri toplantıda imzaladıkları ortak işbirliği anlaşmaları ile Türkiye ve KKTC'yi dışlayan Doğu Akdeniz Doğalgaz Forumu'nu kurmuştur. Bu forum ile bölgesel bir doğalgaz piyasası

oluşturmak ve rekabetçi fiyatlar sunabilmek için altyapı maliyetlerini azaltmak hedeflenmiştir.²² Kıbrıslı rumlar, ABD-AB-İngiltere ve İsrail-Mısır-Lübnan bloklarını oluşturmuştur. Ayrıca ABD'li ExxonMobil-Noble, Fransız Total, İtalyan Eni, Kore Kogas ve Katar Qatar Petroleum gibi dev enerji şirketlerini bölgeye çağırmıştır. Kıbrıs rum tarafı bu enerji şirketleri ile anlaşmalar yaparak bölgeyi araştırmaya açmıştır. Yapılan anlaşmalarda ne Türkiye ne de KKTC dikkate alınmıştır. Oysa söz konusu sahalarda çıkarılacak olan doğalgaz ve petrol üzerinde bölge ülkeleri olan Türkiye, KKTC, Mısır, Lübnan, GRKY, Suriye, İsrail ve Filistin hak sahibidir. Buna karşılık GKRY Doğu Akdeniz'de MEB olduğunu öne sürdüğü Afrodit sahasını 13 parsel (Resim-1) ayırmıştır. Daha sonra bu sahaları uluslararası katılım ile ihaleye açmıştır. GKRY'nin Afrodit sahasındaki 13 parselden beşi (1, 4, 5, 6, 7 no.lu parseller) Türkiye'nin, yedisi ise (1, 2, 3, 8, 9, 12, 13 no.lu parseller) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin deniz yetki alanları ile çakışmaktadır.²³ Bu hukuksuzluğa rağmen KKTC'nin hakları Birleşmiş Milletler tarafından tescil edilmiştir. Hem siyasi eşitlik hem eşit egemenlik hakkı verilmiştir. Bu hak sadece paylaşım hakkı değil, kaynakların aranması ve geliştirilmesi sürecinde de birlikte hareket edilmesini zorunlu kılmıştır.

GKRY'nin tek taraflı ve hukuksuz anlaşmaları sonucu Türkiye ve KKTC harekete geçmiştir. Belirtilmesi gereken bir nokta, Türkiye'nin bu atılıma geç başlamış olduğudur. Türkiye ve KKTC, 21 Eylül 2011'de kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. TPAO'ya petrol ve

doğalgaz arama izni verilmiştir. 2011'den beri bölgede sismik araştırma gemisi Barbaros Hayrettin Paşa ve derin deniz sondaj gemisi Fatih arama çalışmaları yapmaktadır. İkinci Sondaj gemisi Yavuz da arama faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye dünyada yeraltı sondajı yapabilecek yeni nesil gemilere sahip olan on ülkeden biri haline gelmiştir. GKRY'nin hukuka aykırı kararlarına karşılık Türkiye 18 Mart 2019 tarihinde Birleşmiş Milletlere gönderdiği mektupta, Türkiye'nin Akdeniz'deki kıta sahanlığı sınırlarını 32 derece, 16 dakika, 18 saniye doğu meridyeni ile 28 derece batı meridyeni arasında kalan bölge olarak belirtmiştir. Ayrıca Türkiye ile Mısır deniz yetki alanının orta hattının Türkiye'nin kıta sahanlığının sınırı olduğu ifade edilmiştir.²⁴ Türkiye çalışmalarını hızlandırmış, bu konuda daha önce Başbakanlık bünyesinde olan Kıbrıs İşleri Koordinatörlüğü Cumhurbaşkanlığı bünyesine alınarak KKTC ile ilişkilerin uyumlu ve hızlı bir şekilde geliştirilmesi amaçlanmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Reuters Haber Ajansına verdiği bir özel mülakatta şunları söylemiştir: "Kuzey Kıbrıs'ı tamamen mahrum etmek istiyorlar. Uluslararası hukukta böyle bir şey yok. Ama burası ile hiç alakası olmayan ülkeler bu denizler üzerinden söz sahibi olmaya çalışıyorlar. Sıkıntının kaynağı burada yatıyor." Hemen arkasından Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, CNN Türk'e, kapalı Maraş'ın açılması için gerekli hazırlıkların yapıldığını açıklamıştır. Yapılan açıklamalar, Rumlar ve İngilizler tarafından tepki ile karşılanmıştır. Hatta Kıbrıs rum partileri Türkiye'yi ABD'ye şikâyet etmişlerdir.²⁵

Resim-1: Ferdi Güçyetmez, "Akdeniz'de Enerji Savaşları," DİSAM, Mayıs 2019.

Türkiye gerekli ve somut adımları atarken KKTC tarafı da boş durmamıştır. KKTC Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Kudret Özersay, 1974 yılından beri kapalı olan Maraş kenti hakkında, “Kapalı Maraş konusunda artık somut bir adım atılmasının zamanı gelmiştir” demiştir. 1974'ten beri kapalı olan Maraş için uzman bir ekip oluşturularak bilimsel bir envanter kaydı çıkarılacaktır. 1974 tarihinden önce Maraş'ta 10 bin yataklı 45 otel ve 60 apartman tipi otel yanında 4 bin 649 özel ev, 3 bin ticari birim, 143 yönetim ofisi, 99 eğlence merkezi, 24 tiyatro ve sinema, 21 banka, 380 bitirilmemiş inşaat bulunuyor.²⁶ Ayrıca Yunanca, Türkçe ve İngilizce 8 bin 500 civarı kitabın olduğu bir kütüphane de yer almaktadır. Maraş aslında bundan çok daha fazladır. Çünkü bu kapalı şehir Akdeniz'in en lüks turizm merkezlerindendi. 1973 yılında tek başına Maraş, Kıbrıs'ta turizm sektöründeki toplam gelirin %53,7'sini oluşturuyordu. Adadaki toplam otel sayısının %50'si buradaydı. Hatta Maraş, İngiliz Kraliyet Ailesi ve Hollywood yıldızlarının gözdesiydi.

Doğalgazda %99, petrolde %89 dışa bağımlılığı olan Türkiye için Doğu Akdeniz ve Kıbrıs enerji açısından artık hayati öneme sahiptir. Türkiye'nin enerji arz güvenliğini garanti altına alması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye Doğu Akdeniz enerji rezervlerinin Avrupa enerji piyasasına ulaştırılmasında en güvenli ve en ucuz güzergâhtır. Bunun yanında ülkemiz, artan enerji ihtiyacından dolayı Doğu Akdeniz doğalgazı içinde en uygun pazarlardan biridir. Doğu Akdeniz'deki enerji pastasından pay alma çabası, sadece kaynaklara sahip olmak ile sınırlandırılmamalıdır. Çünkü bu doğalgaz ve petrol rezervlerinin çıkartılması, araştırılması, depolanması ve taşınması süreci beraberinde birçok sektörün bundan pay almasını sağlamaktadır.²⁷

Doğu Akdeniz'deki ve Kıbrıs çevresindeki enerji kaynakları küresel güçleri ve şirketleri bölgeye çekmiştir. ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, GKRY ve İsrail ortak askeri tatbikatlar yapmaya başlamıştır. Bu süreçte 2017 yılında Avrupa Birliği üyesi 23 ülke tarafından Avrupa'nın yeni NATO'su kabul edilen, “Daimi Yapısal İşbirliği Savunma Anlaşması” (Permanent Structured Cooperation-PESCO) imzalanmıştır. PESCO kuruluş amacı olarak AB'nin askeri operasyonları için ABD dışı bir örgütlenme olup, Avrupa ordusu niteliğindedir. GKRY, Avrupa Birliği Ortak Savunma Paktına (PESCO) dâhildir.²⁸ Bu demek oluyor ki önümüzdeki süreçte

Doğu Akdeniz'deki ve Kıbrıs çevresindeki enerji kaynakları küresel güçleri ve şirketleri bölgeye çekmiştir. ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, GKRY ve İsrail ortak askeri tatbikatlar yapmaya başlamıştır.

karşımıza PESCO destekli bir GKRY ortaya çıkabilir. Zaten, geçenlerde NATO'da yapılan komutanlık devir teslim törenine üye olmayan Güney Kıbrıs'ın davet edilmesi ciddi bir mesajdır. Türkiye töreni terk etmesine rağmen NATO'dan herhangi bir açıklama yapılmamıştır. 2018'de gerçekleşen Brüksel zirvesinde PESCO ülkeleri birbirleriyle ortak askeri ve savunma alanında işbirliğine başlamışlardır.

Özellikle Avrupa Birliği halen enerji bağımlılığını azaltmak ve Rusya'yı devre dışı bırakmak için gözünü bu bölgeye dikmiştir. Çünkü Avrupa'nın yumuşak karnı enerjidir.²⁹ Bölge ile doğrudan bağlantısı olmayan Avrupa Birliği yayınladığı son bildirge ile Doğu Akdeniz'deki gelişmeler nedeniyle “Türkiye'ye sağladığı katılım öncesi fonlarda kesinti yapılmasına, Avrupa Yatırım Bankası'nın Türkiye'deki kredi faaliyetlerinin gözden geçirilmesine, Türkiye ile AB arasında devam eden havacılık anlaşması müzakerelerinin askıya alınmasına ve Ortaklık Konseyi ile üst düzey diyalog toplantılarına bir süreliğine ara verilmesine” karar verildiğini duyurmuştur. Dahası Türkiye'nin arama faaliyetlerine devam etmesi halinde başka tedbirlerin de uygulanacağına işaret edilmiştir.³⁰

21 Haziran 2019 tarihinde Brüksel'de toplanan yirmi sekiz AB üyesi ülkenin liderleri Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini kınadıklarını ve yasa dışı bir durumun oluştuğunu açıklamışlardır.³¹ Avrupa yaptırım kararları alırken Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin iki büyük gücü Çin ve Rusya, AB'nin tek taraflı yaptırımlarını desteklemediklerini açıklayarak Türkiye'nin haklarına saygı duymuşlardır.³² Küresel siyasette güce güçle karşılık verilir prensibinden yola çıkarak değerlendirme yapılması yararlı olacaktır.³³

Yine Amerikalı üst düzey yetkililer Kıbrıs rum tarafı ile görüşerek hava ve deniz üslerinin kullanımında kolaylıklar istemiştir. Hatta 8 Haziran 2019'da ABD Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Matthew Palmer, “Doğu Akdeniz'e giderek önemi artan bir bölge olarak bakıyoruz” yorumunu yapmıştır.³⁴ Tabii ki, sadece yorum ile kalınmamıştır. ABD Kongresinde Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Enerji Ortaklığı yasa tasarısı onaylanmıştır. Bu tasarı, Güney Kıbrıs'a uygulanan silah ambargosunun kaldırılması, Yunanistan'a 3 milyon dolarlık askeri finansman verilmesi, İsrail, Güney Kıbrıs ve Yunanistan enerji işbirliğinin kolaylaştırılması gibi unsurlar içermektedir.³⁵

Bunun yanında, ABD Türkiye'ye hava savunma sistemi satmak istemezken komşumuz Yunanistan'ın 84 adet F-16C/D savaş uçağını F-16V seviyesine çıkarmak için anlaşma imzalamıştır. Yapılacak modernizasyon sonucu Yunan uçaklarının, Türk uçaklarını çok daha önce görme avantajına kavuşacağı söylenebilir.³⁶ Amerika Birleşik Devletleri yetkilileri hem eylemleri ile hem de tehditleri ile Türkiye'nin kararlığına adeta meydan okumaktadırlar. Amerikan Savunma Bakanı Türkiye'ye “Kıbrıs açıklarındaki sondaj faaliyetlerini hemen

durdurun, bölgede 10 savaş gemisi ile 130 savaş uçağımız var” diyerek gözdağı vermiştir.³⁷ GKRY, ABD ve AB'nin desteğini aldıktan sonra Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sondaj çalışmaları yapan Fatih gemisinin personeli ve Türkiye Petrolleri Anonim Şirketi (TPAO) ile işbirliği yapan şirketlerin yetkililerinin de aralarında bulunduğu 25 kişi için uluslararası tutuklama emri çıkarmıştır. Türkiye de sondaj gemilerini ve çalışanlarını korumak için bölgeye savaş gemilerini göndermiştir.

Ayrıca İsrail gemileri ve Yunan Apache helikopterleri birlikte devriye yapmaktadırlar. Kıbrıs rum kesimine Avrupa Birliği şimdilik açık, ABD ise gizli bir şekilde destek vermektedir. Daha şimdiden enerji firmalarının gemileri ile Türk deniz kuvvetleri karşı karşıya gelmiştir. Şu an hukuka aykırı şekilde GKRY'nin güvenliği ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan ve İsrail tarafından sağlanıyor diyebiliriz. Ada'nın %3'ünde askeri üsleri bulunan İngilizler, Akrotiri üssüne 100'ün üzerinde yeni nesil F35 uçakların konuşlandırılmasına karar vermiştir. Bu üslerde NATO uçakları da görev yapmaktadır. Suriye'deki hedefleri 15 dakika içinde vurup dönecek bir konuma sahiptirler. Ada'da 3.000 civarı İngiliz askerinin görev yaptığı tahmin edilmektedir. Ayrıca NATO ve ABD'nin kullandığı elektronik ve sinyal istihbaratı sağlayan Ortadoğu'yu dinleme istasyonları bulunmaktadır. Kıbrıs rumları, Fransızlar ile 15 Mayıs'ta

Askeri Savunma İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Buna göre Fransa, Güney Kıbrıs'ın Evangelos Florakis Deniz Üssü'nü kullanma hakkı elde etmiştir. Bu anlaşma çerçevesinde Fransız Charles de Gaulle uçak gemisi hemen burnumuzun dibinde üslenebilecektir. Bunun yanında anlaşmada yer alan maddelere göre Fransız donanması Kıbrıs adası çevresinde hidrokarbon araması yapan Total şirketine ait gemileri koruyabilme şansına sahip olmuştur. Açıkça Kıbrıs rum tarafı Fransa ile yapılan bu anlaşma sonucunda Kıbrıs'taki garantörlük sisteminin temeli olan Garanti ve İttifak anlaşmalarının ihlaline yol açmıştır.³⁸ Kıbrıslı rum askerler de Fransız okullarında eğitim alabilecektir. Kıbrıs adası enerji faaliyetleri nedeniyle hızla ABD, İngiltere ve Avrupa Birliği'nin askeri üslerinin merkezi haline getirilmektedir. Yine Fransızlar bölgeye uçak gemisi yollamış olup Mısır ile ortak tatbikatlar yapmıştır. Batı bloğu Doğu Akdeniz'de ve Kıbrıs'ta elini güçlendirmek için gayet hızlı ve planlı bir şekilde hareket etmektedir. Onlar bu planları yaparken tabii ki iki yükselen aktörü de unutmamak gerekiyor: Rusya ve Çin.

Putin ile uluslararası siyasete geri dönen Rusya 2011'den beri Akdeniz'de önemli bir aktör olarak her geçen gün gücünü artırmaktadır. Ayrıca Karadeniz'de de filosunu yeni nesil savaş gemileri ve denizaltılar ile güçlendirmiştir. Rusya'nın, İran, Azerbaycan, Suriye ve

Ferdi Güçyetmez, “Akdeniz’de Enerji Savaşları,” DİSAM, Mayıs 2019.

Ferdi Güçyetmez, "Akdeniz'de Enerji Savaşları," DİSAM, Mayıs 2019.

Ermenistan'dan oluşan hilal içinde toplam sekiz adet deniz, hava ve kara üssü bulunmaktadır. Rusya bu hilal içindeki askeri gücü ile ABD'nin Doğu Akdeniz'de konuşlanan 6. filosunu etkisiz bırakabilecek konuma sahiptir. Ayrıca Rusya Akdeniz'deki savaş gemilerine Karadeniz'deki donanmasından takviyeler yaparken bunun yanında 36 adet son sistem teknoloji ve silahlarla donanmış savaş gemileri ile güçlü bir Akdeniz donanması oluşturmayı planlamaktadır.³⁹ Rusya'nın artık bir deniz gücü olduğunu dile getirebiliriz. Rusya'nın artan deniz tatbikatları ve liman ziyaretleri bu denklemi tamamlamaktadır. Yine Rusya, on adet ileri teknoloji gemisini Suriye'de konuşlandırmış ve Tartus ve Lazkiye

limanlarını uzun yıllar kullanmak olanağına sahip olmuştur. Çok sayıda gemiyi bulunduracak liman, nükleer yakıtlı gemilere de hizmet verebilecektir. Tartus limanında bulunan Rus Akdeniz Görev Kuvveti gemilerinde bulunan balistik füzeler İtalya'ya kadar tüm NATO tesislerini menzile içine alabiliyor. Rusya bölgede artık daimi deniz kuvveti bulundurmaktadır.⁴⁰ Lazkiye'de bulunan Himeymim hava üssü de Ruslar tarafından askeri ve istihbari operasyonlar için kullanılmaktadır. Ayrıca Rusya son yıllardaki önemli başarıları ile bir Akdeniz ve Ortadoğu ülkesi olarak da tanımlanabilir. Rusya'nın özellikle Kıbrıs rum tarafında ciddi yatırımları vardır. Kıbrıs rum tarafından kalıcı üsler istemektedir. Diğer bir önemli aktör Çin ise hem Girit'te hem de Yunanistan'ın Pire limanında ticari üsse sahiptir. Akdeniz'de Çin ve Rusya ortak deniz tatbikatları yapmaktadır. Çin birçok bölgede olduğu gibi Akdeniz'de de Rusya ile ortak hareket etmektedir.⁴¹ Açıkçası Doğu Akdeniz ve Kıbrıs hızlı bir şekilde askeri üslerin ve donanmaların mücadele alanına dönüşmektedir.

Kıbrıs adası enerji faaliyetleri yüzünden hızla ABD, İngiltere ve Avrupa Birliği'nin askeri üslerinin merkezi haline getiriliyor. Yine Fransızlar bölgeye uçak gemisi yollamış olup Mısır ile ortak tatbikatlar yapmıştır. Batı bloğu Doğu Akdeniz'de ve Kıbrıs'ta elini güçlendirmek için gayet hızlı ve planlı bir şekilde hareket etmektedir. Onlar bu planları yaparken tabii ki iki yükselen aktörü de unutmamak gerekiyor: Rusya ve Çin.

Yalnız unutulmaması gereken bir nokta da dünyamızda hukukun gücü değil, gücün hukukunun cari olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Eliniz ne kadar güçlüyse o kadar başarılı olma şansınız vardır. ABD, Avrupa Birliği, İngiltere ve İsrail'in, Türkiye'nin ve KKTC'nin Akdeniz ile Kıbrıs'taki yetki alanlarını tanımaz tavrı devam etmektedir. Tabii buna Türkiye, 27 Şubat- 8 Mart 2019 tarihleri arasında Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de aynı anda 103 geminin katılımıyla gerçekleşen "Mavi Vatan-2019" deniz tatbikatıyla yanıt

Üç denizde dev tatbikat başladı

Operatif seviyede harekate hazırlık eğitimlerini Mavi Vatan 2019 Tatbikatı ile tamamlayan Türk Deniz Kuvvetleri, çok daha geniş katılımıyla daha gelişmiş kriz-gerginlik, harp dönemi senaryolarına istinaden stratejik ve operatif seviyedeki Denizkurdu Tatbikat'ını gerçekleştiriyor

DENİZKURDU 2019

Karadeniz, Ege ve Doğu Akdeniz'de aynı anda icra edilecek

Cumhuriyet tarihinin en büyük planlı tatbikatı

- 131 GEMİ
- 57 UÇAK
- 33 HELİKOPTER
- 25 BİN 900 PERSONEL

13-17 MAYIS

Tatbikat kapsamında yüksek süratli su üstü ve hava dronlarına atışlar icra edilecek

17-21 MAYIS

Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de aynı anda kriz ve harp dönemi senaryolarını içeren serbest oyun safhası icra edilecek

21-24 MAYIS

85 gemi tarafından 31 yurt içi, 2 yurt dışı liman ziyareti yapılacak

Tatbikat, 25 Mayıs'ta sona erecek

Ferdi Güçyetmez, "Akdeniz'de Enerji Savaşları," DİSAM, Mayıs 2019.

Yalnız unutulmaması gereken bir nokta da dünyamızda hukukun gücü değil, gücün hukukunun cari olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Eliniz ne kadar güçlüyse o kadar başarılı olma şansınız vardır. Çünkü ABD, Avrupa Birliği, İngiltere ve İsrail'in, Türkiye'nin ve KKTC'nin Akdeniz ile Kıbrıs'taki yetki alanlarını tanımaz tavrı devam etmektedir.

vermiş ve bölgede Türkiye'siz ve KKTC'siz bir plana izin verilmeyeceğini ilgili devletlere ve tüm Dünya'ya duyurmuştur. Türkiye'nin Karadeniz, Ege ve Akdeniz olarak tanımladığı "Mavi Vatan"dan en ufak bir taviz verilmeyeceği gösterilmiştir. "Mavi Vatan"ın hemen ardından Cumhuriyet tarihinin en büyük planlı tatbikatı Denizkurdu-2019, Anadolu'yu çevreleyen üç denizde 131 gemi, 57 uçak ve 33 helikopterin katılımıyla gerçekleşmiştir. Operatif seviyede harekâta hazırlık eğitimlerini Mavi Vatan 2019 Tatbikatı ile tamamlayan Türk Deniz Kuvvetleri, çok daha geniş bir katılımı daha ileri düzeyde kriz-gerginlik ve harp dönemi senaryolarına dayanan stratejik ve operatif seviyedeki Deniz Kurdu Tatbikatını gerçekleştirmiştir. Bu dev tatbikatlardan sonra 10-13 Haziran 2019 tarihlerinde KKTC ve Türkiye ortak bir şekilde gerçekleştirdikleri "Şehit Teğmen Caner Gönyeli-2019 Arama Kurtarma Davet Tatbikatı" ile iki ülkenin bölgesel ve küresel güçler karşısında birlikte hareket edeceğini dost ve düşman herkese göstermiştir.

Yaklaşan enerji savaşları için Türkiye nasıl bir yol izlemelidir? Bunca küresel ve bölgesel aktörün olduğu bir sahada nasıl bir strateji önümüzü açabilir? Bu mücadelede iki ana aktör Türkiye ve KKTC neler yapabilir? İnceleyelim.

Enerji savaşları ve küresel güçlerin bölgeye akın etmesi ile artık adada çözüm süreci hayalleri bitmiştir denebilir. Nihayet, enerji kaynaklarının Kıbrıs'ta bir çözümünü kolaylaştıracağına inananların hayalleri boşa çıkmış olabilir. Aksine bu kaynaklar daha büyük sorunlara yol açabilir. Gözden kaçırılmaması gereken bir husus da bu gelişmelerin KKTC'ye etkisi olduğu gibi, Türkiye bakımından da AB ve ABD ile ilişkilerin daha da gerginleşmesine yol açabilir. Artık, Türkiye ve KKTC yeni bir vizyon geliştirmelidir.

Öncelikle KKTC ile ortaklaşa kurum ve kuruluşlar oluşturulmalıdır. Ortak bir yapı çerçevesinde ortak bir strateji takip edilmelidir. Türkiye TPAO ve BOTAŞ gibi iki büyük enerji firmasını tek elde yeniden yapılandırarak küresel bir şirkete çevirmelidir. Bu yapının, hem personel hem teknik donanımı geliştirilmelidir. Çünkü, bu bölge

Türkiye'nin 100 ile 500 yıllık enerji ihtiyacını karşılayabilecek bir rezerve sahiptir. Ayrıca, Türkiye'nin bir enerji koridoru ve merkezi olmasının temelleri atılmıştır. İşte bu sebeplerden dolayı uzun vadeli ulusal politikalar yeniden dizayn edilmelidir diye düşünülebilir.

Türkiye'nin son dönemde ekonomik ve silahlı terör ile köşeye sıkıştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Gerçekten, birçok cephede ABD/AB bloğu ile karşı karşıyayız. Bu durum Doğu Akdeniz ve Kıbrıs konusunda da değişmedi. Türkiye ve KKTC kendisine karşı oluşan ABD-İngiltere-Fransa-İtalya-Yunanistan-GKRY-İsrail-Mısır bloğuna karşı kendi bloğunu oluşturmalıdır. Ama ondan önce üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olarak Türkiye dünyadaki sayılı deniz güçleri arasına girmelidir. Çünkü, Türkiye dış ticaretinin %90'ına yakını deniz yoluyla yapmaktadır. Denizlerde gücünün olmaması Türk ekonomisi açısından fevkalade olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu yüzden uçak gemileri ve nükleer denizaltılar ile Türkiye bir deniz gücü olmalıdır. Donanmamız hızla modernleştirilmelidir. Küresel bir güç olmak için deniz gücü şarttır. Daha sonra Türkiye, KKTC'de kalıcı olarak hem hava, hem de deniz üssü inşa etmelidir. Karşımızda Yunanistan-Rum-İngiliz ittifakının başını çektiği uluslararası bir güç bloğu vardır. Bizim de Türkiye-KKTC-Azerbaycan öncülüğünde uluslararası güç bloğumuzu acil şekilde oluşturmamız gerekmektedir. İkinci aşama olarak, Türkiye-KKTC-Azerbaycan ortak enerji komisyonu kurulabilir. Azerbaycan'ın SOCAR firması ile petrol ve doğal doğalgaz kaynaklarını arama, üretme, işletme, dağıtım ve depolama gibi ortak projeler yürütülebilir. Özellikle KKTC'de bir ortak rafineri projesi hayata geçirilebilir. Yine ortak depolama sistemleri inşa edilebilir. Bu yatırımlar büyük oranda istihdam yaratmak gibi olumlu sonuçlar da verecektir.

Bölgede, Dünya'nın ikinci büyük ekonomik gücü Çin ve iki numaralı askeri gücü Rusya'yla işbirliği yapılabilir. Suriye ile ilişkilerimizi yeniden yoluna koyarak hem İskenderun körfezini güvenceye alabilir, hem de etki sahamızı genişletebiliriz. Lübnan ile MEB sınırlarımızın belirlenmesi hareket kolaylığı sağlayacaktır. Çin'in "Kuşak-Yol İnisiyatifi" açısından Doğu Akdeniz kritik öneme sahiptir. Türkiye'nin gündeminde Çin'e ilaveten diğer BRICS ülkeleriyle (Brezilya, Rusya, Hindistan, Güney Afrika) Asya ülkeleri önde bir yer tutmalıdır. Küresel aktörler, Türkiye ve KKTC için bazı verimli projelerde yer alabilirler. Bunlardan ilki, Türkiye ve KKTC'yi kara ve demir yoluyla birbirine bağlayacak bir köprü inşası olabilir. Çin ve Japonya bu projeyi gerçekleştirebilecek teknik kapasiteye sahiptir. Yazılım ve teknoloji konusunda Hindistan ile ortak çalışmalar yürütülebilir. KKTC'nin tanınması konusunda zaman içinde küresel aktörlerin desteği sağlanabilir.

Sonuç olarak, Dünya'nın gözü artık Kıbrıs adası ve Doğu Akdeniz'in yer aldığı coğrafyadadır. Türkiye, bundan yararlanarak işbirliği seçenekleri üzerinde dikkatle durmalıdır. Hiç şüphesiz bu adımlar atılırken çok yönlü ve dengeli bir şekilde hareket edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acar Cemal, "Ege ve Akdeniz'deki Oyun Değiştirici Hamleler", M5: Ulusal Güvenlik, Savunma ve Strateji, İstanbul, Ağustos 2019.
- Ağaoğlu Levent, Kıbrıs Dünyanın Merkezidir, İstanbul, Hiperyayın, 2018.
- Akyener Oğuzhan, Doğu Akdeniz Doğalgaz Politikaları, Ankara, Ezgi Ofset Matbaacılık, Ekim 2017.
- Alpar Güray, "Doğu Akdeniz'deki Enerji Mücadelesinin Güvenlik Açısından Muhtemel Sonuçları", SDE, Şubat 2019
- Arslan Rengin, "Doğu Akdeniz'de Sondaj Faaliyetleri: 6 Başlıkta Bilmeniz Gereken Her Şey" EURONEWS, 19.07.2019
- Atatürk Araştırma Merkezi, Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 2016.
- Atun Ata, "Doğu Akdeniz ve Enerji Savaşları", Anka Enstitüsü, Eylül-Ekim 2018
- AVİM, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Maraş'ta Yapılacak Envanter Çalışması" 05.07.2019
- Başaran Doğacan, "Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler ve Kıbrıs'ta Denктаş Ruhunun Dönüşü", ANKASAM, Eylül 2019.
- Baysoy Emre, Doğu Akdeniz'in Dalgalı Jeopolitiği, İstanbul, Truva Yayınları, Mayıs 2017.
- Bilkent Enerji Politikaları Araştırma Merkezi, Doğu Akdeniz'de Ne Kadar Doğalgaz Var?, Ankara, Temmuz 2019.
- Çilingir Atilla, Kıbrıs: "Yes Be Annem" 2002-2016, İstanbul, Bilgeoğuz Yayınları, Eylül 2016.
- Güçyetmez Ferdi, "Akdeniz'de Enerji Savaşları", DİSAM, Mayıs 2019.
- Güler Gökhan, "NATO Krizi, PESCO ve Doğu Akdeniz", TÜRKSAM, 11.05.2019.
- Güler Gökhan, "Doğu Akdeniz ve Ege'deki Gasp ile Çatışma Girişimleri", TÜRKSAM, 29.06.2019.
- Güler Gökhan, "KKTC'ye Hava ve Deniz Üssü", TÜRKSAM, 21.06.2019.
- Güney A. Nurşin, "Fatih ve Yavuz Sondaj Gemileri Kararlılığın Göstergesi", Kriter Dergisi, İstanbul, Temmuz-Ağustos 2019.
- Halkın Sesi, "Kuzey Hakkını Nüfusu oranıyla alacak", 15 Eylül 2019.
- Kamacı Erdiç Kubilay, "Doğu Akdeniz: Doğal Doğalgaz Boru Hattı ve Yaşanan Gelişmeler", Mavi Vatandan Açık Denizlere Dergisi, İstanbul, Mart 2019.
- Sağsen İlhan, "Yeni Bir Kriz ve Mücadele Alanı: Doğu Akdeniz", Anadolu Ajansı, Mayıs 2019
- Stratejik Düşünce Enstitüsü, Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açından Yapılması Gerekenler, Rapor, Ankara, 2019.
- Pamir Necdet, "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik", Petrol Mühendisleri Odası, Haziran 2018
- Polat Soner, Mavi Vatan İçin Jeopolitik Rota, İstanbul, Kaynak Yayınları, Temmuz 2019.
- Taghlapetra Simone, Enerji Doğu Akdeniz'de İstikrarı Şekillendirici Bir Faktör Olabilir Mi?, İstanbul, Matbuat Yayın, Aralık 2017.
- Tamçelik Soyalp, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, Ekim 2009.
- Tarakçı Nejat, "Güç Dengeleri Işığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz Stratejisi Nasıl Olmalıdır?", TASAM, Nisan 2019
- Taşçıoğlu Ömer Lütfi, "GKRY'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne ait Deniz Yetki Alanlarındaki Petrol ve Doğal Doğalgaz Arama Çalışmaları ve Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları", Social Sciences Studies Journal, Aralık 2018
- Yaycı Cihat, Sorular ve Cevaplar İle Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı, İstanbul, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınevi, Mayıs 2019.
- Yorulmaz Recep, "AB Yaptırımları, S-400'ler ve Doğu Akdeniz", Diplomatik Gözlem, Ankara, Ağustos 2019.

Sonnotlar

- 1 Levent Ağaoglu, Kıbrıs Dünyanın Merkezidir, Hiperayın, İstanbul, 2018, s.83.
- 2 Mehmet Ali Beyhan, "Tarihin Penceresinden Kıbrıs", Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği, Yayına Hazırlayan: Duygu Türker Çelik, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2016, s.XV-XVI
- 3 Atilla Çilingir, Kıbrıs "Yes Be Annem" (2002-2016), Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2016, s.19-20.
- 4 Mehmet Kaya, "Atatürk Dönemi Türkiye-Kıbrıs İlişkileri", Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği, Yayına Hazırlayan: Duygu Türker Çelik, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2016, s.41.
- 5 Çilingir, age., s.20-21.
- 6 Hasan Tahsin Fendoğlu, "Türk Dış Politikasında Kıbrıs", Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği, Yayına Hazırlayan: Duygu Türker Çelik, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2016, s.102-103.
- 7 Soyalp Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2009, s.259.
- 8 Mustafa Sıtkı Bilgin, "1964 Johnson Mektubu Öncesi ve Sonrası Dönemde Kıbrıs'ta Türk-İngiliz İlişkileri", Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği, Yayına Hazırlayan: Duygu Türker Çelik, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2016, s.3.
- 9 Soner Polat, Mavi Vatan İçin Jeopolitik Rota, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2019, s. 77.
- 10 Tamçelik, age., s.265-266.
- 11 Emre Baysoy, Doğu Akdeniz'in Dalgalı Jeopolitiği, Truva Yayınları, İstanbul, 2017, s.18-19.
- 12 Baysoy, age., s.33.
- 13 Necdet Pamir, "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik", <http://pmo.org.tr/dogu-akdeniz-ve-kibris-ekseninde-enerji-ve-jeopolitik-makalesi/> s. 1-2. Erişim: 13.09.2019
- 14 Simone Taghapietra ve Kirsten Jongberg, Enerji Doğu Akdeniz'de İstikrarı Şekillendirici Bir Faktör Olabilir Mi?, (Çev: Feyzi Özcan), Matbuat Yayın, İstanbul, 2017, s.15.
- 15 Stratejik Düşünce Enstitüsü, "Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açından Yapılması Gerekenler", Ankara, Ağustos 2019, s. 7.
- 16 Oğuzhan Akyener, Doğu Akdeniz Doğalgaz Politikaları, TENVA, Ankara, 2017, s. 31.
- 17 Bilkent Enerji Politikaları Araştırma Merkezi, "Doğu Akdeniz'de Ne Kadar Doğal Doğalgaz Var?" Ankara, Temmuz 2019, s. 8.
- 18 Bilkent Enerji Politikaları Araştırma Merkezi, "Doğu Akdeniz'de Ne Kadar Doğal Doğalgaz Var?", Ankara, Temmuz 2019, s. 6.
- 19 Güray Alpar, "Doğu Akdeniz'deki Enerji Mücadelesinin Güvenlik Açısından Muhtemel Sonuçları", Stratejik Düşünce Enstitüsü, <https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/dogu-akdenizdeki-enerji-mucadelesinin-guvenlik-acisindan-muhtemel-sonuclari-kose-yazisi-9523> 13 Şubat 2019, s.1 Erişim: 15.09.2019
- 20 Ömer Lütfi Taşcıoğlu, "GKRY'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne ait Deniz Yetki Alanlarındaki Petrol ve Doğal Doğalgaz Arama Çalışmaları ve Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları", <http://sssjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=1034&Detay=Ozet> 19.12.2018, s. 5707. Erişim: 15.09.2019
- 21 Cihat Yayıncı, Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı, Deniz Kuvvetleri Basımevi, İstanbul, 2019, s.14.
- 22 Rengin Arslan, "Doğu Akdeniz'de Sondaj Faaliyetleri: 6 Başlıkta Bilmeniz Gereken Her Şey", <https://tr.euronews.com/2019/07/19/dogu-akdeniz-sondaj-faaliyetleri-bilmeniz-gereken-her-sey-dogal-krizi-turkiye-kibris-a-b>, 19.07.2019, Erişim: 14.09.2019.
- 23 Ömer Lütfi Taşcıoğlu, "GKRY'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Ait Deniz Yetki Alanlarındaki Petrol ve Doğal Doğalgaz Arama Çalışmaları ve Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları", <http://sssjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=1034&Detay=Ozet> 19.12.2018, s. 5700. Erişim: 15.09.2019
- 24 İlhan Sağsen, "Yeni Bir Kriz ve Mücadele Alanı: Doğu Akdeniz", Anadolu Ajansı, 22.05.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yeni-bir-kriz-ve-mucadele-alani-dogu-akdeniz/1484415> Erişim:11.09.2019
- 25 Halkan Sesi, "Kuzey Hakkını Nüfusu oranıyla alacak", 15 Eylül 2019, s. 7.
- 26 AVİM, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Maraş'ta Yapılacak Envanter Çalışması" 05.07.2019
- 27 Kubilay Erdinç Kamacı, "Doğu Akdeniz: Doğal Doğalgaz Boru Hattı ve Yaşanan Gelişmeler", Mavi Vatandan Açık Denizlere Dergisi, İstanbul, Mart 2019, s. 7. Erişim:13.09.2019
- 28 Ferdi Güçyetmez, "Akdeniz'de Enerji Savaşları", DİSAM, <https://www.diplomatikstrateji.com/akdeniz-de-enerji-savaslari/> 24.05.2019, Erişim: 10.09.2019.
- 29 Ata Atun, "Doğu Akdeniz ve Enerji Savaşları", <http://ankaenstitusu.com/dogu-akdeniz-ve-enerji-savasi/> 5 Eylül 2018, Erişim: 10.09.2019
- 30 Recep Yorulmaz, "AB Yaptırımları, S-400'ler ve Doğu Akdeniz", Diplomatik Gözlem, Ankara, Ağustos 2019, s. 19.
- 31 Nurşin A. Güney, "Fatih ve Yavuz Sondaj Gemileri Kararlılığın Göstergesi", Kriter, İstanbul, Temmuz-Ağustos 2019, s. 82.
- 32 Recep Yorulmaz, "AB Yaptırımları, S-400'ler ve Doğu Akdeniz", Diplomatik Gözlem, Ankara, Ağustos 2019, s. 20.
- 33 Soner Polat, Mavi Vatan İçin Jeopolitik Rota, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2019, s. 26.
- 34 Doğan Başaran, "Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler ve Kıbrıs'ta Denktaş Ruhunun Dönüşü" <https://ankasam.org/dogu-akdenizdeki-gelismeler-ve-kibirsa-denktas-ruhunun-donusu/> 8 Eylül 2019, Erişim: 14.09.2019
- 35 Gökhan Güler, "Doğu Akdeniz ve Ege'deki Gasp ile Çatışma Girişimleri", <https://www.avrupadoğalgazete.co.uk/dogu-akdeniz-ve-egedeki-gasp-ile-catisma-girisimleri-makale-260315.html> 28 Haziran 2019, s. 1. Erişim: 10.09.2019.
- 36 Cemal Acar, "Ege ve Akdeniz'deki Oyun Değiştirici Hamleler", M5: Ulusal Güvenlik, Savunma ve Strateji, İstanbul, Ağustos 2019, s. 25.
- 37 Gökhan Güler, "KKTC'ye Hava ve Deniz Üssü", <http://turksam.org/kktcye-hava-ve-deniz-ussu> 21 Haziran 2019, Erişim: 10.09.2019
- 38 Gökhan Güler, "Doğu Akdeniz ve Ege'deki Gasp ile Çatışma Girişimleri", <http://turksam.org/dogu-akdeniz-ve-egedeki-gasp-ile-catisma-girisimleri> 29 Haziran 2019, Erişim: 10.09.2019
- 39 Ata Atun, "Doğu Akdeniz ve Enerji Savaşları", <http://ankaenstitusu.com/dogu-akdeniz-ve-enerji-savasi/> 5 Eylül 2018, Erişim: 10.09.2019
- 40 Necdet Pamir, "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik", <http://pmo.org.tr/dogu-akdeniz-ve-kibris-ekseninde-enerji-ve-jeopolitik-makalesi/> s. 5. Erişim: 13.09.2019
- 41 Nejat Tarakçı, "Güç Dengeleri Işığında Türkiye'nin Doğu Akdeniz Stratejisi Nasıl Olmalıdır?", <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51392/guc-dengeleri-isinginda-turkiyenin-dogu-akdeniz-stratejisi-nasil-olmalidir> 19 Nisan 2019, s. 2. Erişim: 13.09.2019

TÜRKİYE-RUSYA DOĞALGAZ İLİŞKİSİNİN DİPLOMASİ BOYUTU

Türkiye ekonomik kalkınması için enerji kaynaklarına ihtiyaç duyarken, benzeri bir şekilde bir enerji ihracatçısı olarak Rusya'nın da ekonomik gelir elde edebilmesi için enerji kaynaklarını satabileceği pazarlara ihtiyacı vardır.

Sabir Askeroğlu

Dış Politika Koordinatörü, İran Araştırmaları Merkezi (İRAM)

Enerji alanındaki Türk-Rus ilişkisi her iki aktör için de stratejik niteliktedir. Türkiye'nin tüketicisi, Rusya'nın ise üretici ülke olması işbirliğine olanak sağlamaktadır. Türkiye ekonomik kalkınması için enerji kaynaklarına ihtiyaç duyarken, benzeri bir şekilde bir enerji ihracatçısı olarak Rusya'nın da ekonomik gelir elde edebilmesi için enerji kaynaklarını satabileceği pazarlara ihtiyacı vardır. Bununla beraber her iki aktörün coğrafi konumları nedeniyle Avrupa'ya yakın olmaları ve söz konusu doğalgaz gibi stratejik bir maddenin dış politikaya etkisi ve bu stratejik madde üzerinde kontrol sağlama isteği rekabeti de beraberinde getirmektedir. Türk-Rus doğalgaz ilişkisi ikili olmaktan ziyade, çok faktörlü bir ilişki niteliğindedir.

Moskova, doğalgazı sadece ülkenin ekonomik kalkınmasını sağlayan araçlardan biri değil, aynı zamanda bir dış politika aracı olarak görmektedir. Enerji kaynaklarının ülke ekonomisi için önemli bir yere sahip olması, doğalgaz gibi stratejik bir ürünün pazarlanmasını Rus dış politikasının öncelikli hedeflerinden biri haline getirmektedir. Bu bağlamda Rusya'nın doğalgaz alanında Türkiye ile ilişkisi Türkiye ve Avrupa pazarına yönelik mücadelesiyle doğrudan ilişkilidir. Rusya için, Türkiye ve Avrupa'daki doğalgaz piyasasında konumunu korumak ve tekeli kurmak öncelikli hedefler arasındadır.

Avrupa doğalgaz ihracatının %30'unu, Türkiye ise %47'ini Rusya'dan gerçekleştiriyor. Dolayısıyla hem Avrupa hem Türkiye, Rusya ile olan bağımlılığını azaltma ve doğalgaz kaynaklarını çeşitlendirme çabası içerisinde.

Bu konuda Avrupa ile Türkiye'nin çıkarları örtüşürken, Rusya'nın hem Avrupa ile hem de Türkiye ile çıkarları çatışmaktadır.

Türkiye, Güney Enerji Koridoru üzerinden Avrupa ile Ortadoğu ve Kafkasya'yı bağlamayı hedeflemektedir. Rusya ise bu projeye alternatif olarak hem Kuzey Akım hem de önce Güney Akım ve bilahare Türk Akımı projelerini öne sürmüştür. Bu projelerin bir diğer amacı da Ukrayna'nın transit ülke konumunu ortadan kaldırarak Moskova'nın Ukrayna'ya olan bağımlılığını azaltmaktır. Ukrayna da Rusya'ya alternatif güzergâh olma politikasını yürütmektedir. 2000'lerin ortalarında başlayan Alman-Rus işbirliği Kuzey Akım doğalgaz boru hattının inşasıyla sonuçlanmıştır. Ancak Moskova-Kiev gerginliğinin devam ettiği süre boyunca Rusya'nın Ukrayna'ya olan bağımlılığı da devam etmekteydi.

Rusya bir taraftan Almanya üzerinden Avrupa pazarında önemli pay elde ederken, diğer taraftan da rakip kaynakların ve güzergâhların önüne geçmeye çalışmaktaydı. Rusya'nın bu politikasının bir parçası da Türkiye ile enerji ilişkilerinde önemli yere sahip olan Türk Akımı projesi idi. Türk Akımı projesi Güney Akım projesinin başarısız olmasından sonra ortaya atılmıştı. Bulgaristan ABD'nin baskısı ve Avrupa Birliği'nin kararı nedeniyle Rusya ile bu alandaki işbirliğine son vermişti. Türk Akımı ise Güney Akım projesi ile öngörülen aynı işlevi görecekti. Ancak proje, Avrupa Birliği kararlarına bağlı olmayan ve daha bağımsız politikalar izleyebilen Türkiye üzerinden gerçekleşecekti. Böylelikle kuzeyden

Kuzey Akım-2 güneyden ise Türk Akımı boru hatları Ukrayna'dan Avrupa'ya giden doğalgazın yerini alacaktı.

Rusya Ukrayna üzerinden yıllık ortalama 82 ile 92 milyar metreküp civarından ihracat yapmaktaydı. Kuzey Akım-2, 55 milyar metre küp, Türk Akımı'nın da yaklaşık 40-50 milyar metreküp doğalgaz sağlayan kapasiteye sahip olması bekleniyordu. Türk Akımı'nın ilk planda her biri 15 milyar metreküp olmak üzere 4 boru hattından oluşması bekleniyordu. Bunlardan biri Türkiye'nin, diğerleri ise Avrupa'nın tüketimi için öngörülmüyordu.

Rusya bu iki projenin inşasını paralel yürüterek 2020 yılına kadar tamamlamayı planlıyordu. Bu tarih Ukrayna ile on yıllığına imzalanan doğalgaz anlaşmasının süresinin sona erdiği tarihtir. Dolayısıyla Rusya Kuzey Akım-2 ve Türk Akımı projelerini hayata geçirerek Ukrayna'nın hem transit ülke konumunu ortadan kaldırmayı hem de doğalgaz satımını düşürerek Ukrayna'nın jeopolitik konumunu zayıflatmayı ve ekonomik baskı uygulamayı hedeflemekteydi.

Fakat, Avrupa pazarı için yürütülen mücadele ve Rusya'nın dışındaki diğer aktörlerin politikaları Moskova'nın planlarını hayata geçirmesini engellemiştir. Birinci grup aktör, Rusya'nın politikalarından rahatsız olan eski Doğu Bloku devletleri olmak üzere Rusya'nın doğalgazı Avrupa politikasında bir araç olarak kullandığını düşünen ve Rusya'nın Avrupa'da tekeline kırmaya çalışan Avrupalı ülkelerden oluşmaktaydı. İkincisi, Avrupa pazarında pay sahibi olmak isteyen ABD idi. Ülkesinde önemli miktarlarda kaya gazı üretimine başlayan ABD, enerji kaynakları üzerinden Avrupa-

Atlantik işbirliğini daha da güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle ABD, Avrupa'nın Rusya ile enerji alanındaki ortaklığına mesafe koymasını istemekte ve Alman-Rus ortaklığı olan Kuzey Akım-2 projesine yönelik yaptırım uygulayacağını dile getirmektedir. Üçüncü aktör de Türkiye'dir. Türkiye Rusya ile işbirliğinden yanadır. Fakat, Türkiye'nin uzun vadeli stratejisinde Güney Enerji Koridorunu hayata geçirmek vardır. Ankara, Ortadoğu ve Hazar kaynaklarını Türkiye üzerinden Avrupa'ya aktarılmasından yanadır. İlerleyen zamanlarda ise Orta Asya enerji kaynaklarının da aynı şekilde Türkiye üzerinden ihrac edilmesi dış politika hedefleri arasındadır. Bu bağlamda Türkiye TANAP projesini başlatmış ve bu yönde önemli ilerleme sağlamıştır.

Rusya ise Avrupa'nın politikaları, ABD'nin baskıları ve ayrıca kendi stratejisinde yaptığı yanlış hesaplamalar nedeniyle Ukrayna'yı devre dışı bırakarak Avrupa'da

Rusya bir taraftan Almanya üzerinden Avrupa pazarında önemli pay elde ederken, diğer taraftan da rakip kaynakların ve güzergâhların önüne geçmeye çalışmaktaydı. Rusya'nın bu politikasının bir parçası da Türkiye ile enerji ilişkilerinde önemli yere sahip olan Türk Akımı projesi idi.

doğalgaz tekeline kurma konusundaki hedefine ulaşamamıştır. 2020 yılının ilk ayında Ukrayna ile 2010'da yapılmış olan anlaşma sona erecektir. Savaş halinde olduğu Ukrayna'yla yeni bir anlaşma imzalamamak için veya kendi şartlarına uygun bir biçimde yeni bir anlaşma imzalamak için Rusya'nın hem Kuzey Akım-2 hem de Türk Akımı boru hattı projelerini tamamlamış olması gerekirdi. Fakat Rusya ne Kuzey Akım-2 ne de Türk Akımı projelerini tamamlayabilmiştir.

Rusya Kuzey Akım-2 projesini hayata geçiremediği gibi, Avrupa Mahkemesi Eylül 2019'da Rusya'nın Baltık denizinin altından Almanya'ya uzanan Kuzey Akım boru hattının sadece %50'sini kullanabileceğine dair karar aldı. %50'sini ise karadan gerçekleştirmesi gerekecek. Bu da Ukrayna üzerinden demektir. Bunun yanında Ağustos'un sonunda Ukrayna-Polonya-ABD arasında bir enerji anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre Ukrayna, ABD doğalgazını Avrupalı ülkelere satın alabilecektir. Dolayısıyla Ukrayna da Rusya ile olan enerji ilişkisini ve bu alandaki bağımlılığını azaltmayı hedeflerken, 2020 yılında yapılması planlanan Ukrayna-Rusya doğalgaz görüşmelerinde elini güçlendirecektir. Türk Akımı projesi konusunda da işler Kremlin'in beklediğinden farklı sonuçlanmıştır. Türkiye TANAP projesini tamamlama aşamasına gelirken, Rusya planlanan dört boru hattının bilahare ikiye düşürülen

boru hatlarının sadece birini inşa edebilmiş ve bunun Türkiye'nin iç tüketimine yönelik olacağı öngörülmüştür. Ancak bu tek hat bile henüz işlevsizdir. Dolayısıyla 2020 yılına kadar söz konusu projeleri hayata geçiremeyen Rusya, Ukrayna ile görüşmeleri elinin zayıflamış olarak yapmak durumunda kalacaktır.

Avrupa'nın Rusya doğalgazına getirdiği sınırlama ve Ukrayna ile yaşanan savaş nedeniyle Ukrayna'nın Moskova'yı görüşmelerde zorlayacak olması, Rusya'nın Türkiye ile işbirliğine daha fazla ihtiyaç duymasına neden olacaktır. Ukrayna ile yapacağı görüşmeler öncesi Türk Akımı projesinin bir kısmının hayata geçirilmesi Rusya'nın pazarlık pozisyonunu artıracaktır. Türkiye'nin desteğini alabilmesi ise Türkiye'nin, İdlid ve Fırat'ın Doğu'suna yönelik politikalarındaki çıkarlarını desteklemesine bağlı olacaktır.

Sonuç olarak Türk-Rus enerji alanındaki ilişki, çok yönlü ve birden fazla faktör üzerinden şekillenmektedir. Ukrayna faktörü Türk Akımı ve Kuzey Akımı'nı etkilerken, Kuzey Akımı projesi hem Ukrayna'nın transit ülke olma konumunu dolayısıyla da Moskova-Kiev görüşmelerini, ABD'nin enerji politikaları da Rusya'nın enerji politikalarını etkilemektedir. Bu karmaşık denkleme Suriye'deki gelişmelerin Türk-Rus ilişkilerini etkileyebileceğini de daima hatırdta tutmak gerekli olacaktır.

RUSYA VE BALKANLAR

Vladimir Putin'in devlet başkanlığının ilk dönemi olan 2000'lerin ilk beş yılında ise, AB ve ABD ile faydacı işbirliği ve bölgeye yönelik ağırlıklı olarak ekonomik diplomasi gözlemlenirken, bu on yılın ikinci yarısında Rusya tedrici olarak güçlenmiş ve Batı ile anlaşmazlıkları artmıştır.

Doç. Dr. F. Didem Ekinci

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Çankaya Üniversitesi

Çarlık Rusya'nın Balkanlar'da uyguladığı pan-Slavizm ve bunun etrafında şekillenen Balkan politikalarının üzerinden oldukça uzun zaman geçti. Peki, içinde bulunduğumuz dönemde Rusya'nın Balkanlar'da nasıl bir konumu olduğundan bahsedilebilir? Rusya'nın bölgeye yönelik politikaları ne tür unsurlar, hedefler, gelişmeler barındırıyor? Rusya'yı bölgede engelleyen unsurlar var mı? Gelecekte Rusya-Balkan ilişkilerinde neler beklenebilir?

Bu soruların cevaplarını bulmak için önce Soğuk Savaş sonrası Rusya'nın Balkan politikalarının altyapısına göz atmak gerekiyor. Soğuk Savaş döneminde, bölge üzerinde ağırlığı olan esas aktör olmasına karşın, 1990'ların özellikle ilk yarısında Balkanlar Rusya'nın dış politikasının merkezinde yer alan bir bölge görünümü taşımamıştır. Rusya bu dönemde, Batı yönelimli bir dış politika benimsediğinden esasen AB ve ABD ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmış ve yeniden yapılanmanın

Kaynak: <https://www.mepanews.com/balkanlarda-abd-rusya-vekalet-savasi-bolgede-gerilim-tirmaniyor-13373h.htm> (erişim 21 Eylül 2019)

Kaynak: <https://www.intell4.com/rusya-ve-balkan-ulkeleri-iliskileri-haber-182312> (erişim 21 Eylül 2019)

ve iyi ilişkilerin Batı ile işbirliği sayesinde olacağı yaklaşımını kabul etmiştir. Eski Yugoslavya'daki savaşlarda (1991-1995) bir taraftan Moskova'nın bakış açısında Sırlar ile yerleşik kimlik algıları devam ederken, diğer taraftan da Batı ile işbirliği döneminde olduğundan bu işbirliğine zarar verebilecek politikalara başvuramaması söz konusu olmuştur. Askeri ve siyasi açıdan zayıf olduğu bir dönemde olması dolayısıyla, tek taraflı olarak ve savaşın seyrini değiştirebilecek bir müdahalede bulunamamıştır. Doksanların ikinci yarısında da, bölgede somut ve soyut güç ve etki kapasitesi bakımından başat aktör olmadığı ifade edilmelidir.

Vladimir Putin'in devlet başkanlığının ilk dönemi olan 2000'lerin ilk beş yılında ise, AB ve ABD ile faydacı işbirliği ve bölgeye yönelik ağırlıklı olarak ekonomik diplomasi gözlemlenirken, bu on yılın ikinci yarısında Rusya tedrici olarak güçlenmiş ve Batı ile anlaşmazlıkları artmıştır. 2008'de Rusya'nın Balkanlar'daki doğal müttefiki Sırbistan'ın toprak ve prestij kaybetmesine neden olan Kosova'nın bağımsızlık ilanı ve bu

Rusya'nın ilgili dönemde Batı'yla zıtlaşmasında, artık açıkça tepki göstermeye başlamasının kırılma noktası Kosova'nın bağımsızlığıdır.

bağımsızlığın pek çok Batılı aktör tarafından tanınması, Rusya'nın benzer bölgeler olarak gördüğü Abhazya ve Güney Osetya'yı güce başvurarak artık o tarihte Batı müttefiki olan Gürcistan'dan koparması ile sonuçlanmıştır. Benzer şekilde, Rusya 2003 sonrasında kendi yürüncesinden çıkıp Batı'yla yakınlaşmış olan Gürcistan'a 2008'de müdahale ettiği gibi, 2013'te Batı'ya hâlihazırda yakınlaşmış olan Ukrayna üzerinde de güç kullanarak Kırım'ı ilhak etmiş ve ikinci defa Batı'ya tepkisini göstermiştir. Akabinde, Suriye üzerinden Batı'yla anlaşmazlıkları artmıştır.

İfade etmek mümkündür ki, Rusya'nın ilgili dönemde Batı'yla zıtlaşmasında, artık açıkça tepki göstermeye başlamasının kırılma noktası Kosova'nın bağımsızlığıdır. Güce başvurmayı barındıran bu tepki gösterme sürecinin başlamasının altında;

- 1) 1990'larda Batı'nın Rusya'yı Soğuk Savaşı kaybeden ve dolayısıyla Batı'nın politikalarına uyum göstermesi gereken aktör olarak görmesi,
- 2) Bu devleti Balkanlar'daki gibi etnik çatışmalarda karar alım süreçlerine değil de, kararların uygulanması boyutunda (ve kısmen) dâhil etmesi,
- 3) Bunun Rusya tarafında –BM'de daimi beşliden biri olmasına karşın- ikincil plana yerleştirildiği algısını yaratması yatmaktadır.

İşte 2008'de gücünü yeniden toplamış olan Rusya'nın bu tarihten itibaren Batı'yla ilişkilerinde sergilediği yaklaşım ve uygulamalar, Batı kaynaklı olduğuna inanılan 1990'larda küresel siyasette ikincil plana atılmış olma durumuna birer karşılık olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, Rusya-Balkanlar ilişkileri de kendi payına düşeni almaktadır.

Somut Gelişmeler Işığında Rusya'nın Balkan Politikalarını Anlamak

Hatırlanacak olursa, tıpkı Batı devletleri gibi, Rusya, eski Yugoslav cumhuriyetleri bağımsızlıklarını ilan ettiğinde, çok geçmeden bu devletlerin bağımsızlıklarını tanımış, akabinde Yugoslavya ile tüm ilişkileri askıya alan BM kararına katılmış ve Batı'yla yakınlaşma pahasına Yugoslavya'ya uygulanacak olan ekonomik ambargoya dâhil olmuştur. Savaş esnasında, kimlik ve eski doğal müttefikliğin etkisiyle Sırp tarafını doğrudan eleştiremeyen Rusya, savaşı bitiren Dayton Barış Anlaşması'nın (1995) imzalanmasını sağlayan Temas Grubu'nda beş devletten biri olarak yer almıştır.

Balkanlar'daki ikinci önemli çatışma olan Kosova Savaşı (1999) zamanında ise Batıcı dış politika yerine artık faydacılığı benimsemiş olan Rus yönetimi, Batı'nın tek taraflı karar alma ve uygulamalarını; hem genel, hem de bu çatışma ile bağlantılı olarak eleştirmiştir. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak, savaş sonunda Kosova'da BM (UNMIK) ve NATO (KFOR) görev birimlerinden oluşan geçici uluslararası yönetim tesis edildiğinde, devletlerin içişlerine müdahale edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Rusya'nın 2000'lerin ilk beş yılında söylem düzeyinde, bölge devletlerinin AB'ye entegrasyonunu desteklediği bilinmektedir. Ancak AB entegrasyonunun, (Rusya'yı hep rahatsız etmiş olan) NATO entegrasyonu da paralel gideceği hususunun o dönemde dikkate alınıp alınmadığı belirsizliğini korumaktadır.

Putin'in ilk başkanlık dönemi olan bu dönemde, Rusya'nın bölgedeki ilk uygulamaları ekonomik yatırımlar olmuştur. Tahmin edileceği üzere, en güçlü olduğu sektörlerden biri olan enerji sektöründe LUKOIL ile Bulgaristan, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'a yatırımlar yapmıştır. Bunu, 2000'lerin ikinci beş yılında Zarubejneft'in Bosna-Hersek içindeki Sırp Cumhuriyeti'ndeki; Gazprom'un ise Sırbistan'daki yatırımları takip etmiştir. Bir diğer önde gelen sektör olan finans sektöründe ise 2012'de Sberbank, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te yatırımlarına başlamıştır. Rusya bir yıl sonra, Sırbistan'ın demiryollarının modernizasyonu için finansman sağlamış ve bu ülkeyle Stratejik Ortaklık Deklarasyonu imzalamıştır. 2009'da Hazar enerji kaynaklarını Türkiye üzerinden Avrupa'ya nakletmesi planlanan (ve sonuçsuz kalan) Nabucco doğalgaz boru hattı projesine karşı kısa süre sonra ortaya atılan, Rusya'nın Doğu Karadeniz kıyılarından başlayıp Karadeniz altından Bulgaristan'a bağlanarak Avrupa'ya

Rusya'nın 2000'lerin ilk beş yılında söylem düzeyinde, bölge devletlerinin AB'ye entegrasyonunu desteklediği bilinmektedir. Ancak AB entegrasyonunun, (Rusya'yı hep rahatsız etmiş olan) NATO entegrasyonu da paralel gideceği hususunun o dönemde dikkate alınıp alınmadığı belirsizliğini korumaktadır.

uzanması planlanan Güney Akım doğal gaz boru hattı projesi de 2013 yılında sonuçsuz kalmıştır.

Bunu takip eden 2014 Ukrayna krizi ise, Rusya'nın bölgedeki ekonomik yatırımlarını ve geliştirmeye çalıştığı siyasi etkisini sekteye uğratmıştır. Öyle ki, AB bakış açısında, Ukrayna krizi başladıktan sonra Balkanlar, bölgeyle bağlantıları dikkate alındığında Rusya için bir diğer potansiyel saldırganlık coğrafyası olarak yorumlandığından, bölgedeki Rus şirketlerinin çalışma koşulları AB tarafından zorlaştırılmıştır. Akabinde, Rusya'ya yönelik AB yaptırımlarının başlaması uzun sürmemiştir. Bosna-Hersek, Makedonya ve Sırbistan yaptırımlara katılmazken; AB üyeleri olan Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan, Slovenya katılmıştır. AB üyesi olmayan Karadağ da yaptırımlara katılmıştır.

Bunu müteakip, AB'nin, Rusya'nın Balkanlar'la olan ilişkilerine dair endişelerinin sonucunda, bölge devletlerinin liderleri Berlin'de toplanarak AB'nin Balkanlar'a ilişkin Berlin sürecini başlatmıştır. Bu tarihten sonra, (Rusya'ya yönelik yaptırımlara katılmayan) Makedonya'daki muhafazakâr VMRO hükümetine muhalif 2015 tarihli gösteriler, Rusya tarafından bu hükümeti sabote etmeye yönelik gösteriler olarak nitelendirilmiştir. Aynı yıl, Karadağ'daki darbe girişiminde de Rusya'nın arka planda olduğu söylentileri duyulmuştur.

Bir taraftan Rusya'nın Balkanlar'da gözlemlenebilen varlığı ve etkisinden, darbe girişimlerinde adının geçmesine varacak kadar ileri düzeyde bahsedilebilirken, diğer taraftan 2016 Rus Dış Politika Konsepti'nde Balkanlar'ın adının geçmemesi, belki Rus dış politikasının alışılabilir öngörülemezliği olarak, belki de söz konusu yıllarda Batı'da Rusya'nın Balkanlar'ı sanıldığı kadar önemsemediği algısı yaratmak amaçlı olarak yorumlanabilir. Ancak, bu Konsept'in ilanından iki yıl sonra hız kazanan Makedonya'nın isminin değişmesi süreci, Rusya'nın Balkanlar'ı hala önemsemediğini somut olarak ortaya koymuştur. 2018'de Makedonya'nın isim sorununun çözülmesi ve böylelikle ülkenin AB ve NATO üyelik süreçlerinin başlatılması yönünde Makedonya ve Yunanistan tarafından adımlar atılması, Rusya açısından kendisine yakın duran bir Balkan devletinin kaybedilmesi anlamına geleceğinden; Rusya, Makedonya'daki

Kaynak: <https://impakter.com/the-western-balkans-and-the-eu-russia-tug-of-war/> (21 Eylül 2019)

Rusya-Balkanlar ilişkilerinin, bölge ülkelerinin AB ve NATO ile entegrasyon süreçlerinde Rusya aleyhine olası yeni adımlar atması gerektiği ölçüde, daha çatışmacı bir zemine kayması ihtimalinin her zaman bulunduğu belirtilmelidir.

muhafazakâr VMRO siyasi kesimleri üzerinde etkisini kullanmaya çalışmıştır. Lakin sosyal demokratların iktidara gelmesi dikkate alındığında, Rus girişimlerinin başarılı olduğundan bahsedilememektedir.

Prespa Anlaşmasının imzalanması, Yunanistan'ın Makedonya'nın AB ve NATO üyeliklerini veto etmesine bir son vereceği ve ülkenin Batı kurumlarına entegre olacağı anlamına geldiğinden; Rusya, Yunanistan'da aynı süreçte istihbarat unsurlarını devreye sokarak Yunanistan'ın müzakere edilen anlaşmayı kabul etmemesini istemiştir. Ancak, isim değişikliği anlaşması sadece imzalanmakla kalmamış; olayın istihbarat boyutunun ortaya çıkması ve Yunanistan'ın bu nedenle Rus diplomatları sınır dışı etmesiyle, iki ülke ilişkilerinde daha önce görülmemiş bir gerginliği de beraberinde getirmiş, ancak uzun sürmemiştir.

Hırvatistan ve Slovenya haricinde Balkanlar, eski Sovyet cumhuriyetleri gibi AB ve NATO'ya entegre olmamış bir alt bölgedir. Gelecekte bu bölgenin söz konusu kurumlara entegrasyonu halinde, Rusya bölgede

kaybeden aktör olacağından, doğal olarak bölgenin AB ve NATO'ya yaklaşmasını istememektedir. Ancak, eski Sovyet coğrafyasında Gürcistan ve Ukrayna'ya güç kullanarak yaptığının aksine, bu bölgede de güç kullanması ve bölgedeki devletlerin söz konusu kurumlara katılımını engellemesi mümkün olmadığından; ekonomik yatırımlar, istihbarat unsurlarıyla bölge devletlerinin bazılarının iç siyasetine, seçim süreçlerine ve işlerine müdahale, bölge devletleriyle olan tarihi ve kültürel ortaklıklara vurgu gibi -son zamanlarda hibrid savaş olarak adlandırılan- bir strateji bütünü tercih etmektedir. Zira, ABD'nin askeri varlığının olduğu Balkanlar'da, Rusya'nın da asker bulundurması olasılığı sığır yakındır. Bu durumu değiştirmek Rusya açısından mümkün olmadığından dolayı, Rusya askeri açıdan en azından tarafsız bir Balkanlar görmeyi tercih etmektedir. Elbette, bu bakış açısı mevcut bölge gerçeklikleriyle uyumlu değildir; bilindiği üzere bu görüşü yalnızca Sırbistan paylaşmaktadır.

Son olarak, Rusya-Balkanlar ilişkilerinin, bölge ülkelerinin AB ve NATO ile entegrasyon süreçlerinde Rusya aleyhine olası yeni adımlar atması gerektiği ölçüde, daha çatışmacı bir zemine kayması ihtimalinin her zaman bulunduğu belirtilmelidir. Sırbistan bölgede Rusya'nın doğal müttefiki olarak kalacak ve Kosova'yı tanımadığı sürece Rusya'nın da tanınmasından bahsedilmesi mümkün olmayacaktır. Rusya'nın Balkanlar'la ilişkileri; Rusya'nın gelecekte Batı'yla anlaşmazlığı olan mevcut ve/veya farklı alt bölgeler veya ülkeler üzerinden ilave krizler yaşamayı ölçüsünde, yeni gerginliklere sahne olma potansiyelini muhafaza etmektedir.

CHALLENGES OF COOPERATION BETWEEN CHINA AND WESTERN BALKANS

One of the regions where China has increased its presence is Western Balkans. China has established cooperation with several Western Balkan countries. It can be stated that consequences arising from cooperation with China could be both positive and negative.

Stefan Vladisavljev

Program Assistant, Belgrade Fund for Political Excellence, Serbia

With the launch of Belt and Road Initiative (BRI) back in 2013, China has become one of the most important actors in the field of international relations. The BRI enabled China to increase its presence in different regions around the world, reaching out to several continents, including Europe.

One of the regions where China has increased its presence is Western Balkans. China has established cooperation with several Western Balkan countries. It can be stated that consequences arising from cooperation with China could be both positive and negative.

Serbia has become the poster child of cooperation with China in the Western Balkans. Several preconditions enabled China to become one of the most important partners of Serbia, both in the field of international relations and in internal affairs. One of the preconditions is the heritage of communism as a socio-political order. And while both countries have moved on from the original version of communism it has been defined as historical determinant of relations between the two countries. Second precondition is the political support that China has provided to Serbia in the field of international relations. China did not support NATO intervention in the territory of Yugoslavia in 1999. Additionally, China has not recognized Kosovo as an independent country. As such, China is one of the two permanent members of the United Nations Security Council that did not recognize Kosovo's independence. On the other hand, Serbia has been supporting "One China" policy. Since 2009, Serbia has hosted Chinese officials at the highest level twice. First one was the visit of Chinese Prime Minister Li Keqiang in 2014 during the 16+1 Summit that Serbia hosted, and the second one was the bilateral visit of Chinese leader Xi Jinping in 2016. Both political elites and the general public welcomed Chinese presence in Serbia, and it is often described as "steel friendship" between the two countries. Besides political cooperation, Serbia has been developing its relations with China in economic, cultural, and security spheres.

The breakthrough with respect to cooperation between the two countries has started in 2009 when Chinese and Serbian officials signed the strategic

document that became the basis of future cooperation in infrastructural projects and overall economic cooperation. Since then, Serbia and China have reached and implemented several financial agreements that have facilitated joint projects in the fields of infrastructure and energy. Using Chinese loans provided through Chinese state banks, Serbia has constructed bridges, parts of railroads, highways and modernized existing power plants. Those were not foreign direct investments, but loans that Serbia has gotten from China and that will be paid back. The total sum of loans raised concerns that Serbia could fall in a "debt trap" like some other countries that had financial agreements with China. For now, Serbian cooperation with China is beneficial, but there is a rising concern that increasing Chinese presence may result in negative consequences in the long term.

Besides increasing number of financial agreements, we are also witnessing an increase in the Chinese foreign direct investment in Serbia. First such investment was in 2019 when a Chinese company purchased assets of Smederevo steel plant in Serbia. It has continued with the purchase of smelting and mining combine Bor. The biggest Chinese Greenfield investment so far was the Shandong Linglong tire factory in Zrenjanin.

Still, even with the rising number of Chinese foreign direct investments, they are not even close to the foreign direct investments coming from the European Union countries. The same is also true for the foreign trade between China and Serbia.

Still there are rising concerns that increasing cooperation with China could distance Serbia away from

joining the European Union. The reason for that is the doubt that with the rising level of economic cooperation, Chinese political influence could follow, and when Serbia becomes the member of European Union, that impact could be carried over to Europe.

The representatives of the European Union have already expressed their concerns that Western Balkan countries could become the “Trojan horse” of Chinese influence. Besides Serbia, Montenegro is another Balkan country which faced the possibility of falling into the “debt trap.” Montenegro reached financial agreement that would be used for the construction of the part of the highway from Adriatic Sea to border with Serbia. It impacted hard Montenegro’s foreign debt, and it had to make big moves in the international financial market to avoid it. It showed that cooperation with China does not come without negative consequences if a country is not careful in its dealings with China. It additionally raised region-wide concerns that cooperation with China could be harmful.

North Macedonia has also reached agreement with China for the construction of a highway. Like Serbia, Macedonia is a transit country for Chinese goods from Piraeus port to the European market. Piraeus port is under the management of China and being an entry point for China into Europe, it is strategically important. Highway through North Macedonia and Serbia would connect the Piraeus port with Belgrade-Budapest railroad, which is also being upgraded with the help of Chinese loans. The European Commission expressed its concerns that competition rules were not followed while choosing the companies that will be working on the construction of that railroad. While Hungary had to re-evaluate the project, since it is under direct control of European Union control mechanisms, Serbia do not yet have such a problem. But, if Serbia becomes a member of the European Union, the oversight and control of agreements by the European Union with China will be significantly tighter.

China has also been providing funds for the construction of a thermal power plant in Bosnia and

Herzegovina, and there is a strong possibility of rising presence of China in that Western Balkan country, too. Since China does not recognize Kosovo as an independent country, it did not develop relations with that country. Likewise, China does not have significant cooperation with Albania, even though there are historical preconditions for the cooperation between those two countries.

While there is no doubt that China has become an important factor in Western Balkans, especially in Serbia, there are several challenges for the future of the cooperation between Western Balkan countries and the most populous country of the world, China. All of the Western Balkan countries have been declaring willingness to continue their path towards European Union membership. In that sense, future of Western Balkan countries’ cooperation with China also lies in the relations between the European Union and China. With the concerns of the European Union rising about China’s increasing influence in the Western Balkans, negative consequences for China may arise. Still the future of the integration of the Western Balkans with the European Union is neither clear nor certain. This leaves space for new actors to step in. And maybe the consequences of cooperation with those actors will be negative. The possibility of negative consequences lies in the absence of control mechanisms, dependence on political elites and unstable state institutions in the Western Balkan countries. The remedy could be found in the Western Balkan countries’ swift accession into the European Union.

The future of the cooperation between China and the Western Balkan countries depends on the result of the process of their integration with the European Union. Since it is clear that none of the Western Balkan countries will become the member of the European Union any time soon, there would be ample opportunities to further strengthen the cooperation with China. It is already making headway with its cooperation in political, economic, cultural, and even security spheres with the Western Balkan countries, and that fact makes a quick accession into the European Union imperative.

PRESPA ANLAŞMASI'NA YUNANİSTAN AÇISINDAN BAKMAK

Devletlerin temel bağımsızlık öğelerinden olan resmi adlar ve semboller konusunda iki komşu ülkenin anlaşmazlığı, Yunanistan'ın kuzey komşularından olan Makedonya'nın kuruluş aşamasında 'Makedonya Cumhuriyeti' adı altında bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Ali Hüseyinoğlu

Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü, Edirne

1990'lı yıllarla birlikte iki kutuplu uluslararası yapının sona ermesi ve akabinde oluşmaya başlayan yeni dünya düzeninde Yugoslavya'nın parçalanıp yeni ulus devletlere ayrılması sonucu Balkanlarda oluşan bağımsız devletlerden biri de Makedonya Cumhuriyeti'dir. Devletlerin temel bağımsızlık öğelerinden olan resmi adlar ve semboller konusunda iki komşu ülkenin anlaşmazlığı, Yunanistan'ın kuzey komşularından olan Makedonya'nın kuruluş aşamasında 'Makedonya Cumhuriyeti' adı altında bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamıştır. 2019 yılına kadar sürecek ve literatürde "Makedonya İsim Sorunu" olarak da sıklıkla yer alacak olan bu konu ile ilgili iki ülke arasında önemli anlaşmazlıklar yaşanmış, Yunanistan "Makedonya" yer adının ve bazı sembollerin kuzey komşusu tarafından "tekelleştirilip" kullanıldığını belirtmiş ve buna açıkça

karşı çıkmıştır. Bu bağlamda yaşanacak tüm gelişmeler 1991'den günümüze Yunanistan'ın bir milli meselesi olup bu kapsamda yorumlandığını göz önünde bulundurmamak, Prespa öncesi ve sonrası dönem ile ilgili gelişmelerin yorumlanması adına önem taşıyacaktır.

Yunanistan'ın Makedonya ismini reddi bağlamında öne sürdüğü temel argüman, coğrafik ve kültürel coğrafya bağlamında Kuzey Yunanistan'ın önemli bir bölümünün resmi olarak "Makedonya" olarak adlandırılması, bu sebeple bu isme sahip bir ülke varlığının ciddi karışıklıklara sebebiyet vereceği yönündeydi. Tarihi bağlamda Makedonya coğrafyasını ele aldığımızda günümüz Yunanistan, Bulgaristan ve Kuzey Makedonya topraklarından oluştuğunun bilinmesi, özellikle bu yazıya bahse konu iki ülke arasında bu coğrafya üzerindeki isim ve kültürel varlıkla ilgili konulardaki temel anlaşmazlık ve

tartışmaların daha da büyümesine sebebiyet vermiştir. Büyük İskender'i bu topraklarla bağdaştırmak bunun en bariz örneklerinden biri olmuş, gerek Yunanlılar gerek Makedonlar İskender'in kendi tarihi ve kültürel değerlerinin bir parçası olduğunu savunmuşlardır.

Selanik Havalimanı'nın adının 'Büyük İskender' olması veya Büyük İskender'in heykelinin Üsküp'te Vardar Nehri'nin hemen yanı başında yer alması bu sürtüşmenin gündelik yaşama yansımalarının sadece birer örneğini teşkil etmektedir. Her iki ülkede aidiyet ile ilgili buna benzer farklı örneklerle rastlamak mümkündür. Ayrıca, isim sorunu ve semboller üzerindeki temel anlaşmazlık zaman içerisinde iki ülke adına ulusal bir meseleye dönüşmüştür. Bu yönde gerek devlet gerek toplum bağlamındaki hassasiyetin yansımalarını yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanlarda görmek mümkündür. Fakat, iki ülke arasındaki tüm anlaşmazlıklara rağmen Soğuk Savaş sonrası dönemden günümüze kadar olan süreçte Yunanistan'ın komşu ülke Makedonya'ya en fazla yatırıma sahip ülkelerin başında geldiği de unutulmamalıdır.

Yunanistan'ın 1952 yılından beri NATO ve 1981 yılından beri de AB üyesi olmasının yanında, birçok uluslararası-devletlerarası kuruluşun da uzun yıllardır üyesi olması ve Makedonya'nın bu örgütlere üye olma isteğinin yanında bu yönde atılmış olduğu adımlar, Yunanistan'ın özellikle uluslararası alanda isim meselesi konusundaki argümanlarının kabul edilmesine ve bu konu ile ilgili olarak Makedonya Cumhuriyeti üzerindeki baskılarını daha da arttırabilmesine önemli oranda katkı sunmuştur. Bu süreçte özellikle Birleşmiş Milletler çatısı altında arabuluculuk faaliyetleri yaşanmış, fakat önemli bir ilerleme kat edilememiştir. Uluslararası alandan gelen yoğun tepkilerin yanında artık Makedonya'nın da özellikle NATO¹ ve AB üye olma isteği geçtiğimiz yıl sonuç vermiştir.

Önemli bir dizi karşılıklı görüşmeler sonucu – uluslararası alandan kronikleşen isim sorunun çözümüne yönelik gelen desteğin de etkisiyle – 12 Haziran 2018 tarihinde devlet başkanlarının da hazır oldukları tarihi buluşmada iki ülke dışişleri bakanları Prespa Anlaşması'nı imzalamış, ileriki aylarda her iki ülkedeki tüm tepki ve protesto gösterilerine ve yoğun tartışmalara rağmen anlaşma önce Makedonya ve sonraki aylarda Yunanistan parlamentolarında onaylanarak 2019 Şubat itibarı ile nihai olarak yürürlüğe girmiştir. Metne bakıldığında anlaşmanın aslında Makedonya'ya bir dizi önemli sorumluluklar yüklediği görülmektedir. Anlaşma dahilinde "Makedonya" ibaresinin "Kuzey Makedonya" olarak değiştirilmesi hayata geçirilmeye başlanmış, iki ülke arasında sorun olan eser-sebollere kısıtlamalar ve açıklamalar konması karara bağlanmıştır. Bunun karşılığında Yunanistan tarafının da Kuzey Makedonya'nın NATO ve AB başta olmak üzere uluslararası kuruluşlara üyelik konusunda yardımcı olması beklenmektedir.

Bu yazının da temel amacını oluşturan Prespa Anlaşması öncesi ve sonrası Yunanistan açısından "Makedonya İsim Sorunu"nu² ele aldığımızda *olayın dört temel boyutu* ortaya çıkmaktadır. İlk olarak

ideolojik açıdan bakıldığında şu anda Yunanistan'daki ana muhalefet partisi konumunda olan Aleksis Çipras liderliğindeki Radikal Sol İttifakı (SYRIZA) tarafından imzalanan anlaşmaya halen iktidar konumundaki sağ Yeni Demokrasi Partisi (YDP) milletvekilleri, önde gelen siyasetçileri ve parti üyeleri tarafından ciddi muhalefet edilmiş, birçok YDP'li anlaşmanın Yunan Meclisi'nden geçmesi hususunda açık bir muhalif tavır takınmış, hatta bazıları protesto mitinglerinde boy göstermişlerdir. Ayrıca, 2015 yılından son genel seçimlere kadar SYRIZA ile birlikte koalisyon hükümetini oluşturan sağ Bağımsız Yunanlılar Partisi (ANEL) Çipras ve koalisyon ortağı SYRIZA'nın İsim Sorunu konusunda takındığı tavır ve izlediği siyaset dolayısıyla hükümetten seçimler öncesi ayrılma kararı almıştı.

Prespa Anlaşması'nın Yunan Meclisi'ndeki kabulünden sonra 26 Mayıs 2019'da yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde SYRIZA'nın ciddi oranda oy kaybetmesi, 7 Temmuz 2019'daki genel seçimlerde de devam etmiş, ve ülke yönetimi SYRIZA'dan YDP'ye geçmiştir. Bu değişikliğin temel sebeplerinden biri de, Prespa Anlaşması'na yönelik tavrından dolayı SYRIZA'nın oylarının düşmesi ve buna mukabil Kiryakos Miçotakis liderliğindeki YDP'nin oylarını arttırmasıdır. Kısacası, 1991 yılından beri süren kronik bir sorunu sona erdirmesi Çipras ve partisine koalisyon ortağını kaybettirmenin yanında oy da kazandırmamış, aksine oy kaybettirmiştir. Diğer bir ifade ile seçim öncesi tavır ve söylemleriyle YDP, Yunan halkına Prespa'nın faturasını Çipras'a kestirtip seçimlerde kendi oylarını arttırma yoluna gitmiştir. Bu konu ile ilgili son açıklama geçtiğimiz günlerde Uluslararası Selanik Fuarı'ndaki basın toplantısında soruları yanıtlaması esnasında bizzat Çipras'tan gelmiştir. Yunan dış politikasında adeta bir "gordion düğümü"ne dönüşmüş Makedonya İsim Sorunu'nu çözdüğünü ifade eden ana muhalefet lideri, bunun siyasi bedelini ödemiş olsa dahi çözümü sağlamış olmaları nedeniyle gurur duyduğunu, atılan bu adımla birlikte sadece Makedonya'nın Eski Yunan kültürel mirasının bir parçası olduğunun tescil edilmediğini, ayrıca Yunanistan'ın uluslararası arenadaki prestijine ciddi katkı sağladığını ve tüm bu gelişmelerin tarihe not olarak düşüleceğini ifade etmesi³ önem arz etmektedir. Bu son açıklama Çipras'ın bu yönde herhangi bir pişmanlığının

İki ülke arasındaki tüm anlaşmazlıklara rağmen Soğuk Savaş sonrası dönemden günümüze kadar olan süreçte Yunanistan'ın komşu ülke Makedonya'ya en fazla yatırıma sahip ülkelerin başında geldiği de unutulmamalıdır.

olup olmadığı yönündeki sorulara da cevap mahiyeti taşımaktadır.

İkinci bir nokta, günümüz hükümeti YDP'ye yönelik "çark ettiniz" ifadelerinin farklı Yunan çevrelerinde daha da sesli halde duyulmaya başlamasıdır. Geçtiğimiz yıl parti üyeleri tarafından ciddi şekilde eleştirilen ve asla kabul edilemez olarak adlandırılan bir metnin bugün iktidara gelindiğinde kabul edilip metne yönelik eleştirilerin son günlerde ciddi şekilde azalması, YDP'nin isim sorunu hususundaki tutumu hakkında Yunanistan'daki farklı çevrelerde ideoloji fark etmeksizin eleştirilere sebebiyet vermektedir. Hatta bazı kurmayların seçimler öncesi "beni hapse dahi atsalar dahi asla Kuzey Makedonya ibaresini

kullanmayacağım” deyip geçtiğimiz haftalarda kendi mevkidaşını Selanik Fuarı'na “Kuzey Makedonyalı mevkidaşım” olarak davet eden bakanlar gözden kaçmamaktadır. Anlaşmanın hayata geçirilmesi yönünde komşu ülkenin vermiş olduğu sözün arkasında durması gerektiğini her seferinde yineleyen YDP iktidarı, her seferinde anlaşmayı reddedecekleri yönündeki argümanları kesin bir dille yalanlamakta, her iki taraf adına imzalanmış ve yürürlüğe konmuş olan bu anlaşmanın tartışmaya açık olmadığını altını çizmekte, bundan sonra Yunanistan olarak anlaşma metninin Kuzey Makedonya tarafından ne derece ihlal edilip ne derece hayata geçirileceği konusuna önem verdiklerinin altını çizmektedirler.

Üçüncü nokta, anlaşmanın iki ülke arasındaki tarihi-kültürel miras konularındaki bazı pürüzlere açıklık getirmesidir. Yunanistan milli kültürünün tartışılmaz bir parçası olarak yorumlanan ve ülkenin ulusal sembolleri arasında yer alan Vergina Güneşi'nin Kuzey Makedonya'daki resmi alanlardaki kullanımı anlaşma dahilinde artık yasaklanmış ve Büyük İskender de dahil Eski Yunan kültürel miras unsurlarında “eski Yunan tarihi ve kültürüne aittir” ibaresinin İngilizce, Arnavutça ve Kiril alfabeti ile yazılıp yer alması şartı getirilmiştir.

Kuzey Makedonya'nın ismini değiştirip bazı sembolleri kullanmaktan vazgeçmesi ve buna mukabil Yunanistan'ın da içinde “Makedonya” geçen bir ülke adına sonunda onay vermesi, Prespa sonrası süreçte özellikle daha fazla taviz vermiş gibi görülen Kuzey Makedonya'da ve diasporadaki Makedon topluluklar arasında bazı tepkileri de beraberinde getirmiştir.

Bu yönde atılan karşılıklı adımlar, her iki komşu devletin on yıllardır izledikleri politikadan bir nevi geri adım olarak da nitelendirilmektedir. Kuzey Makedonya'nın ismini değiştirip bazı sembolleri kullanmaktan vazgeçmesi ve buna mukabil Yunanistan'ın da içinde "Makedonya" geçen bir ülke adına sonunda

Sonuç olarak, Yunanistan açısında Prespa süreci ve sonucuna bakıldığında Soğuk Savaş sonrası Yunan dış politikasının kronik meselelerinden birinin Aleksis Çipras liderliğindeki bir önceki koalisyon hükümeti tarafından çözüme ulaştırıldığı görülmektedir.

onay vermesi, Prespa sonrası süreçte özellikle daha fazla taviz vermiş gibi görülen Kuzey Makedonya'da ve diasporadaki Makedon topluluklar arasında bazı tepkileri de beraberinde getirmiştir.⁴ Örneğin, Üsküp'teki Büyük İskender anıtına ait üç dildeki bu ibare Ağustos 2019'da vandal bir saldırıya uğramıştır. Benzer bir şekilde Makedonya'nın bağımsızlığından 1995 yılına kadar aynı zamanda ülkenin resmi bayrağı olan Vergina Güneşi'nin kiliselerden spor salonlarına kamusal alan ve yapılarda yer almaya devam etmesi, en son Ağustos 2019'da seçmenlerinin çoğunluğu etnik Makedonlardan oluşan muhalefet partisi lideri Mitskovski'nin Radovişti'deki bir etkinlikte elinde Vergina Güneşi bayrağı taşıması ve aynı bayrağın ülkenin farklı noktalarında tepkisel olarak duvarlara resmedilmesi ve son olarak Melburn'daki Makedonların protestosunda Yunan bayrağının yakılması,⁵ aslında önümüzdeki süreçte bu sembolün

kamu alanlarından tamamen kaldırılmasının kolay olmayacağına bir göstergesidir. Aynı sürecin, gerek Yunanlı yetkililer gerek Yunan halkının 1991'den günümüze devam edegelen hassasiyetlerinin de sınanacağı bir dönem olması beklenmektedir. Çünkü Yunan toplumunun da önemli bir bölümü milli bir mesele olarak yorumladıkları isim sorunu ile ilgili olarak son varılan anlaşmada kendi ülkelerinin vermemesi gereken tavizler verdiği inanimakta ve bu yöndeki barışçıl tepkilerini söylem ve eylemlerle ortaya koymaya devam etmektedirler.

Nihayet, dördüncü olarak, son aylarda Almanya başta olmak üzere AB üyesi Vişegrad ülkelerinin ve en son 17 Eylül 2019'da AB Konseyi Başkanı Donald Tusk'ın Üsküp ziyareti esnasında Kuzey Makedonya'nın şu ana kadar AB adaylık müzakereleri sürecinde– başta Prespa Anlaşması olmak üzere – çok önemli mesafe kat ettiğini belirtip konuşmasını “Kuzey Makedonya üzerine düşeni yapmıştır. (AB ülkelerine yönelik) Artık siz de gerekeni yapın”⁶ mesajı ile bitirmesi, çok kısa bir süreçte AB ile Kuzey Makedonya arasında adaylık görüşmelerinin başlayacak olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bu bağlamda bir AB üyesi olarak Yunanistan'ın kuzey komşusunun üyelik müzakerelerini her ne kadar engelleme ihtimali olsa da ve Yunanlı yetkililer Prespa sonrası bu gücün kullanılmayacağı yönünde açıklama yapmaya devam etseler de, Yunanistan'ın muhtemel adaylık sürecinde müzakere başlıklarının açılması veya kapatılması ile ilgili hassasiyet gösterecek olması kuvvetle muhtemeldir. Prespa sürecini kabul etmek durumunda kalmış bir YDP, en azından kendisine Prespa sürecine karşı olduğu için oy veren seçmenlerine yönelik “anlaşmanın takipçisi” olacağı mesajlarını verme ihtiyacı içinde olacaktır.

Sonuç olarak, Yunanistan açısında Prespa süreci ve sonucuna bakıldığında Soğuk Savaş sonrası Yunan dış politikasının kronik meselelerinden birinin Aleksis Çipras liderliğindeki bir önceki koalisyon hükümeti tarafından

çözüme ulaştığı görülmektedir. Prespa Anlaşması, Yunan tarafında çözümü sağlayan sol SYRIZA partisi ve liderinin siyasi mağlubiyetine sebep olmuş, akabinde Prespa karşıtı muhalif tutumu ile Prespa'ya tepki oylarının büyük bir kısmını alan sağ parti YDP'nin ülkenin yönetimine gelmesini sağlamıştır. YDP'nin Prespa sonrası Kuzey Makedonya ile olan ilişkilerinde nasıl bir tavır izleyeceği, AB müzakere sürecinde Türkiye'ye yaptığı gibi bazı konularda müzakere sürecini tikayıp tikamayacağını önümüzdeki yıllar bizlere gösterecektir. Türkiye – AB ilişkilerinde Yunanistan'ın Kıbrıs, Ege ve azınlık hakları konusundaki tutumu ve bu konularda olan ısrarcı tavrına benzer bir davranış sergilemesi durumunda diğer AB üyelerinin Yunanistan'a yönelik muhtemel tepkileri veya destekleri de ayrı bir önem kazanacaktır. Fakat, bu noktada Prespa sonucu ülkenin tavizler verdiği yöneltik Yunan toplumunda yer alan ve devam etmesi muhtemel gerek söylem gerek eylemler, anlaşma maddelerinin Kuzey Makedonya tarafından uygulanıp hayata geçirilmesinde YDP hükümetinin daha hassas, temkinli ve dikkatli olmasında etkili olacaktır.

Prespa Anlaşması'ndan günümüze kadar olan süreçte Atina'dan yapılan açıklamalar Kuzey Makedonya'nın muhtemel AB veya diğer uluslararası-devletlerarası kuruluşlara üyeliği konusunda yardımcı olunacağına yönelik olsa dahi, “Makedonya Meselesi”nin Yunanistan'ın “milli hassasiyet” gerektiren konuları arasından çıkmasının zaman alacağı ve meşakkatli olacağı açıktır. Diğer bir ifade ile, her ne kadar Prespa Anlaşması ile birlikte iki ülke arasında isim sorunu çözülmüş gibi görünüyorsa dahi, en azından Yunan toplumu tarafından 1991'den günümüze bu konuda oluşmuş ulusal refleksin sona erebilmesi sürecinde düzenlenecek protesto ve gösteriler, iki ülke arasındaki ilişkilerin seyrinden etkileneceği gibi, karşılığında iki komşu ülkenin ilişkilerini de yakından ilgilendirmeye devam edecek ve Prespa'nın kaderini yakın gelecekte tayin edecek temel parametrelerden birini oluşturacaktır.

Sonnotlar

- 1 Şubat 2019'daki NATO zirvesinde Makedonya'nın 30. üye olarak kabul edilmesine karar verilmiştir. Genelde bir yıl süren bir süreç sonucunda 2019 sonu veya 2020 başı itibarı ile Makedonya'nın NATO üyesi olması beklenmektedir.
- 2 Yunanca'da sıklıkla *Македонско* veya *Македонско Зјетина* terimleriyle veya bu kapsamda ifade edilmekte veya ele alınmaktadır. Her iki terminolojinin tarihi Yunan literatüründe 19. Yüzyıla dayanmaktadır.
- 3 <https://www.in.gr/2019/09/15/politics/diplomatia/tsipras-apo-deth-gia-prespes-osoi-ypodaylizan-tous-akraious-tha-tous-vroun-mprosta-tous/?fbclid=IwAR2IR2hHMovICGGqBvWj5Rmx7mY8ykvWmEdyHwSNSTGeo6FlmhRevxt8Lyw> (Son erişim, 16.09.2019)

- 4 Yunanistan'da Prespa Anlaşması'nın onaylanması sonucu protesto ve mitingler, Prespa sürecine göre daha az seyretmektedir. Fakat bu, Yunan halkı arasındaki hassasiyetin azaldığı veya sona erdiği olarak asla yorumlanmamalıdır. Bunun başlıca sebebi, İsim Sorunu bağlamındaki konuların Yunan halkının ezici çoğunluğu arasında hala ülkenin milli meseleleri arasında yer almasıdır.
- 5 https://www.ethnos.gr/kosmos/59692_skopiano-ekapsan-ellinikes-simaies-sti-melboyrni-vids (Son erişim 18.09.2019)
- 6 <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/09/17/remarks-by-president-donald-tusk-after-his-meeting-with-prime-minister-of-north-macedonia-zoran-zaev/> (Son erişim 17.09.2019)

ARE THE EU'S DIVISIVE POLICIES IN THE BALKANS IN A CUL-DE-SAC?

It should be underlined that Turkey is geographically, historically, culturally, and socially a Balkan country. The Balkan region is the gateway for Turkey to Europe.

Teoman Ertuğrul Tulum

Analyst, Center for Eurasian Studies (AVİM)

Introduction

The Balkans has for centuries been an integral part of Europe. Europe has three great peninsulas to its south: Iberian, Italian, and the Balkans. The Balkans is the easternmost of these peninsulas. In this sense, the Balkans forms Southeast Europe. According to Encyclopedia Britannica;

The Balkans are usually characterized as comprising Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Kosovo, Montenegro, North Macedonia, Romania, Serbia, and Slovenia—with all or part of each of those countries located within the peninsula. Portions of Greece and Turkey are also located within the geographic region generally defined as the Balkan Peninsula, and many descriptions of the Balkans include those countries too.¹

Encyclopedia Britannica also states that “The word Balkan is Turkish and means ‘mountain,’ and the peninsula is certainly dominated by this type of landform, especially in the west.”

It should be underlined that Turkey is geographically, historically, culturally, and socially a Balkan country. The Balkan region is the gateway for Turkey to Europe. It is not the purpose of this article to mention the rich past of the Ottoman Empire, which in fact was referred to by the European powers of the time as the “Turkish Empire” in the Balkans as well as in the South East and Central

Europe. It suffices to refer to the Republic of Turkey's involvement in the various Balkan cooperation processes since 1930s for explaining her Balkan identity.

In this context, as a present example, it is worth referring to South East European Cooperation Process (SEECP). It was initiated in 1996 at the meeting of the Ministers of Foreign Affairs of SEECP held in Sofia/Bulgaria. This regional cooperation forum aims at strengthening the good-neighborly relations among all participants from South East Europe (SEE), and transforming this region into an area of peace, security, stability and cooperation, with the main goal of full integration of SEE into European and Euro-Atlantic structures.² The following twelve countries participate in SEECP work as full-fledged members: Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Montenegro, Greece, Croatia, Macedonia, Moldova, Romania, Serbia, Slovenia, and Turkey.

SEECP could be considered as the political recipient of Balkan cooperation models of 1930s, 1950s, and 1980s.³ In fact, the membership composition of the SEECP explains clearly the geographical, political, and historical structure of the both South East Europe as well as the Balkans.

How the EU has dealt with the South East Europe and the Balkans in early 1990s?

The European Union (EU) in 1990s was forced to deal with the Balkans primarily because of the wars of the

time resulting from the violent break-up of former Yugoslavia. It is a historical reality that the EU's response to the break-up of Yugoslavia and the resulting wars in Croatia and Bosnia-Herzegovina was a crucial turning point for the future of the South East Europe and the Balkans. Germany took the lead in the recognition of Slovenia and Croatia in December 1991. The New York Times article of 16 January 1992 by Stephan Kinzer bears the title of "Europe, Backing Germans, Accept Yugoslav Breakup."⁴ The article says that; "In a triumph for German foreign policy, all 12 members of the European Community, as well as Austria and Switzerland, recognized the independence of the former Yugoslav republics of Slovenia and Croatia today." The Washington Post reflected the same topic with the title of "12 West European Countries Recognize Croatia and Slovenia."⁵ The article states that "Bowing to pressure from Germany, the 12 member countries of the European Community formally recognized Croatia and Slovenia today as independent nations, a move that essentially confirmed the dissolution of Yugoslavia. The Community's action, following months of heated debate, was quickly emulated

by Canada, Austria, Switzerland and several other countries."

The above-mentioned two articles in major international newspapers indicate the role of Germany in the breakup of Yugoslavia along with Austria which later joined the EU as member in 1 January 1995.

When did the EU introduce new divisive terminology for the Balkans?

Following the joining of Austria to the EU at the beginning of 1995, in a short period of time, we witnessed the introduction of a new divisive terminology in the EU for the Balkans: "Western Balkans". We could consider this neology as rechristening the Balkans region.

In many academic articles on the EU expansion in the South East Europe and the Balkans, there are mentions that this neology was coined by the EU in the 2003 Thessaloniki Summit. However, our research in the Conclusions of the European Council indicates that this term was most probably initially used in the Vienna

The European Union (EU) in 1990s was forced to deal with the Balkans primarily because of the wars of the time resulting from the violent break-up of former Yugoslavia. It is a historical reality that the EU's response to the break-up of Yugoslavia and the resulting wars in Croatia and Bosnia-Herzegovina was a crucial turning point for the future of the South East Europe and the Balkans.

European Council Meeting on 11-12 December 1998. Under the title of “Vienna Strategy for Europe” and subtitle of “Promoting stability and prosperity throughout Europe and in the world” the Conclusions states that “Preparation of the first Common Strategies on Russia, Ukraine, the Mediterranean Region and the Western Balkans; first adoption at the Cologne European Council”⁶ In addition, in the said Conclusions, there is a separate section titled “Western Balkans.”

There is no mention of the “Western Balkans” neology in the following Berlin European Council on 24-25 March 1999. Then, in the Conclusions of European Council in Cologne on 3-4 June 1999, we find extensive references for this neology. In this context, in the External Relations section, there are eight paragraphs on the subject (Paragraphs 63-70). In paragraph 69, it states that; “The European Council looks forward to adopting a Common Strategy on the Western Balkans, in accordance with the conclusions of the Vienna European Council and invites the Council to continue to press ahead with the necessary preparations.”

As mentioned in a good deal of sources, at the Thessaloniki European Council on 19-20 June 2003, the EU stated that “the future of the Western Balkans is within the European Union” (Annex A- The Thessaloniki agenda for the Western Balkans) and its paragraph 40 of the Conclusions, the EU “reiterated its determination to fully and effectively support the European perspective of the Western Balkan countries, which will become an integral part of the EU, once they meet the established criteria.”

How was the “Western Balkans” misnomer operationalized by the EU and how was the Balkans “re-Balkanized”?

The practical result of this misnomer was that the Balkans was arranged by the EU basically in line with the wishes and priorities of Germany and Austria. In this context, Slovenia joined the EU on 1 May 2004; Bulgaria and Romania on 1 January 2007, and Croatia on 1 July

2013. It should be noted that Slovenia and Croatia have a mainly Catholic population.

In this case, according to the EU’s arbitrary classification, the “Western Balkans” countries are Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, North Macedonia, Montenegro, and Serbia. Apart from Albania, all these countries are successor states of the former Yugoslavia, with mostly Orthodox Christian and Muslim populations. Albania has also substantial Muslim and Orthodox population.

At this point, we should state that the above-mentioned artificial term of “Western Balkans” served the purposes of the EU policymakers to neatly exclude Turkey from the Balkans and isolate her in the outer east edge of the Europe⁷. EU has also attempted to consider Turkey

as the outsider of the region.⁸ In this context, since 2017 Center for Eurasian Studies (AVİM) has been trying to draw attention to the point that using the “Western Balkans” misnomer is not in line with Turkey’s interests.

EU’s 2018 strategy regarding the “Western Balkans”

The EU Commission adopted in February 2018 a strategy under the title of “A credible enlargement perspective for an enhanced EU engagement with the Western Balkans”. The strategy considers the enlargement policy “as part and parcel of the larger strategy to strengthen the EU by 2025.”⁹ According to European Council Conclusions of 22 March 2018, the Council only stated that it;

“looks forward to the EU-Western Balkans Summit to be held in Sofia on 17 May 2018, which is expected to focus on reaffirming the European perspective of the region, launching concrete and visible initiatives to improve the physical and human connectivity within the region and with the EU, and addressing how to better engage together on shared challenges such as security and migration”. The Council also stated that the “enlargement will be addressed by the Council in June.”¹⁰

Thereafter, this strategy was reiterated in the EU-Western Balkans Summit in Sofia on 17 May 2018. In this context, in the Sofia Declaration of the same date the EU reaffirmed “its unequivocal support for the European perspective of the Western Balkans”¹¹.

At this point, we should state that the above-mentioned artificial term of “Western Balkans” served the purposes of the EU policymakers to neatly exclude Turkey from the Balkans and isolate her in the outer east edge of the Europe

Conclusion

Nothing can better explain the conclusion of this article more meaningfully than the following remarks made by French President Macron regarding the EU enlargement in the “Western Balkans” during the above-mentioned Sofia Summit:

“I am in favor of anchoring the Balkans in Europe and moving toward Europe. But I think we need to look at any new enlargement with a lot of prudence and rigor. I am not in favor of moving toward enlargement before having all the necessary certainty and before having made a real reform to allow a deepening and better functioning of the European Union.”¹²

The French President in fact, prior to this statement, in his speech to the European Parliament on 17 April ruled out any expansion of the EU until the Union is reformed. Macron reportedly said that; “I don’t want a Balkans that turns toward Turkey or Russia, but I don’t want a Europe that, functioning with difficulty at 28 and tomorrow as 27... I will only support an enlargement when there is first a deepening and a reform of our Europe.”¹³

According to EU Commission Press Release regarding the Western Balkans Poznan Summit that took place in Poland on 3-5 July 2019, “the EU confirmed its commitment to strengthen cooperation with the region with a set of concrete measures focusing on five key areas: transport and energy, digital, economy, security and good neighbourly relations.”¹⁴

All these developments show us that what EU is currently doing in the Balkans is to repeat on every occasion the “EU perspective” but not to make any substantive move in this direction. In the current impasse in the organization, it seems that the EU cannot do anything other than repeating its unconvincing rhetoric. For the current impasse in the Balkans, it is not possible to blame the EU as an organization. This cul-de-sac was created by the major members of the EU. It should not be expected that those members of the EU which preferred to Balkanize the Balkans would be willing to solve the problem in foreseeable future.

Endnotes

- Loring Danforth, Richard J. Crampton, and John B. Allcock, “Balkans” (Encyclopedia Britannica (online), August 5, 2019), <https://www.britannica.com/place/Balkans>.
- “South-East European Cooperation Process - SEEC” (Regional Cooperation Council, May 22, 2015), <https://www.rcc.int/pages/111/south-east-european-cooperation-process—seecp>.
- “South East European Countries Cooperation Process” (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2011), http://www.mfa.gov.tr/south-east-european-countries-cooperation-process-_seecp_.en.mfa.
- Stephen Kinzer, “Europe, Backing Germans, Accepts Yugoslav Breakup,” *New York Times*, January 16, 1992, sec. Section A.
- William Drozdiak, “12 West European Countries Recognize Croatia, Slovenia,” *Washington Post*, January 16, 1992, sec. Politics, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1992/01/16/12-west-european-countries-recognize-croatia-slovenia/56869807-2131-4da8-8891-59df8c7d9838/>.
- “The Conclusions of the European Council” (Ministry of Foreign Affairs Directorate for EU Affairs, July 3, 2019), https://www.ab.gov.tr/the-conclusions-of-the-european-council_45449_en.html.
- Teoman Ertuğrul Tulun, “A Misnomer: Western Balkans,” *Center for Eurasian Studies (AVİM)*, Analysis, 2017, no. 24 (October 7, 2017), <http://avim.org.tr/en/Analiz/A-MISNOMER-WESTERN-BALKANS>.
- Teoman Ertuğrul Tulun, “Chailot Paper On Balkans Future: A Case Of Ill-Informed Leading The Ill-Informed,” *Center For Eurasian Studies (AVİM)*, October 2, 2018, sec. Analysis, 2018 / 28, <https://avim.org.tr/en/Analiz/CHAILLOT-PAPER-ON-BALKANS-FUTURE-A-CASE-OF-ILL-INFORMED-LEADING-THE-ILL-INFORMED>.
- Teoman Ertuğrul Tulun, “From A Misnomer To Misdesign: Possible Eu Cul-De-Sac In Balkans,” *Center For Eurasian Studies (AVİM)*, March 13, 2018, sec. Analysis, 2018 / 7, <https://avim.org.tr/en/Analiz/FROM-A-MISNOMER-TO-MISDESIGN-POSSIBLE-EU-CUL-DE-SAC-IN-BALKANS>.
- “The Conclusions of the European Council.”
- “Sofia Declaration” (European Union, May 17, 2018), https://www.consilium.europa.eu/media/34776/sofia-declaration_en.pdf.
- Andrew Gray, “Macron Pours Cold Water on Balkan EU Membership Hopes,” *Politico*, May 17, 2018, <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-pours-cold-water-balkans-eu-membership-enlargement/>.
- Teoman Ertuğrul Tulun, “Why Is Macron Skeptical about Playing Ode to Joy for the Balkans?,” *Hürriyet Daily News*, May 1, 2018, sec. Op Ed, <http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/teoman-ertugrul-tulun/why-is-macron-skeptical-about-playing-ode-to-joy-for-the-balkans-131101>.
- “Western Balkans Summit in Poznań: Strengthening Links within the Region and with the EU” (European Commission, July 5, 2019), IP/19/3669, https://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-3669_en.htm.

UKRAYNA'DA 2019 CUMHURBAŞKANLIĞI VE PARLAMENTO SEÇİMLERİ

Ukrayna'da 2019 seçimleri, EuroMaidan-sonrası Ukrayna'daki toplumsal ve siyasi dinamiklerin anlaşılmasını sağlamaya yarayacak somut veriler sunan önemli siyasal süreçlerdir. Bunun yanında, 2019 seçimlerinin sonuçlarının, önümüzdeki yıllarda Ukrayna'da yaşanacak olan siyasi, toplumsal ve ekonomik süreçleri şekillendirecek en önemli etkenlerden biri olduğu da açıktır.

Dr. Turgut Kerem Tuncel

Kıdemli Analist, Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)

İçinde bulunduğumuz 2019 yılı Ukrayna için Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerinin gerçekleştirildiği bir seçim yılı olmuştur. 31 Mart-21 Nisan 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı ve 21 Temmuz 2019 tarihinde gerçekleştirilen Parlamento seçimleri, 2013 sonu-2014 başında gerçekleşen EuroMaidan Devrimi sonrasında, 25 Mayıs 2014'de olağanüstü şartlar altında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve 26 Ekim 2014'deki Parlamento seçimlerinden sonraki ilk seçimlerdir. Bundan dolayı bu seçimler, EuroMaidan-sonrası Ukrayna'daki toplumsal ve siyasi dinamiklerin anlaşılmasını sağlamaya yarayacak somut veriler sunan önemli siyasal süreçlerdir. Bunun yanında, 2019 seçimlerinin sonuçlarının, önümüzdeki yıllarda Ukrayna'da yaşanacak olan siyasi, toplumsal ve ekonomik süreçleri şekillendirecek en önemli etkenlerden biri olduğu da açıktır.

Ukrayna'daki 2019 seçimlerinin ele alınacağı bu yazıda ilk olarak 2019 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve bu seçimlerde öne çıkan adaylar irdelenecektir. Bunu, Parlamento

seçimlerinin kısa bir değerlendirilmesi takip edecektir. Üçüncü olarak, Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimleri sonrasında Ukrayna'da ortaya çıkan siyasal alanla ilgili bazı tespitler yapılacak ve sonrasında Ukrayna'da 2019 seçimleri ile ilgili bazı değerlendirmeler sunulacaktır.

I. 2019 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

2019 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde toplam otuz dokuz aday yarışmıştır. Ne var ki, bunlardan yalnızca Petro Poroshenko, Yulia Tymoshenko, Volodymyr Zelensky, Yuriy Boyko, Anatoliy Hrytsenko ve Oleh Lyashko'nun seçilme şansı olabilecek adaylar oldukları görülmüştür. Nitekim, geriye kalan otuz üç aday dar kapsamlı ve belli bölgelerde yoğunlaşan seçim kampanyaları yürütürken, Yuriy Boyko hariç bu adaylar, işgal altındaki Kırım ve Rusya destekli ayrılıkçılar tarafından kontrol edilen Donbas bölgeleri hariç, Ukrayna'nın tüm bölgelerinde kapsamlı bir seçim çalışması yürütmüşlerdir.

2019 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Yulia Tymoshenko ve hâlihazırdaki Cumhurbaşkanı Petro Poroshenko öne çıkan isimler olmuştur. Ne var ki, 31 Aralık günü aktör-komedyen ve televizyon yapımcısı Volodymyr Zelensky'nin adaylığını açıklaması tüm dengeleri değiştirmiştir.

İsimleri anılan bu altı aday arasında ise, Yulia Tymoshenko ve hâlihazırdaki Cumhurbaşkanı Petro Poroshenko öne çıkan isimler olmuştur. Ne var ki, 31 Aralık günü aktör-komedyen ve televizyon yapımcısı Volodymyr Zelensky'nin adaylığını açıklaması tüm dengeleri değiştirmiştir. Öyle ki, 2019 yılının başından itibaren, siyasi bir geçmişi veya tecrübesi bulunmamasına rağmen Ukrayna'da çok tanınan bir aktör-komedyen olan Zelensky'nin oy oranının Tymoshenko ve Poroshenko'dan daha yüksek olduğunu ve ikinci tura kalmasının çok büyük bir ihtimal olduğunu gösteren pek çok seçim anketi kamuoyuna sunulmuştur.

Gaz Prensesi Yulia Tymoshenko

“Gaz Prensesi” lakabıyla anılan Yulia Tymoshenko, 1990'lı yıllarda başladığı doğalgaz ticareti sayesinde Ukrayna'nın en zengin iş insanı-oligarklarından biri haline gelmiş, ancak ticari faaliyetleriyle ilgili olarak hakkında pek çok yolsuzluk iddiası bulunan, Ukrayna'daki en tartışmalı siyasetçilerden biridir. Tymoshenko hakkında, Ukrayna ve Rusya'daki oligarklarla kirlili ilişkileri; ülkenin GSMH'sinin %35.6 düşmesi ve para birimi olan Hryvnia'nın %38 değer kaybetmesi ile sonuçlanan 2008-2009 ekonomik krizindeki rolü ve rüşvet ve vergi kaçakçılığı gibi pek çok itham söz konusudur. Çok pahalı bir seçim çalışması yürüten Tymoshenko'nun kampanyasının finansal kaynaklarının açık olmadığı yönündeki eleştiriler çeşitli kişiler tarafından seçim süreci boyunca dile getirilmiştir.¹

Viktor Yushchenko,² Viktor Yanukovich³ ve Petro Poroshenko gibi Leonid Kuchma'nın⁴ cumhurbaşkanlığı döneminde siyasete giren Tymoshenko, Parlamento Başkan Yardımcılığı, parti liderliği, Başbakan Yardımcılığı ve iki kez olmak üzere Başbakanlık yapmıştır. Yolsuzluk suçlamaları nedeniyle 2001 yılında kısa bir süre hapis yatan Tymoshenko, 2004 Turuncu Devrim'in en önemli lideri konumuna gelmiş; 2009 yılında Rusya ile çok tartışılan bir gaz anlaşmasına imza atmış; Turuncu Devrim'deki rolüne rağmen 2011-2012 yıllarında Yanukovich'in iktidarı döneminde bakanlık yapmaktan geri kalmamış; yine Yanukovich döneminde 2011 yılında tekrar hapse atılmış ve 2014 EuroMaidan Devrimi sonrasında salıverilmiş bir siyasetçidir.⁵

Yulia Tymoshenko seçim propagandasını esas olarak

Kırım ve Donbas meselelerinin ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik zorlukların çözümü temaları etrafında şekillendirmiştir. Tymoshenko, Kırım ve Donbas sorunlarının çözümü için “Budapeşte Artı” diye adlandırdığı bir çözüm paketi önermiştir.⁶ Ancak, bu önerisini detaylandırmakta yetersiz kaldığı görüşü hakimdir. Bunun yanında bazı yorumcular, Tymoshenko'nun bu sorunlarla ilgili olarak Rusya'yla “kötü bir anlaşma” yapması olasılığını gündeme getirmişlerdir.⁷ Tymoshenko, ekonomi konusunda ise emekli maaşlarının üç kat artırılması ve doğal gaz fiyatlarının yarıya düşürülmesi gibi popülist vaatlerde bulunmuştur. Ne var ki, bu vaatlerini nasıl gerçekleştireceği konusunda pek az uzmanı ikna edebilmiştir. Sonuçta, Tymoshenko'nun Ukrayna'nın sorunlarının çözümüne dair içi doldurulmamış popülist bir propaganda faaliyeti yürüttüğü fikri uzmanlar arasında yaygınlık kazanmıştır.⁸ 2014 yılından bu yana gerçekleştirilen ülkenin Avrupa ve Euro-Atlantik ile bütünleşmesini hedefleyen reformları tersine çevirebileceği yönündeki kuşku ve korkular da Tymoshenko'ya karşı getirilen eleştirilerdendir.⁹ Bunun ötesinde kimi uzmanlar, Tymoshenko'nun Putin'in Ukrayna'daki “Truva Atı” olduğuna dair sert eleştiriler yapmışlardır.¹⁰

Çikolata Kralı Petro Poroshenko

Petro Poroshenko'nun siyasi hayatı 1998'de Rusya Devlet başkanı Vladimir Putin ile yakın ilişki içinde olan Viktor Medvedchuk'un liderliğindeki Birleşik Sosyal Demokrat Parti adayı olarak parlamentoya girmesiyle başlamıştır. Poroshenko, 2014 EuroMaidan Devrimi neticesinde Rusya'ya kaçan Viktor Yanukovich'in liderliğini yaptığı Bölgeler Partisi'nin kurulmasında da rol oynamıştır. Öte yandan, aynı Poroshenko'nun, Yanukovich'e karşı gerçekleştirilen 2004 Turuncu Devrim'in finansörleri arasında yer aldığı da bilinmektedir. Poroshenko, 2004 Turuncu Devrim ile birlikte iktidara gelen Viktor Yushchenko döneminde Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi Sekreteri ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 2012 yılına gelindiğinde ise, desteklediği Turuncu Devrim'in hedefi ve Yushchenko'nun azılı düşmanı olan Viktor Yanukovich'in iktidarı sırasında Ticaret ve Ekonomik Gelişim Bakanı olmayı, Yanukovich'in Rusya'ya kaçması ile neticelenen 2014 EuroMaidan Devrimi sonrasında ise Cumhurbaşkanı olmayı başarmıştır. Ukrayna'da “Çikolata Kralı” olarak anılan Poroshenko, ülkedeki en zengin iş insanı-oligarklardan biridir. Çikolata üreticisi olan Roshen firmasının ve Kanal-5 Televizyon ağına sahibidir.¹¹ Ukrayna'nın en zengin iş insanı-oligarklarından biri olmasının yanında yukarıda kısaca özetlenen siyasi geçmişinin de gösterdiği gibi siyasi manevralar yapmak konusundaki ustalığı açık olan Poroshenko, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, “ya ben ya da Putin” ve ordu, dil, inanç” sloganlarını kullandığı bir kampanya yürütmüştür.¹²

Poroshenko, seçim dönemindeki propagandasını devlet inşası; ulusal kimlik; Euro-Atlantik ile bütünleşme ve bu çerçevede AB ve NATO üyeliği; Rusya'ya karşı duruş ve istikrar gibi temalar üzerinden şekillendirmiştir. Özetle, Poroshenko'nun seçim propagandasında,

- Ukrayna'nın Euro-Atlantik seçimi ve bu seçim sonrası ortaya çıkan dış politika çizgisinin sürdürülmesi;
- Donbas (ve Kırım) ile ilgili olarak Rusya ile süregelen savaş durumu ve savaştan zaferle çıkılması;
- Rus kimliğinden arınmış bir Ukrain kimliğinin inşası sürecinin devam ettirilmesi;

konuları ağırlık kazanmıştır.

Poroshenko hemen tüm beyanatlarında "Ukrayna'ya yönelmiş olan Rus tehdidi"ne vurgu yaparak seçmene Ukrayna'nın bununla mücadele edebilecek yeterlilik ve kararlılıkta bir Cumhurbaşkanı seçmesi gerektiği şeklinde bir mesaj vermiştir. Poroshenko bu kapsamda, kendini, uluslararası arenada itibarı yüksek olan iyi eğitilmiş bir profesyonel; deneyimli bir diplomat; yetenekli bir müzakereci; güçlü bir Cumhurbaşkanı ve Başkomutan olarak resmetmiştir. Kendi Cumhurbaşkanlığı döneminde, Avrupa Birliği ve NATO ile sürdürülen ilişkiler, IMF ile yapılan anlaşma, Ukrayna Bağımsız Ortodoks Kilisesi'nin kurulması ve Donbas'ta ayrılıkçıların ilerlemesinin durdurulması gibi konuları özellikle vurgulamıştır.¹³

Propagandasını dış politika, güvenlik ve ulus inşası temaları etrafında kuran Poroshenko, seçimin ikinci turu

öncesinde rakibi Zeleskiy'i bu alanlarda doğru ve başarılı bir politika yürütemeyecek, tecrübesiz ve zayıf bir kişilik olarak sunmuştur. Poroshenko kurduğu bu söylem çerçevesinde, Ukrayna halkının ya Rusya ile mücadele edebilecek olan kendisi ya da bunu başarma iradesi olmayan Zeleskiy arasında yapacağı tercihin, aslında kendisi ile Putin arasında yapacağı bir tercih olacağını ima etmekle kalmamış, açıkça söylemiştir.

Aktör-Komedyen Volodymyr Zelensky

2019 Ukrayna cumhurbaşkanlığı seçiminin esas sürprizi ve sonuçta kazananı olan Volodymyr Zelensky, yıldızı 1990'larda parlamış olan bir aktör-komedyendir. Aynı zamanda başarılı bir televizyon yapımcısı da olan Zelensky'nin siyasi bir geçmişi ve tecrübesi yoktur. Ne var ki Zelensky, siyasi tecrübe eksikliğini avantaja çeviren başarılı bir kampanya yürütmeyi bilmiştir. Siyasi bir geçmişi olmayan kendisini, Poroshenko ve Tymoshenko gibi "eski" ve "yoz" siyasetçilere karşı "yeni" ve "temiz" bir alternatif olarak sunan ve bu şekilde ülkedeki yozlaşmış siyasetçilerden bıkmış olan seçmenin ilgisine mazhar olan bir propaganda yürütmüştür. Bunun yanında Zelensky, siyasetin dışında "sıradan bir insan olarak," "sistemle mücadele edecek" bir Cumhurbaşkanı olacağı şeklinde bir söylem geliştirmiştir. Zeleskiy bu sayede, kendini "yozlaşmış eski"ye karşı "yeni"nin temsilcisi olarak sunmuştur. Bunun yanında Zelensky, sosyal medya üzerinden alışılmışın dışında bir seçim faaliyeti yürüterek özellikle genç seçmene ulaşmayı başarmıştır.

Olmayan siyasi platform ve programını sosyal medya üzerinden takipçileriyle birlikte oluşturmak gibi sıra dışı

Zelensky'nin Kırım ve Donbas sorunlarıyla ilgili Rusya'ya kastederek orta bir yol bulunabileceği yönündeki açıklamaları Batı yanlısı pek çok yorumcu arasında kuşku yaratmıştır.

söylemlerle seçmenin karşısına çıkan Zelensky, Cumhurbaşkanı seçilmesi durumunda siyasi ekibini de yine sosyal medya takipçileri ile birlikte bunlar arasından oluşturacağı; yolsuzluk karşıtı söylemleri çerçevesinde hakimlerin halk tarafından seçileceği; ülkenin izleyeceği politikaların referandumlar yoluyla belirleneceği gibi yine sıra dışı ve popülist vaatlerde bulunmuştur.¹⁴

Bunların yanında, seçim günü yaklaştıkça Zelensky'nin kendini sunduğu gibi "temiz" bir isim olmadığına dair kuşku da artmıştır. Bu tür kuşkulara neden olan şeylerden bir tanesi Zelensky'nin gizlediği, Rusya'da yürüttüğü televizyon sektöründeki faaliyetleridir.¹⁵ Bu konu gündeme geldiğinde Zelensky, 2014 yılında Rusya'daki ticari faaliyetlerini sonlandırdığını açıklamış, ancak bu tarihten sonra da bu ülkeden gelen telif ücreti ve benzeri ödemeleri almaya devam ettiği ortaya çıkmıştır.¹⁶ Seçime günler kala ortaya çıkan bir başka şey ise seçime katılan adayların yapmak zorunda olduğu mal beyanında, 2017 yılında 3.8 milyon Euro'ya satın aldığı İtalya'daki on beş odalı konutunu belirtmemiş olmasıdır.¹⁷ Zelensky'nin 2013 yılında, 2019 yılı itibarıyla hakkında cezai soruşturmalar olan Oleksandr Buryak'tan, Kırım'da bulunan lüks bir daireyi yarı fiyatına satın aldığı hakkındaki iddialar da, Zelensky'nin kirli ilişkilerine dair öne sürülen iddialardan bir olmuştur.¹⁸

Ne var ki, Zelensky'le ilgili dikkat çeken asıl önemli husus Ukrayna'daki en büyük iş insanı-oligarklardan biri olan Ihor Kolomoysky ile olan ilişkisi ve Kolomoysky'nin, Zelensky'ye verdiği inanan desteklerdir. Bu çerçevede dikkat çeken bir diğer husus ise Ihor Kolomoysky ile Petro Poroshenko arasındaki düşmanlıktır.

2014 EuroMaidan Devrimi sonrasında iktidara gelen Poroshenko, ilk başlarda bankacılık, demir-dışı metaller ve medya alanlarında faaliyet gösteren güçlü bir iş insanı-oligark olan Kolomoysky ile işbirliği yapmış olsa da, 2015 yılına gelindiğinde devlete ait petrol ve gaz şirketi olan UkrNafta'nın yönetim kurulunda yer alan Kolomoysky'nin bu şirket üzerindeki kontrolünü kırmak yönünde girişimlerde bulunmuş, Mart 2015 ise Kolomoysky'yi Dnipro Valiliği görevinden almıştır. Bundan birkaç gün sonra, Kolomoysky'nin iş ortağı Ihor Palytsia'ya da Odesa Valiliği'nden el çektirilmiştir. 2016 yılına gelindiğinde Poroshenko, yolsuzluk iddiaları çerçevesinde Kolomoysky'nin sahibi olduğu PrivatBank'ın kamusallaştırılması emrini vermiştir. Kolomoysky'nin sahibi olduğu medya kuruluşları da hükümet ve

Poroshenko'nun eleştirilerinin hedefi olmuştur. Tam da bunlar yaşanırken, Zelensky'nin kazara Ukrayna Cumhurbaşkanı olan bir tarih öğretmeni olan Vasyl Holoborodko karakterini canlandırdığı "Halkın Hizmetçisi" adlı komedi serisi Kolomoysky'nin sahibi olduğu 1+1 Televizyonu'nda 16 Ekim 2015 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır.¹⁹ Tüm bunlar, Zelensky'nin, Poroshenko'nun düşmanı olan iş insanı-oligark Kolomoysky'nin bir projesi olduğu düşüncesinin doğmasına neden olmuştur.

Zelensky yürüteceği dış politika hakkında detaylı açıklamalar yapmamış, seçim dönemi boyunca net bir siyasi program ortaya koymamıştır. Zelensky, seçimden önce bir seçim beyannamesi yayınlamış, ancak bu beyanname siyasi bir programdan çok, genel ilkelere bahseden bir metin niteliğini taşımıştır. Bunun yanında Zelensky, genel olarak, Euro-Atlantik yanlısı çizgiyi devam ettireceğini düşündüren bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bununla ilgili olarak dikkat çeken bir husus, AB ve NATO üyelikleri konusunda var olan çizgiyi

sürdüreceğini söylerken, NATO üyeliği konusunu, halkın gerçekten rızasının olduğunu görmek ve göstermek için referanduma götüreceğini söylemesidir. Zelensky'nin seçim çalışmalarında, Ukrayna'nın NATO üyeliğiyle aynı zamanda diğer askeri ittifaklarda da yer alabileceği gibi bazı olanak dışı önerilerde de bulunmuştur. Zelensky'nin Kırım ve Donbas sorunlarıyla ilgili Rusya'yı kastederek orta bir yol bulunabileceği yönündeki açıklamaları Batı yanlısı pek çok yorumcu arasında kuşku yaratmıştır.²⁰ Bununla ilgili olarak dikkat çeken bir başka husus ise Zelensky'nin, Putin'e karşı eğilmez bir Cumhurbaşkanı ve Başkomutan imajı sunan Poroshenko'nun aksine, savaşın sonlandırılması hedefi kapsamında Putin ile görüşebileceğini, hatta bu sonucu verecekse Putin'in önünde diz çökebileceğini söylemesi olmuştur.

Özetle, Zelensky, seçim propagandasını,

- Ülkede değişim;
- Yolsuzlukla mücadele;
- Halkın ekonomik şartlarının iyileştirilmesi;

- Savaşın sonlandırılması temaları etrafında şekillenmiştir.

31 Mart-21 Nisan 2019 Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları

31 Mart 2019 günü gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı ilk tur seçiminde Volodymyr Zelensky %30.6; Petro Poroshenko %17.8, Yulia Tymoshenko %14.2, Yuriy Boyko %9.7, Anatoliy Hrytsenko %7.1 ve Ihor Smeshko % 6.5 oy oranıyla en çok oy olan adaylar olmuş, ancak adaylardan hiçbirinin %50'nin üzerinde oy alamaması nedeniyle seçim birinci turda en çok oy alan Zelensky ve Poroshenko'nun yarışacağı ikinci tura kalmıştır. 21 Nisan 2019'da gerçekleştirilen ikinci tur seçiminde ise Poroshenko oyların %24.5'ini, Zelensky ise %73.2'sini kazanmıştır. Böylece, Zelensky yirmi sekiz yıllık bağımsız Ukrayna tarihinde en yüksek oyla ve en yakın rakibinden en fazla oy farkıyla seçilen Cumhurbaşkanı olarak tarihe geçmiştir.

Cumhurbaşkanlığı seçim tarihi	Cumhurbaşkanı seçilen aday	Cumhurbaşkanının seçildiği tur	Cumhurbaşkanı seçilen adayın aldığı oy oranı (%)	Cumhurbaşkanı seçilen adayın en yakın rakibiyle oy farkı (%)
21 Nisan 2019	Volodymyr Zelensky	2	73.2	48.7
25 Mayıs 2014	Petro Poroshenko	1	54.70	41.89
14 Şubat 2010	Viktor Yanukovich	2	48.95	3.48
26 Aralık 2004	Viktor Yushchenko	2 (tekrar)	51.99	7.79
14 Kasım 1999	Leonid Kuchma	2	57.7	18.9
10 Temmuz 1994	Leonid Kuchma	2	45.2	7.1
1 Aralık 1991	Leonid Kravchuk	1	61.6	38.3

Tablo 1) 1991-2019 yıllarında Ukrayna'da gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçilen adayların aldıkları oy oranları ve en yakın rakipleriyle aralarındaki oy farkı.

II. 2019 Parlamento Seçimleri

31 Mart-21 Nisan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini yirmi sekiz yıllık bağımsız Ukrayna tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir oy oranıyla kazanan Zelensky'nin ilk işi Ekim ayında yapılması gereken Parlamento seçimlerinin erken bir tarihe alınması olmuştur. Her ne kadar Parlamento bunu engellemek için çeşitli çabalar sarf etse de, Ukrayna Anayasa Mahkemesi 20 Haziran 2019'da erken Parlamento seçimlerine yeşil ışık yakmıştır.²¹

21 Temmuz 2019'da gerçekleştirilen Parlamento seçimlerinde seçime katılan yirmi iki partiden beşi %5 seçim barajını aşarak parlamentoda koltuk sahibi olmuştur.

Parti/Blok	Lider	Aldığı oy oranı (%)
Halkın Hizmetkari	Volodymyr Zelensky	43.16
Muhalefet Bloğu-Hayat İçin	Yuriy Boyko	13.05
Anayurt	Yulia Tymoshenko	8.18
Avrupa Dayanışması	Petro Poroshenko	8.10
Ses	Svyatoslav Vakarchuk	5.82

Tablo 2) 21 Temmuz 2019 Parlamento seçimlerinde %5 seçim barajını aşan partilerin oy oranları.

Bu partililer arasında Zelensky'nin Halkın Hizmetkari partisi ise oyların %43.16'sını kazanarak ve bunun sonucunda Parlamento'daki koltukların %60'ına yakınına sahip olarak büyük bir başarıya daha imza atmıştır. Böylece, yirmi sekiz yıllık bağımsız Ukrayna tarihinde ilk kez bir parti Parlamento'da çoğunluğu elde etmiştir.

Parti/Blok	Koltuk Sayısı	Parlamento'da Temsil Oranı (%)
Halkın Hizmetkari	254	59.91
Muhalefet Bloğu-Hayat İçin	43	10.14
Anayurt	26	6.13
Avrupa Dayanışması	25	5.90
Ses	20	4.72
Bağımsız	46	10.85
Diğer Partiler	10	2.36
Toplam	424²²	100

Tablo 3) 21 Temmuz 2019 Parlamento seçimleri sonrasında Ukrayna Parlamentosundaki koltukların dağılımı.

21 Temmuz 2019 Parlamento seçimleriyle ilgili dikkat çeken önemli olgulardan biri, seçilen milletvekillerinin pek çoğunun siyasi bir geçmişi bulunmayan kişiler olmasıdır. Parlamento'nun neredeyse %80'i ilk kez milletvekili seçilen kişiler olmasındır. 424 milletvekilinin seksen üçü önceki dönemde milletvekili olan ve yeniden seçilmiş kişilerdir. Üçüncü veya daha fazla kez milletvekili seçilmiş olanların sayısı ise on üçtür. Halkın Hizmetkari partisine mensup milletvekillerinin tümünün ilk kez milletvekili seçilen kişiler olması da bununla ilgili dikkat çeken bir diğer husustur. İlk kez 21 Temmuz 2019'da milletvekili seçilen kişilerin %61'inin daha öncesinde ilk elden siyasi bir tecrübesi olmaması da ayrıca dikkat çekmektedir.²⁴

21 Temmuz 2019 Parlamento seçimleri sonrasında Ukrayna'da oldukça genç bir Parlamento ortaya çıkmıştır: milletvekillerinin yaş ortalaması kırk birdir.²⁵ Parlamento'nun beşte birinden biraz fazlasını kadınlar oluşturmaktadır.²⁶ Milletvekillerinin %97'si üniversite ve

Parlamento seçim tarihi	En çok oy alan parti/blok	Aldığı oy oranı (%)	Parlamento'da kazandığı koltuk sayısı
21 Temmuz 2019	Halkın Hizmetkari	43.16	254/424
26 Ekim 2014	Halk Cephesi	22.14	82/423 ²³
	Petro Poroshenko Bloğu	21.82	132/450
28 Ekim 2012	Bölgeler Partisi	30	185/450
30 Eylül 2007	Bölgeler Partisi	34.37	175/450
26 Mart 2006	Bölgeler Partisi	32.14	186/450
31 Mart 2002	Viktor Yuschchenko- Bizim Ukraynamız Bloğu	23.57	112/450
29 Mart 1998	Ukrayna Komünist Partisi	24.65	122/450
27 Mart 1994	Ukrayna KomünistPartisi	12.72	86/450

Tablo 4) 1994-2019 yıllarında Ukrayna'da gerçekleştirilen Parlamento seçimlerinde en yüksek oyu alan parti/blokların aldığı oy oranı ve Parlamento'da kazandıkları koltuk sayısı.

üstü eğitime sahiptir. Doktora derecesi sahibi milletvekillerinin oranı %21'dir. Ayrıca, milletvekillerinin %10'u eğitimlerinin en azından bir kısmını yurtdışında tamamlamıştır.²⁷ Parlamento'daki milletvekillerinin milletvekili seçilmeden önce nelerle meşgul oldukları irdelendiğinde, %42'sinin ticaret, %27'sinin siyaset, %7'sinin ise sivil toplum alanlarında çalıştıkları görülmektedir. Bunun yanında, milletvekillerinin %38'inin geçmişte sivil toplum deneyimine sahip oldukları da görülmektedir.²⁸

III. Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento Seçimleri Sonrası Ukrayna'daki Siyasi Sahne

Sonuçta, Parlamento seçimlerinin tamamlandığı 21 Temmuz 2019 tarihi itibarıyla Ukrayna, yaklaşık sekiz ay öncesine kadar siyasi bir kişiliği olmayan ve fakat seçimlerde oy kullanan seçmenin neredeyse dörtte üçünün desteğini alan bir Cumhurbaşkanı'na ve bu Cumhurbaşkanı'nın liderliğini yaptığı yepyeni bir parti olan Halkın Hizmetkari'nin %60'ına sahip olduğu bir Parlamento'ya kavuşmuştur. Halkın Hizmetkari'nin parlamentoda çoğunluğu kazanmış olmasının Zelensky'nin seçimlerde ileri sürdüğü vaatleri gerçekleştirebilmesi açısından büyük önem taşıdığı altı çizilmesi gereken bir husustur.

Ukrayna'da yarı-cumhurbaşkanlığı olarak adlandırılabilir bir siyasi sistem mevcuttur. Bu sistem içerisinde, cumhurbaşkanı genel olarak dış politika ve güvenlik konuları ile ilgili yetki ve sorumluluklara sahipken, parlamentonun, ekonomi ve iç işleri ile ilgili konulara dair yetki ve sorumlulukları vardır. Bakanlar Kurulu, ülkedeki reformlarla ilgili yetki sahibi birimdir. Cumhurbaşkanının karar ve kararnamelemleri, Bakanlar Kurulu ve Parlamento'nun onayından geçmek zorundadır.

Bu noktada, Zelesnky'nin seçim sürecinde ortaya

koyduğu hedefler ile Ukrayna'daki siyasi sistem arasındaki çelişkinin altını çizmek gerekmektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, seçim sırasında Zelensky aslında Cumhurbaşkanının yetki ve sorumluluğunda olan konularla ilgili değil, daha çok Parlamento ve Bakanlar Kurulu'nun yetkisinde olan konularla ilgili vaatlerde bulunmuştur. Dolayısıyla, Halkın Hizmetkari partisinin Parlamento'da çoğunluğu kazanmasıyla, Zelensky için ciddi bir soruna dönüşebilecek olan Parlamento'yla ilişkileri sorunsalı ortadan kalkmıştır. Bunun yanında, 2019 seçimleri sonrasında Ukrayna'da Cumhurbaşkanı ve Parlamento arasında siyasi-ideolojik farklılıklardan dolayı ortaya çıkabilecek sürtüşme ve Parlamento'nun Cumhurbaşkanı'nın siyasi girişimlerini sekteye uğratması olasılıklarının büyük oranda ortadan kalktığı bir siyasi alan ortaya çıkmıştır. Sonuç itibarıyla, 21 Temmuz 2019 Parlamento seçimleri, Cumhurbaşkanı Zelensky ve partisini koalisyon kurma zorunluluğundan kurtarmanın yanında, istedikleri her kanunu Parlamento'dan geçirebilme imkânı sağlamıştır. Bunun anlamı, bir sonraki seçimlere kadar fiili bir "Başkanlık sisteminin" Ukrayna'da hâkim olacak olmasıdır. Ne var ki, Ukrayna'da Anayasa'da değişiklik yapmak için Parlamento'nun üçte ikisinin desteği gerekmektedir. Bu nedenle, böyle bir girişim söz konusu olursa, Zelesnky ve Halkın Hizmetkari partisi, kendi milletvekillerinin dışında kırk altı milletvekilinin daha desteğine ihtiyaç duyacaktır.

IV. Ukrayna'da 2019 Seçimleri ile İlgili Bazı Değerlendirmeler

a) Siyasal alanın bölünmüşlüğü

Ukrayna'da 2019 cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili dikkat çeken hususlardan biri, bu seçimin yirmi sekiz yıllık bağımsız Ukrayna tarihinde en çok sayıda adayın yarıştığı bir seçim olmasıdır. Yukarıda belirtildiği üzere, seçime otuz aday katılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı seçim tarihi	Seçime katılan aday sayısı
21 Nisan 2019	39
25 Mayıs 2014	21
14 Şubat 2010	18
26 Aralık 2004	26
14 Kasım 1999	13
10 Temmuz 1994	7
1 Aralık 1991	6

Tablo 5) 1991-2019 yıllarında Ukrayna'da gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılan aday sayıları.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ortaya çıkan bu tablo, Ukrayna'daki siyasal alanın halen oldukça parçalı bir halde olduğunu ve henüz beklenen düzeyde bir kurumsallaşma ve konsolidasyon seviyesine ulaşamadığını göstermektedir. Buna mukabil, 2019 seçimlerinde Zelensky ve partisinin daha önce rastlanmayan büyüklükte oy oranlarına kavuşmuş olması önümüzdeki süreçte bu eğilimin değişebileceğini düşündürmektedir.

b) Halkın siyasal alana karşı güvensizliği

Ukrayna'da Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılım oranı her iki turda da %62-63 seviyesinde kalmıştır. Parlamento seçimlerinde ise bu oran daha da gerileyerek %50'nin altına düşmüştür.²⁹

Cumhurbaşkanlığı seçim tarihi	Seçime katılım oranı (%)		
	İlk Tur	İkinci Tur	İkinci tur tekrar
21 Nisan 2019	62.86	62.07 ³⁰	
25 Mayıs 2014	60.19 ³¹		
14 Şubat 2010	67	69	
26 Aralık 2004	74.54	81.12	77.28
14 Kasım 1999	70.1	74.9	
10 Temmuz 1994	70.4	71.6	
1 Aralık 1991	84.2		

Tablo 6) 1991-2019 yıllarında Ukrayna'da gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılım oranları.

Tablo 6 ve Tablo 7'de de görülebileceği üzere, olağanüstü şartlar altında gerçekleştirilen 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi bir kenara bırakılırsa, 2019 Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimlerine katılım oranları, yirmi sekiz yıllık Ukrayna tarihindeki en düşük seçime katılım oranlarıdır.

Parlamento seçim tarihi	Seçime katılım oranı (%)
21 Temmuz 2019	49.3
26 Ekim 2014	51.91 ³²
28 Ekim 2012	57.43
30 Eylül 2007	62.03
26 Mart 2006	67.55
31 Mart 2002	69.27
29 Mart 1998	70.78
27 Mart 1994	75.81

Tablo 7) 1994-2019 yıllarında Ukrayna'da gerçekleştirilen Parlamento seçimlerine katılım oranları.

Ukraynalı seçmenin seçimlere görece ilgisizliği toplumdaki kırgınlık ve kızgınlığın yanında ümitsizliğin de bir göstergesi olarak okunabilir. Bu durumun bir nedeninin, EuroMaidan Devrimi sonrasında, halka söz verildiği gibi, temiz ve liyakat sahibi yeni bir siyaset sınıfının ortaya çıkmamış ve Ukrayna'da kronik bir sorun haline gelen yolsuzluklarla mücadelenin başarılı bir şekilde yürütülemediği olduğu düşünülebilir. Bunun yanında, ülke ekonomisi ve toplumsal psikoloji üzerinde ciddi düzeyde olumsuz etkileri olan Donbas'ta süregelen çatışma durumundan ve bununla ilgili olarak Rusya'nın yürüttüğü Ukrayna'yı yıpratma ve yıldırma siyasetinin başarısından da söz etmek gerekmektedir.

Ukrayna halkının seçimlere karşı görece ilgisizliğine dair bir diğer önemli husus ise, Zelensky ve partisi Halkın Hizmetkârı'nın toplum tarafından kabulü ile ilgilidir. Yukarıda bahsedildiği üzere Zelensky ve Halkın Hizmetkârı bağımsız Ukrayna tarihinde en yüksek oy oranlarını yakalamış bir Cumhurbaşkanı ve siyasi partidir. Ancak, seçime katılım oranları göz önünde bulundurulduğunda bu parlak tablo bir miktar matlaşmaktadır. Öyle ki, seçimlerde oy kullanmayan seçmen de düşünüldüğünde, Zelensky'nin tüm seçmenlerin ancak yaklaşık %45.43'ünün, Halkın Hizmetkârı partisinin ise %21.27'sinin açık desteğini almış olduğu görülmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, Zelensky ve Halkın Hizmetkârı'nın toplum nezdindeki kabulünün ilk bakışta gözüktüğü kadar yüksek olmadığı ve Zelensky iktidarının zannedildiği kadar da güçlü bir oy tabanına oturmuş olmadığı düşünülebilir.

c) Rusya yanlısı siyasi güçler

2019 seçimlerine dair dikkat çeken fakat Ukrayna ve Batı basınının pek değinmediği önemli bir husus, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde açıkça Rusya yanlısı olan Yury Boyko (%11.67) ve Oleksandr Vilkul (%4.15) ikilisinin ilk tur seçimde toplamda %16'ya yakın oy kazanabilmiş olması, Parlamento seçimlerinde ise Yury Boyko'nun liderliğini yaptığı Muhalefet Bloğu-Hayat

İçin, oyların %10.14'ünü alarak bu seçimden Halkın Hizmetkarı'ndan sonra ikinci parti olarak çıkmış olmasıdır. Boyko'nun, 2014 cumhurbaşkanlığı seçiminde yalnızca %0.19 oy almış olduğu gerçeği bu çerçevede ayrıca önemli bir veridir.

2014 yılından beri devam eden savaş durumuna ve geleneksel olarak Rusya yanlısı siyasetçilerin oy deposu olan Kırım ve Donbas'taki seçmenin pek çoğunun seçimde oy kullanamamasına rağmen³³ açıkça Rusya yanlısı olan siyasi güçlerin bu oy oranlarını elde edebilmiş olması üzerinde dikkatle durulması gereken, Ukrayna toplumuna dair Batı yanlısı Ukrayna ve Batı basınının görmezden gelmeyi tercih ettiği bazı önemli olgu ve dinamiklere işaret etmektedir.

Bunlardan biri, yukarıda da işaret edildiği gibi Ukrayna halkının 2014'den bu yana ülkede yaşanan savaş durumu ve bunun beraberinde getirdiği ekonomik sorun ve insani felaketlerden bıkmış ve dahası yılmış olması ihtimali olabilir. Bununla bağlantılı olarak, Rusya'yla yaşanan savaşın bir şekilde sonlandırılması arzusunun Ukrayna halkı arasında yaygın olduğu da düşünülebilir. Nitekim, yukarıda değinildiği üzere, Zelensky'nin de propagandasında halkın bu tür özlemlerine hitap etmeye çalıştığı görülmüştür. Ne var ki, bunlardan daha da önemli ve öze dair bir olgu ve dinamik olarak, Ukrayna'da

Viktor Yushchenko ve Petro Poroshenko gibi Batı yanlısı olan veya öyle görünmeyi tercih eden siyasetçilerin ve aydınların ülkede inşa etmeye heves ettikleri ulusal kimlik tahayyülü ile Ukrayna'nın tarihsel ve toplumsal özgüllükleri arasında bir uyumsuzluk olabileceği ve binnetice bu tahayyülün toplumda ayrıştırıcı ve bölücü bir rol oynadığı keyfiyeti hatıra gelmektedir.

d) Ukrayna'da "homo post-sovieticus" siyaset sınıfının doğuşu

1991'den günümüze kadar Ukrayna'da Cumhurbaşkanlığı yapmış olan Leonid Kravchuk, Leonid Kuchma, Viktor Yushchenko, Viktor Yanukovich ve Petro

2019 seçimlerinin, Ukrayna'da ilk defa "homo post-sovieticus" siyasetçi sınıfının yükselişine şahitlik edilen bir dönemeç olduğu iddia edilebilir. Bu açıdan bakıldığında, 2019 seçimlerini siyasal alanda Ukrayna'da yeni bir dönemin başlangıcı olarak da tanımlamak mümkündür.

Poroshenko, ilk gençlik yıllarını Sovyetler Birliği döneminde yaşamış, toplumsal kimlik oluşum süreçlerini Sovyetler Birliğinin taşrası olan Sovyet Ukrayna'da geçirmiş kişilerdir. Bu kişiler, aynı zamanda, Sovyet ve Sovyet-sonrası Ukrayna'da parti bürokratu, siyasetçi, fabrika yöneticisi, bürokrat, teknokrat olarak görev yapmış kişilerdir. 21 Nisan 2019'da Ukrayna'nın altıncı Cumhurbaşkanı seçilen Zelensky ise, toplumsal kimlik oluşum yıllarını Sovyet toplumunda değil, Sovyet-sonrası bağımsız Ukrayna'da yaşamış, seleflerinden farklı olarak, bir parti bürokratu veya teknokrat değil, kapitalist ekonomik düzen içinde başarıyı yakalamış bir iş insanıdır. Yukarıda değinildiği üzere, 21 Temmuz 2019 Parlamento seçimleri sonrasında Parlamento'ya giren milletvekillerinin de çoğunluğu gayet genç, daha öncesinde siyasi kariyerleri olmayan ve Zelensky gibi seleflerinden farklı bir toplumsal tipolojiyi temsil eden kişilerdir.

Bundan yola çıkarak, 2019 seçimlerinin, Ukrayna'da ilk defa "homo post-sovieticus" siyasetçi sınıfının yükselişine şahitlik edilen bir dönemeç olduğu iddia edilebilir. Bu açıdan bakıldığında, 2019 seçimlerini siyasal alanda Ukrayna'da yeni bir dönemin başlangıcı olarak da tanımlamak mümkündür.

V. Sonuç

Ukrayna'daki 2019 seçimleri öncelikli olarak Ukrayna toplumunun ülkedeki geleneksel siyasal aktörlere karşı olan bıkkınlık ve güvensizliğini açıkça ifade ettiği ve değişim beklentisini bir kez daha ortaya koyduğu bir süreç olmuştur. Ne var ki, bu beklentiye belirleyen şeyin Batı yanlısı elitin iddia ettiği gibi ülkenin Euro-Atlantik ile bütünleşmesini öngören bir ideolojik tercih olmadığı, halk için bundan çok daha temel bir mesele olan geçim sıkıntısının değişim isteğinin altında yatan en önemli etken olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, Ukrayna halkı için esas mesele günlük ekmeğini kazanmak ve insanca bir yaşama sahip olmaktır. Bununla bağlantılı olarak, ülkenin doğusunda süregiden savaş durumunun bir an önce son bulmasının, sorun nihai çözüme kavuşmasa bile en azından çatışmaların sonlandırılması halkın başta gelen dileği olarak görünmektedir. Zelensky ve Halkın Hizmetkarı'nın, halkın bu taleplerini yerine getirebilmeleri oranında başarılı sayılacaklarını belirtmek mümkündür.

Sonnotlar

- 1 Ariana Gic, "Yulia Tymoshenko: A ghost of Ukraine's past," *New Eastern Europe*, Ocak 21, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <http://neweasterneurope.eu/2019/01/21/yulia-tymoshenko-a-ghost-of-ukraines-past/>.
- 2 2004-2010 yılları arasında Ukrayna'nın Cumhurbaşkanı.
- 3 2010-2014 yılları arasında Ukrayna'nın Cumhurbaşkanı.
- 4 1994-2004 yılları arasında Ukrayna'nın Cumhurbaşkanı.
- 5 Andreas Umland, "As good as it gets," *New Eastern Europe*, Aralık 12, 2018, erişim Ekim 06, 2019, <http://neweasterneurope.eu/2018/12/12/as-good-as-it-gets/>.
- 6 Bkz. "Budapest Plus is how we can achieve peace instead of a frozen conflict," *Yulia Tymoshenko*, Ekim 30, 2018, erişim Ekim 06, 2019, <https://www.tymoshenko.ua/en/news-en/budapest-plus-is-how-we-can-achieve-peace-instead-of-a-frozen-conflict/>.
- 7 Bkz. Taras Kuzio, "Tymoshenko and Hrytsenko showed they are not pro-European candidates," *New Eastern Europe*, Eylül 18, 2018, erişim Ekim 06, 2019, <http://neweasterneurope.eu/2018/09/18/tymoshenko-hrytsenko-showed-not-pro-european-candidates/>.
- 8 Bkz. Anna Korbut, "Ukraine's Presidential Election: Key Candidates and Key Questions," *Chatham House*, Mart 07, 2019, erişim Ekim 06, 2019, https://www.chathamhouse.org/expert/comment/ukraine-presidential-election-key-candidates-and-key-questions?gclid=CjwKCAjwvuzkBRAhEiwA9E3FUnqg0OIAIXaGs5OyS7Tjir8hhqNHQ23hqTc4dLebI5awX0es2FFDXhoCZe4QAvD_BwE.
- 9 Bkz. Ariana Gic, "Yulia Tymoshenko: A ghost of Ukraine's past," *New Eastern Europe*, Ocak 21, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <http://neweasterneurope.eu/2019/01/21/yulia-tymoshenko-a-ghost-of-ukraines-past/>; Taras Kuzio, "Tymoshenko's populist multi-vector programme for the 2019 election," Şubat 18, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <http://neweasterneurope.eu/2019/02/18/tymoshenkos-populist-multi-vector-programme-for-the-2019-election/>.

- 10 Bkz. Taras Kuzio, "Tymoshenko's 'Budapest plus' is anti-war populism and can never work," *New Eastern Europe*, Kasım 15, 2018, erişim Ekim 06, 2019, <http://neweasterneurope.eu/2018/11/15/tymoshenkos-budapest-plus-anti-war-populism-can-never-work/>.
- 11 Bkz. David R. Marples, "Poroshenko: An oligarch seeks a second term," *The Topchubashov Center*, Mart 20, 2019, erişim Mayıs 8, 2019, http://top-center.org/analytics/658-poroshenko-an-oligarch-seeks-a-second-term.html?fbclid=IwAR1lsBihNhFRnRwoXDExYRStn_4SgBoNQYn_OiR3vZJFbaSVIAj-9cMwX4c.
- 12 Poroshenko'nun kullandığı bir diğer slogan ise "pek çok aday, tek bir cumhurbaşkanı"dır. Bu sloganın Rusya'daki 2012 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Putin'in kullandığı bir slogan olduğu bazı yorumcuların dikkatinden kaçmamıştır. Bununla ilgili bkz. "Poroshenko copied Putin's election slogans. A Photo," *Forum Daily*, Şubat 16, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <https://www.forumdaily.com/en/poroshenko-skopiroval-predvybornye-lozungi-putina-foto/>.
- 13 Bu çerçevede, siyasi bölümü 21 Mart 2014 ekonomik bölümü ise 27 Haziran 2014'de imzalanan ve 1 Eylül 2017'de yürürlüğe giren Ukrayna ve AB arasındaki Ortaklık Anlaşması; Aralık 2018'de IMF ile yapılan anlaşma; Haziran 2017'de yürürlüğe giren Ukrayna ve AB arasında vizelelerin kaldırılması anlaşması; Şubat 2019'da Ukrayna Anayasası'na ülkenin AB ve NATO üyesi olmak yönündeki kararlılığını bildiren değişikliğin yapılması; Aralık 2018'de 1997 tarihli Ukrayna ve Rusya arasındaki Dostluk Anlaşması'na son verildiği yönündeki karar; ve 2019'un başında Ukrayna'da Rus Ortodoks Kilise'sinden bağımsız bir kilisenin kurulmasına izin veren belgenin Fener Patrikliği'nden alınması, Poroshenko'nun seçim döneminde vurguladığı hususlar olmuştur.
- 14 Anna Korbut, "Ukraine's Presidential Election: Key Candidates and Key Questions," *Chatham House*, Mart 07, 2019, erişim Ekim 06, 2019, https://www.chathamhouse.org/expert/comment/ukraine-s-presidential-election-key-candidates-and-key-questions?gclid=CjwKCAjwuzkBRahEiwA9E3Fungq0OIAIXaGs5OyS7Tjir8hhqNHQ23hqTc4dLeb15awX0es2FFDXhoCZe4QAvD_BwE.
- 15 <http://neweasterneurope.eu/2019/02/12/comedian-volodymyr-Zelensky-leads-presidential-campaign-polls-in-ukraine%EF%BB%BF/>.
- 16 "Ukrainian Presidential Hopeful Admits Russian Assets, Promise To Divest," *Radio Free Europe Radio Liberty*, Ocak 20, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <https://www.rferl.org/a/ukrainian-presidential-hopeful-admits-russian-assets-promise-to-divest/29720448.html>.
- 17 Christopher Miller, "Report: Ukrainian Presidential Front-Runner Failed To Declare 15-Room Italian Villa," *Radio Free Europe Radio Liberty*, Mart 28, 2019, erişim Ekim 06, 2019, https://www.rferl.org/a/ukrainian-presidential-front-runner-did-not-declare-a-15-room-italian-villa-ukrainian-journalists-discove/29848105.html?fbclid=IwAR1iZT_DPi1w5mJeZTL5ydt0XhD1MPo3OcpDd1Zk-rgz3BuXNL8yp_H9bec.
- 18 "Meet Olena Zelenska, Ukraine's Next First Lady," *Hromadske International*, Mayıs 03, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <https://en.hromadske.ua/posts/meet-olena-zelenska-ukraines-next-first-lady?fbclid=IwAR1nrAAETK0JDPyvp-QAmcqCshsVD9nJpRbLsifRwXl-03-nm1tyXL8ZH4Q>.
- 19 Adrian Karatnycky, "A Ukrainian Oligarch Waits in the Wings," *The American Interest*, Mart 26, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <https://www.the-american-interest.com/2019/03/26/a-ukrainian-oligarch-waits-in-the-wings/>.
- 20 Bkz. Melanie G. Mierzejewski-Voznyak, "Ukraine's Presidential Election and the Future of its Foreign Policy," *Foreign Policy Research Institute*, Mart 26, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <https://www.fpri.org/article/2019/03/ukraines-presidential-election-and-the-future-of-its-foreign-policy/>
- 21 "Ukrainian Constitutional Court OKs Parliament's Dissolution, Early Elections," *Radio Free Europe Radio Liberty*, Haziran 20, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <https://www.rferl.org/a/ukrainian-constitutional-court-oks-parliament-s-dissolution-early-poll/30010735.html>.
- 22 Ukrayna Parlamentosu'nda 450 koltuk vardır. Ancak, 2014 yılında Kırım'ın işgal ve yasadışı ilhaki ve Donetsk ve Luhansk bölgelerin süregiden çatışmalar nedeniyle buralarda seçim gerçekleştirilememiş, bu nedenle Parlamento'da yirmi altı koltuk boş kalmıştır.
- 23 2014 Parlamento seçimleri sonrasında da 24. dipnotta açıklanan sebepten dolayı, Parlamento'daki yirmi yedi koltuk boş kalmıştır.
- 24 Gwendolyn Sasse, "Who Is Who in the Ukrainian Parliament?" *Carnegie Europe*, Eylül 24, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/79905>
- 25 21 Temmuz 2019 öncesinde milletvekillerinin yaş ortalaması 48 idi (Gwendolyn Sasse, "Who Is Who in the Ukrainian Parliament?").
- 26 Bir önceki Parlamento'da kadın milletvekillerinin oranı %13 idi (Gwendolyn Sasse, "Who Is Who in the Ukrainian Parliament?").
- 27 Gwendolyn Sasse, "Who Is Who in the Ukrainian Parliament?"
- 28 Gwendolyn Sasse, "Who Is Who in the Ukrainian Parliament?"
- 29 2014 ve 2019 seçimlerindeki seçime katılım ve adayların aldıkları oy oranları hesaplanırken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus Kırım'ın Rusya Federasyonutarafından işgal ve yasadışı ilhaki ve Donbas'ta süregiden çatışmalar dolayısıyla bu bölgelerdeki çok sayıdaki Ukrayna vatandaşının bu yıllardaki seçimlerde oy kullanamamış olmasıdır. Bu nedenden dolayı, 24. ve 25. Dipnotlarda belirtildiği gibi 2014 ve 2019 Parlamento seçimleri sonrasında Parlamento'da yirmi yedi ve yirmi altı koltuk boş kalmıştır.
- 30 2019 Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılım oranı ilk tur için %62.86 ikinci tur için ise %62.07 olarak açıklanmıştır. Bu oranlar, Kırım ve Donbas'ta Ukrayna hükümetinin kontrolü altında olmayan bölgelerdeki seçmen çıkartıldıktan sonra elde edilen oranlardır.
- 31 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçime katılım oranı %60.29 olarak açıklanmıştır. Bu oran, Kırım ve Donbas'ta Ukrayna hükümetinin kontrolü altında olmayan bölgelerdeki seçmen çıkartıldıktan sonra elde edilen orandır.
- 32 2014 ve 2019 Parlamento seçimlerine katılım oranları %51.91 ve %43.9 olarak açıklanmıştır. Bu oranlar, Kırım ve Donbas'ta Ukrayna hükümetinin kontrolü altında olmayan bölgelerdeki seçmen çıkartıldıktan sonra elde edilen oranlardır.
- 33 Paul D'Anieri, Kırım ve Donbas'ta yaşayan ancak seçimlere katılamayan kişilerin Ukraynalı seçmenin yaklaşık %12'sini oluşturduğunu belirtmektedir (Bkz. Paul D'Anieri, "Gerrymandering Ukraine? Electoral Consequences of Occupation," *East European Politics and Societies and Cultures* 20 no.10 (2018), ss.1-20). Buna göre, bu bölgelerde yaşayan 4-4.5 milyon Ukraynalı 2014 ve 2019 seçimlerinde oy kullanamamıştır. Ukrayna *Ukrainska Pravda* gazetesinde 3 Ocak 2019'da yayınlanan bir yazıda belirtilen rakamlar irdelendiğinde ise Kırım ve Donbas'ta sayıları 5.5 milyona kadar varabilecek seçmenin seçimlerde oy kullanmadığı sonucu çıkmaktadır. (Alexander Ivancheskulbu, "Vibori prezidenta Ukraini 2019: tsifori, dati i kandidati," *Ukrainska Pravda*, Ocak 03, 2019, erişim Ekim 06, 2019, <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/01/3/7198122/>). Bunun yanında, 2014 ve 2019 seçimlerinde Rusya'da ikamet eden Ukrayna vatandaşlarının bu ülkede oy kullanabilecekleri sandıklar kurulmamıştır.

SPACE SECURITY TENSIONS IN EURASIA AND TURKEY'S REGIONAL RESPONSE

As space capabilities became an essential supporting infrastructure for military operations, this article looks at Turkey's regional space cooperation developments as a supporting measure to de-escalation and stability efforts.

Aur lie Trur

PhD Candidate, Space Policy and International Cooperation, GRIPS Institute for Policy Studies, Tokyo, Japan

Arise of counterspace capabilities developments has been observed since China's testing of an anti-satellite (ASAT) weapon in 2007 causing an escalation of global space security tension. Over the past year, this crisis has worsened especially in the Eurasian region following tests of these space weapons technologies by Russia in December 2018 and India in March of 2019. Other nations of the region are also pursuing counterspace technological developments, which threatens both regional and international security and stability. As space capabilities became an essential supporting infrastructure for military operations, this article looks at Turkey's regional space cooperation developments as a supporting measure to de-escalation and stability efforts.

Rapid deterioration of global space security and worrisome developments in Eurasia

As more and more nations are aware of the strategic advantage of space assets for military operations to protect national security, a space militarization trend is emerging, leading to an increased vulnerability of space assets to attacks.¹

This trend is especially worrisome in the Eurasian region. The 2007 Chinese ASAT broke a thirty-year *de facto* moratorium.²

This turning point generated a domino effect in terms of space security spurring the United States to demonstrate a similar capability the following year, Russia to resume its ASAT activities as well and other space-faring nations in the region to develop their own ASAT capabilities. Russia tested its system in December 2018,³ India successfully tested its first ASAT in March of this year.⁴

Other nations in the region are developing and testing capabilities which could be used as ASAT capabilities. Following China, Russia, and now India's space power demonstrations, two Eurasian neighbors of Turkey are also developing counterspace technologies, namely Iran and Israel. Illustrative of the space security escalation, the Iranian space program has been listed under the 2019 global space threat assessments.⁵ Israel has asserted its ASAT-able capabilities with a test in January this year 2019,⁶ as a response to Iran's resuming of missile testing.

This turning point generated a domino effect in terms of space security spurring the United States to demonstrate a similar capability the following year, Russia to resume its ASAT activities as well and other space-faring nations in the region to develop their own ASAT capabilities.

Russia tested its system in December 2018, India successfully tested its first ASAT in March of this year.

Turkey is also catching up with its neighbors' military space developments, also getting ASAT-ready thanks to its latest missile developments,⁷ seeking a bigger role in the space sector and towards becoming a space power.⁸

In light of this escalation of space militarization and security conditions in Turkey's closer and more distant regional neighborhood, there is a demand for stability, which new or strengthened space cooperation agreements could help address.

Turkey's space cooperation efforts as regional stability enhancer

It seems that Turkey is on her path towards developing space cooperation across the whole Eurasian geographical area,⁹ which is literally taking off since the formal establishment of its space agency this summer.¹⁰ Besides its military space program, Turkey's civilian space ambitions and cooperative endeavors could serve as potential transparency and confidence-building measures (TCBM) to curb the rising space security risks in Eurasia. Such transparency and confidence-building measures in the space sector aim to 'improve international cooperation and reduce the risks of misunderstanding, mistrust, and miscalculations in outer space activities' as stated under the United Nations' disarmament efforts activities.¹¹

Turkey has been cooperating in the Far East with China and Japan on satellite projects, and with China and other Eurasian spacefaring nations under the Asia-Pacific Space

Cooperation Organization (APSCO) framework for over a decade.¹² Turkey's cooperative relationship with APSCO nations has been deepening following the Belt and Road Initiative (BRI)¹³ launched in 2013, particularly to build the Space Information Corridor (SIC) infrastructure, using space technology in support of this initiative. It is worth noting that one of the stated objectives of the BRI besides developing infrastructure and trade from the Pacific to the Atlantic, covering the whole of Eurasia, is to strengthen long-term regional stability and mutual understanding amongst member states,¹⁴ similarly to the objectives of space security TCBM objectives mentioned above.

It seems that Turkey is on her path towards developing space cooperation across the whole Eurasian geographical area, which is literally taking off since the formal establishment of its space agency this summer.

Relations with the other space power of the region to the North, namely, Russia, have recently taken a significant turn as well with an invitation to cooperate on human spaceflight infrastructure building and flying a Turkish citizen onboard the International Space Station to celebrate Republic's 100th anniversary in 2023.¹⁵

Turkey is also expanding its space cooperation with three additional nations in Central Asia, namely Azerbaijan, Kazakhstan and Uzbekistan on a bilateral basis.¹⁶

Last but not least, on the Southern front, Turkey has just been invited to cooperate on space programs by India, the region's now third space power on September 7, 2019.¹⁷ If accepted, this move would represent yet another opportunity to build and strengthen long-term security and stability.

Further proposals for space cooperation are likely to be witnessed between Turkey and its Eurasian neighbors' space agencies, whether with established space powers or emerging spacefaring nations.

Conclusion

India's test of its anti-satellite capability in March 2019 is a reminder of the worsening of space security threats in Eurasia due mostly to growing counter-space capabilities developments. This should be taken as an urgent call for increased space cooperation in the region. Turkey's space cooperation in Eurasia has already been underway for the last few years. Yet thanks to further

institutionalization with the newly created space agency, this regional cooperation has taken a new dimension. Growing international space cooperation in Eurasia can help strengthen stability in the region by acting as a transparency and confidence building measure. It also gives Turkey an important role in support of this crucial and pressing goal of enhancing regional security and stability.

Endnotes

- 1 Daniel Porras (2019), "Anti-satellite warfare and the case for an alternative draft treaty for space security", *Bulletin of the Atomic Scientists*, 75:4, 142-147. Joan, Johnson-Freese, "Space Warfare in the 21st Century: Arming the Heavens". (New York, NY: Routledge, 2017).
- 2 The Soviet Union unilaterally declared a moratorium in the 1980s, while the United States also halted its ASAT testing soon after not following a moratorium declaration, rather due to Congressional budgetary cut decisions.
See Donald Kessler, "A Partial History of Orbital Debris: A Personal View," presentation at the Hypervelocity Shielding Workshop, Institute for Advanced Technology, Galveston, Tex., March 8-11, (1998) 81-89; David S. F. Portree, and Joseph P. Loftus, "Orbital Debris: A Chronology", NASA/TP-1999-208856, NASA, Washington, D.C., (January 1999).
- 3 Sandra Erwin, 'New studies provide fresh insights into the escalating space arms race', 4 April 2019, <https://spacenews.com/new-studies-provide-fresh-insights-into-the-escalating-space-arms-race/>.
- 4 Jeff Foust, "India Tests Anti-Satellite Weapon", 27 March 2019, *Spaceflight.com*, <https://www.space.com/india-tests-anti-satellite-weapon.html>.
- 5 Todd Harrison, et al. (2019). "Space Threat Assessment 2019", *Center for Strategic and International Studies* (CSIS). Available at <https://aerospace.csis.org/wp-content/uploads/2019/04/Space-Threat-Assessment-2019-compressed.pdf#page=40>, Brian Weeden and Victoria Samson, (2019, April). "Global Counterspace Capabilities: An Open Source Assessment". *Secure World Foundation* (SWF), available at https://swfound.org/media/206406/swf_global_counterspace_april2019_web.pdf.
- 6 Aleksander M. Lubojemski (2019) "Satellites and the Security Dilemma", *Astropolitics*, 17:2, 127-140; Laura Greco (2019) "China, Russia, India and Israel continue to develop their own hit-to-kill interceptors", *Spacenews*, <https://spacenews.com/why-we-need-to-avoid-more-anti-satellite-tests/>.
- 7 Dr. Can Kasapoglu, "Turkey's Bora missile saw combat debut: What next?", *Anadolu Agency*, 19 June 2019, <https://www.aa.com.tr/en/analysis/turkey-s-bora-missile-saw-combat-debut-what-next/1508723>.
- 8 Emre Gurkan Abay, "Turkey has everything to be on the space power list", *Anadolu Agency*, 18 September 2019, <https://www.aa.com.tr/en/science-technology/turkey-has-everything-to-be-on-the-space-power-list/1587416> ;
- 9 "Turkey Establishes its first space agency to develop strategic plans for defense industry", 1st February 2019 *Geospatial World*, <https://www.geospatialworld.net/news/turkey-establishes-its-first-space-agency-to-develop-strategic-plans-for-defense-industry/>.
- 10 "Turkey's President Erdogan establishes national space agency", *Spacewatch Global*, 12 December 2018, <https://spacewatch.global/2018/12/turkeys-president-erdogan-establishes-national-space-agency/>.
- 11 "Transparency and confidence-building measures in outer space activities", G.A. Res. 65/68, U.N. GAOR, 65th Session. U.N. Doc A/RES/65/68 (Dec. 8, 2010). Available at: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/65/68.
- 12 About APSCO celebrating a decade of international cooperation with its partners including Turkey see "Message from the Secretary general of APSCO", 26 June 2018, <http://www.apsco.int/html/comp1/content/MessagefromSG/2018-06-26/18-154-1.shtml>; About APSCO: <http://www.apsco.int/html/comp1/content/WhatisAPSCO/2018-06-06/33-144-1.shtml>.
- 13 The 'Belt and Road Initiative' BRI is sometimes also referred to as the 'B&R', or 'Silk road'.
- 14 Mingyan Nie, "Asian Space Cooperation and Asia-Pacific Space Cooperation Organization: An Appraisal of Critical Legal Challenges in the Belt and Road Space Initiative Context", *Space Policy* 47 (2019) 224-231.
- 15 "Russia offers Turkey to send astronaut to space station", *Middle East Monitor*, 27 August 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20190827-russia-offers-turkey-to-send-astronaut-to-space-station/>.
- 16 Rufiz Hafizoglu, "Turkish Space Agency intends to cooperate with Azerbaijan", *MENAFN*, 8 September 2019, <https://menafn.com/1098866541/Turkish-Space-Agency-intends-to-cooperate-with-Azerbaijan>.
- 17 Erkus, Sevil, "India's space agency calls for cooperation with Turkish Space Agency", *Hurriyet Daily News*, 7 September 2019, <http://www.hurriyetdailynews.com/indias-space-agency-calls-for-cooperation-with-turkish-space-agency-146353>.

21. YÜZYIL'DA İNSANLIK DRAMI: “TOPLAMA KAMPLARI” VE DOĞU TÜRKİSTAN SORUNU

Doğu Türkistan meselesi 1949 yılında Komünist Yönetimin egemen olmasından sonra özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Orta Asya cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından bu yana değişen bölgesel denklemler ve Çin'in ekonomik yükselişi sonucu Çin yönetimi tarafından daha önem kazanarak stratejik bir boyutta ele alınmaya başlandı.

Doç. Dr. Erkin Emet

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesi

Doğu Türkistan meselesi, en başından, yani 1884 yılında Mançu İmparatorluğu Doğu Türkistan'ı işgal edip, adını Şinjang (Yeni Toprak) olarak değiştirdiği gündün beri işgal güçleri tarafından ciddi tehdit algılamasının bir parçası olarak görülmüştür. Doğu Türkistan meselesi 1949 yılında Komünist Yönetimin egemen olmasından sonra özellikle Soğuk Savaş'ın bitmesi ve Orta Asya cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından bu yana değişen bölgesel denklemler ve Çin'in ekonomik yükselişi sonucu Çin yönetimi tarafından daha önem kazanarak stratejik bir boyutta ele alınmaya başlandı.

Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin parçalanması, Balkanlar'da yaşanan etnik çatışmaların ortaya çıkardığı atmosfer ve özellikle 11 Eylül Olayından sonraki dengeler Çin'in meseleye yaklaşımında sürdürdüğü sert tutumu ciddi bir biçimde tırmandırdı. Bölgede her türlü etnik, kültürel ve siyasî talep bir tehdit unsuru olarak görülürken, Çin'in başlattığı 'strike hard' (sert vuruş) politikası ile 'üç şer güç' olarak adlandırılan 'bölücülük, terörizm ve köktendinciliğe karşı savaş' adı altında bölgedeki her türlü düşünce, kimlik, dinî inanç ve sese topyekun savaş ilan edildi. Bu noktada, bölgedeki etnik ve dinî haklar konusunda ciddi bir gerileme yaşandı.

Bu durumda, Pekin'in uluslararası terörizme karşı düzenlediğini belirttiği operasyonlardan istifade ederek Doğu Türkistan sorununu tamamen ortadan kaldırmak

istediği açıktır. Ancak Çin'in Doğu Türkistan ayrılıkçı faaliyetlerine karşı izlediği siyasete, ABD'nin eleştiriler yöneltmesi ve tavır takınması, Avrupa Birliği'nin Doğu Türkistan trajedisine ilgi göstermesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ve diğer insan hakları kuruluşları tarafından baskı uygulanması ve yurt dışında Doğu Türkistan ile ilgili faaliyetlerin artış eğilimi göstermesi gibi bir dizi gelişme Pekin yönetimini zor durumda bıraktı.

Çin'in bu politikası Doğu Türkistan sorununun uluslararası alanda siyasî sahneye taşınmasına ve Doğu Türkistan'ın yurtdışındaki örgütlenmesinin büyümesine yardımcı olmuştur. Doğu Türkistan sorunu artık uluslararası kamuoyunda yerini almaya başlamıştır. BM İnsan Hakları Komisyonunda, Avrupa Birliği Parlamentosunda, Almanya Federal Meclisinde ve ABD Kongresinde gündeme gelmeye başlamıştır.

2008 yılında, Pekin yönetimi, Olimpiyat Oyunları'nın güvenliğini bahane ederek, dinî nikâh kısılması, cenazelerin kaldırılması, halk tarafından kutsal sayılan mekânların ziyaret edilmesi ve halka açık ortamlarda ibadet edilmesi dâhil olmak üzere “23 çeşit dinî faaliyeti” Doğu Türkistan genelinde yasa dışı ilan etmiştir.¹ Doğu Türkistan genelinde, cami girişlerine devlet memurları, öğrenciler, Çin Komünist Partisi üyeleri ile emekli memurların camilere giremeyeceklerini belirten duyurular asılmakta ve camilere girip çikanlar istihbarat

elemanları tarafından takip edilmektedir.² Polisler, öğretmenler, işçiler ve kamu görevlileri dâhil olmak üzere hükümete bağlı olarak çalışan görevli memurlar dinî faaliyetlere katılmalarının tespiti hâlinde para ve hapis cezasına çarptırılmakta veya işlerini kaybetmektedir.

Bu tarihten itibaren, kadınların türban takmaları, Müslüman Uygur erkeklerinin sakal bırakmaları yasaklanmıştır. Hac ibadetinin yerine getirilmesi Çin resmî makamlarının aldığı son kararlarla tamamen yasaklanmıştır.

Siyasî ve dinî baskıların artmasının yanı sıra, Çin Doğu Türkistan'da eğitimde de köklü bir değişikliğe gitmiştir. 25 Eylül 1993'te, Uygur Özerk Bölgesi 8. Halk Temsilciler Kurultayı'nın 4. Toplantısında Uygur Özerk Bölgesi Dil ve Yazı Yönetmeliği'nde değişiklik yapılarak azınlıkların Çinlilerle olan siyasî, ekonomik ve kültürel ilişkilerinde Çince kullanılması talep edilmiş, "Çince Çin devletindeki bütün halkların kullandığı ortak dildir. Bütün resmî dairelerde resmî yazılar Çince yazılmalıdır." şartı getirilmiştir. 14 Haziran 1996'da ilk defa HSK yani Çince Seviye Tespit Sınavı getirilmiştir.

2004 yılı Mart ayından itibaren ilkokul, orta okul ve liselerde Uygur Türkçesiyle eğitim tamamen kaldırılmıştır. Böylece tarihte ilk defa Uygur Türkçesi eğitimden kaldırılmış olmaktadır. Hemen bu politikanın uygulanmasına geçilmiş ve Çince bilmeyen öğretmenler

erkenden emekli edilmiştir. Bu öğretmenlere iki yıl kadar emekli maaşı verilmiş ve ardından bu emekli maaşları da kesilmiştir. 2010 yılında Doğu Türkistan genelinde ilkokuldan üniversiteye kadar bütün eğitim kurumlarında Çince eğitime geçiş tamamlanmıştır.

Doğu Türkistan'daki Uygur Türkleri başta olmak üzere, Türk topluluklarını asimile etmeye yönelik bu siyaset halkın tepkisiyle karşılaşmıştır. Çin'in asimilasyon politikası neticesinde 5 Şubat 1997'de Gulca Katliamı ve 5 Temmuz 2009'da Ürümçi Katliamı patlak vermiş, temel haklarını talep eden çok sayıda Uygur Türkü kurşuna dizilmiş, hapse atılmış ve idam edilmiştir.

5 Temmuz Ürümçi Katliamından sonra Çin'in Uygur Türkleri üzerindeki baskısı daha da artmış, Uygur Türkleri çocuklarının geleceğini yurt dışına çıkmada aramaya başlamışlardır. Nitekim Uygurlar 2014 ve 2015 yıllarında Çin'in güney eyaletleri üzerinden Vietnam, Tayland ve Malezya'ya geçmişler, oradan Türkiye'ye göç etmiştir. Çeşitli kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre son iki yıl içinde Malezya üzerinden Türkiye'ye gelen Uygur Türklerinin sayısı 7500 civarındadır.

Terörle Mücadele Kanunu ve Aşırıçılık Karşısı Düzenlemelerin Etkileri

Son birkaç yıldır Çin hükümeti, "terör tehdidini" Doğu Türkistan'daki güvenlik kuvvetlerini daha da

2004 yılı Mart ayından itibaren ilkokul, orta okul ve liselerde Uygur Türkçesiyle eğitim tamamen kaldırılmıştır. Böylece tarihte ilk defa Uygur Türkçesi eğitimden kaldırılmış olmaktadır.

güçlendirmek için kendi çıkarı doğrultusunda kullanmakta, Uygurlardan kaynaklanan aşırılık tehlikesinden bahsetmekte ve sert politikalarını haklı göstermek ve genişletmek yoluna giderek sivil haklar üzerindeki baskıyı artırmaktadır.

Çin'in Doğu Türkistan'daki "Üç Şer Güce" (terörizm, dini aşırılık ve bölücülük) karşı görünür hareketi, açık bir biçimde Uygur kültürünü yok etmek için devlet terörü aracı haline gelmiştir. (WUC, 2017)³. Eskiden beri yaptığı gibi inançlı insanları "Panislamizm" suçlamasıyla, milli şura sahip insanları ise "Pantürkizm" suçlamasıyla hapse atmakta, işkence yapmakta ve idam cezasına çaptırmaktadır.

Aralık 2015'te sunulan ve Uygurlara adeta kâbus yaşatan terörle mücadele kanunu, insanların iletişim ve dinsel uygulamalarını daha da kısıtlamaktadır.

Kuşkusuz Çin Yönetimi, aşırılık ve terörizm tehdidini abartmakta ve Doğu Türkistan'daki dini faaliyetleri ve etnik kimliği güç kullanarak bastırmaktadır. Çin terör tehdidiyle karşı karşıya olduğunu iddia etmekte, ancak bölgedeki terör olgusuna dair ayrıntıları paylaşmamaktadır. Bu da, şiddet içermeyen faaliyetlerde bile terörle mücadele bahanesine başvurulduğuna yönelik endişeleri de beraberinde getirmektedir. Çin'in terörle mücadele yasası, şeffaflığın eksikliği ve adil yargılanma ihlallerinden ötürü siyasi açıdan geçersiz olarak görülmektedir. (HRW, 1, 2017)⁴.

Kural koyan devlet yetkililerinin ve uygulayıcıların Uygurlara yönelik ırkçı tutumları yüksek düzeydedir. Çin'in terörle mücadele kanununun yalnızca uluslararası insan hakları hukukuna değil, Çin'in iç hukukuna da uymadığı açıktır.

Çin'in Terörle Mücadele Kanununun Endişelerimizi Arttıran Bazı Yönleri:

Çin'in terörle mücadele kanunu, özellikle asıl mesele azınlık grupları olduğu cihetle, onların korunmasıyla ilgili maddeleri içermelidir. Bu, yasanın 104. maddesine göre Çin hükümeti, "ulusal politika oluşturmayı etkilemek" amacıyla teşebbüs edilen düşünce ve konuşmaların terörle bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Çin hükümetinin Doğu Türkistan'a yönelik politikasını değiştirmeye yönelik eleştirel düşünceler terörizm olarak görülmektedir. Bu, Doğu Türkistan'daki yerel emniyet görevlilerinin güçlerini kötüye kullanmasına ve masum insanları terörist olarak nitelendirmesine neden

olmaktadır. 15., 16. ve 94. maddeler, telekomünikasyon ve internet hizmetlerinin hükümet için bir "arka kapı veya veri kaynağı" olması gerektiğini belirtmiştir. Bu, yönetmeliğe uymayan herhangi bir telekomünikasyon ve internet servis sağlayıcısının Çin'de faaliyet göstermesi kolaylıkla engellenebilir. Bu düzenlemeler, yurtdışı hizmet sağlayıcısı kullanarak gerçekleştirilen ifade ve iletişim özgürlüğünü daha da kısıtlamıştır. Yasaklanan iletişim araçlarına erişen bireyler, suçlu olmaktadır. 23. ve 46. maddeler, yetkililere dijital gözetim sistemindeki kişileri izleme, kontrol noktaları oluşturma ve bireylerin bilgilerini veri tabanında toplaması yetkisini vermektedir. 52. madde, emniyet güçlerinin iletişim, konum, sosyal ve ticari faaliyetleri kısıtlamasına da izin veriyor.

Mart 2017'de, Uygur Özerk Bölgesi Halk Kurultayı (the XUAR People's Congress), bölgenin ilk "aşırılığa karşı" uygulamalar yönetmeliğini kabul etti (CLT, 2017). Yönetmelik 15 eylemi aşırılığın işareti olarak saymıştır ve Çinli hukukçulara göre "yasal din ile yasadışı din arasında net bir çizgi çizilmesi" istenmiştir. Uygur Özerk Bölgesi Halk Kurultayı, yetkililerin dini aşırılıklara karşı nasıl

davranması gerektiğini anlatan (CTL 2016; Bai Tian, 2016) Çin Halk Cumhuriyeti'nin terörle mücadele yasasını uygulamayı Temmuz 2016'da kabul ederken; 2017 yılındaki bölgesel düzenleme, Uygur Özerk Bölgesi hükümet yetkililerinin aşırılıkları ortadan kaldırmak için sorumluluklarının daha ayrıntılı tanımlarını ortaya koymaktadır (Xinhua, 2017). Doğu Türkistan'da aşırılığa karşı mücadele amaçlı önlemler son yıllarda, Uygurların barışçıl dini inancını suç saymakla sıkça tehdit etmektedir (UHRP, 2016)⁵.

Yönetmelik, 15 eylemi Uygurların dinsel uygulamalarını suç saymakla tehdit eden "yasal din ile yasadışı din arasında net bir çizgi çizmek" anlamındaki aşırılığın belirtisi olarak kategorize ediyor (CECC, 2017, s. 283). Bu kategoriye göre, gıda ürünlerinin üstünde "helal sertifikası" kullanılmak da aşırılık olarak kabul ediliyor (Eziz, 2017).⁶

Adı geçen düzenlemeler Doğu Türkistan'da titizlikle uygulanmaktadır. Örneğin, toplam gözetim sistemi, tren istasyonu ve kasaba dışındaki yollardaki kontrol noktaları,

insanların akıllı telefonlarını aramak için kullanılan el cihazları, araçları takip etmek için GPS sistemi, her yerdeki yüz tanıma sistemi ve insanların biyometrik ve diğer bilgilerini toplamak için devasa veri tabanı gibi önlemler (Josh Chin, Clément Bürge, 2017).

Ulusal terörle mücadele yasası için uygulanan bu yönerge, bölgedeki meseleyi çözmek yerini daha da büyütmektedir. Uygur nüfusunun ekonomik açıdan ötekileştirilmesi, özgür dini uygulamalara karşı yapılan psikolojik baskı ve Uygur dili eğitimine erişimin yanı sıra Uygurlara karşı artan şüphe atmosferi; yetkililerin bölgenin tecridini artırmaya niyetli olduğunu açıkça göstermektedir.

Yurtdışındaki Uygur Öğrencilerinin Geri Çağırılması

2017'de Çin hükümeti, Mısır ve Türkiye de dahil olmak üzere yurtdışında öğrenim gören Uygur öğrencilerine ülkeye dönmeyi emretmiştir (Shohret Hoshur,2, 2017). Birçok kaynağa göre, Çinli yetkililer yabancı ülkelerdeki öğrencilerin aile üyelerini onların geri

Bugün belki de en acil mesele, Doğu Türkistan'daki “yeniden eğitim” merkezlerinde veya toplama kamplarda bir milyona yakın Uygur Türkünün hapis tutulmasıdır.

dönmeye zorlanması için gözaltına almıştır. Yurtdışındaki öğrenciler Çin'in geri dönme taleplerine uymadığından, 100'den fazla Uygur Ağustos 2017'de Mısır'da gözaltına alındı. Bu öğrencilerin 24'ünden fazlası zorla Çin'e gönderildi ve burada bazılarının tutuklandığı bildirildi (Emily Feng, 2017). Mısır'da iki yıl eğitim gördükten sonra 2015'te Çin'e dönen genç Uygur kadın Buzeynep Abdureshit (Buzainafu Abdourexiti) Mart 2017'de aniden gözaltına alındı ve kurulan gizli bir mahkemenin verdiği kararlar da 7 yıl hapis cezasına çarptırıldı (Uluslararası Af Örgütü, 2017). Mısır'da El-Ezher Üniversitesi'nde doktorasını tamamlayan Uygur Habibullah Tohti, Çin eğitim sisteminde iş bulmaya çalıştıktan sonra 10 yıl hapis cezasına çarptırıldı (Shohret Hoshur,3, 2017). Ayrıca eğitim amacıyla Türkiye'ye gelen en az 6 Uygur öğrenci ülkeye dönünce hapsedildi, bölgenin Komünist Partisi eski başkanının bir akrabası ise öğrencilerin geçirdiği soruşturma sırasında herhangi bir suç işlemediğini anlatmıştır (Shohret Hoshur, 1, 2017).

Çin, tüm dünyaya dağılmış etnik Uygur nüfusunu aramaya ve ülkeye çağırılmaya devam ediyor. Mısır örneğinde Çinli yetkililer, etnik Uygur vatandaşlarını yakalamak için Mısır güvenlik güçlerine güvenmekteydi. Kahire'deki Uygurların bazılarının yasal ikametgah ya da öğrenci statüsünün belirsizliğinin yanı sıra Mısır'da öğrenim gören Uygur öğrencilerinin tutuklanması, gözaltı ve sınır dışı edilmesine ilişkin birçok detay belli değildir. Fakat bu öğrencilerden Çin'e dönenler tutuklanmıştır. Türkiye'ye de çok sayıda Uygur öğrenci gelmiş olup, bunlar Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde eğitimini devam ettirmektedir.

**21. Yüzyıl İnsanlık Dramı:
Doğu Türkistan'daki Toplama Kampları**

Bugün belki de en acil mesele, Doğu Türkistan'daki “yeniden eğitim” merkezlerinde veya toplama kamplarda bir milyona yakın Uygur Türkünün hapis tutulmasıdır. Çin 2017'de, binlerce Uygur Türkünü “yeniden eğitim” kamplarında veya politik eğitim merkezlerinde toplamaya başladı. Kamplar, çeşitli etiketlerin ardından resmi olarak “Sosyalizm Eğitim Okulları” ve “Aşırıçılık Karşıtı Eğitim Veren Okullar” isimleri altında 2017 başlarında kurulduktan sonra artık “Profesyonel Eğitim Veren Okullar” olarak adlandırılmaktadır.⁷

Kampların ve baskılama politikalarının Uygur nesilleri üzerindeki etkileri kapsamlı olacaktır. Çin hükümeti, etnik azınlıklar için saygı isteyen söylemlerden

kamplarda gözaltı ve etnik kimliğin yanı sıra dinin kriminalizasyonu üzerinden zorla asimilasyon politikalarına net bir şekilde kaydığını göstermiştir. Washington Post gazetesi,⁸ 20 Mayıs 2018 tarihli sayısının başyazısında Çin'deki kampları Sovyet Gulag'larındaki kamplar ile karşılaştırmış ve şunları yazmıştır: “Nazi imha kampları ve Stalin'in gulaglarından sonra “bir daha asla” diyen herkes Çin'in beyin yıkama, hapse atma ve işkence yöntemlerini kullanımına karşı sesini yükseltmelidir.”⁹ ABD kongresinde 2 Temmuz 2018 tarihinde Çin hakkında ilgili komite nezdinde yaptığı açıklamasında araştırmacı RianThum, kamplarda hukukun olmaması durumunda: “Toplu cinayet olasılığının her zaman mevcut olacağını söylemiştir.”¹⁰

Uygur gençliği, Çin kurumları için artık bir odak noktası haline gelmiştir. Uygur öğrencilerinin yurt dışından zorla geri döndürülmesi ve gözaltı kamplarında keyfi bir şekilde gözaltına alınması öncesinde, genç Uygurların okullarda ve üniversitelerde kendi dillerini konuşmaları yasaklanmış, orta öğretim için bölge dışına gönderilmişler, istihdamları reddedilmiş, camilere girmeleri engellenmiş ve güvenlik taramalarında “kaybolmalar” başlamıştır. Gözaltı kampanyasının en son aşamasında bir veya iki ebeveyni kamplarda olan Uygur çocuklarının gönderildiği çok sayıda yetimhane oluşturulmuştur. Devletin öncülük ettiği ırksal profil belirleme, aşağılama ve şiddetin endemik olduğu bir ortamda, Uygurların gelecek nesillerinin geleceği karanlık olmaya devam etmektedir. Baskı taktiklerinin giderek artması ihtimali gözardı edilemez. Kısa vadede insan hakları ihlallerinin çok daha acımasız bir biçimde yer alması olasıdır. Özgür Asya Radyosunun, kamplarda alıkonulan Uygurların sayıca çok fazla olması nedeniyle aşırı kalabalık ve pis koşullarda tutulduklarını belirtmektedir. Buna rağmen, her gün daha fazla Uygur tutuklanarak bu tesislere gönderilmektedir (Shohret Hoshur,1, 2018).¹¹

Birçok Uygur eylemci, bu baskıcı kurumlarda hayatın Yahudi halkının seksen yıldan daha uzun bir süre önce Nazi toplama kamplarında yaşadığının bir benzeri olarak gelişebileceğinden korkmaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Çin hükümetine Doğu Türkistan'daki yasadışı siyasi eğitim merkezlerinde tutulan insanları derhal serbest bırakması ve merkezleri kapatması çağrısında bulundu. Örgüt, siyasi eğitim merkezlerinin Çin anayasası ve uluslararası insan hakları yasalarına aykırı olduğunu belirtti. Çin Anayasası'nın 37. Maddesi, tüm tutuklamaların savcılık veya mahkemeler tarafından onaylanması gerektiğini belirtmekle birlikte, bu kurumların hiçbirini tutuklamalara müdahil gibi görünmemektedir (HRW,2, 2017).¹²

Anadolu Ajansı'nın 3 Ocak 2019 tarihinde abonelerine geçtiği bir haberde Çin'in resmi haber ajansının âdeta itiraf mahiyetindeki verilerini yayımladı. Çin'in Xin Hua haber ajansının verdiği bilgilere göre işgal altındaki Doğu Türkistan'da 2018 senesinin 11 ayında 1

milyon 120 bin Çinli, "Kardeş Aile Projesi" adı altında 1 milyon 690 bin Uygur ve Kazak Türkünün evinde zorla yerleştirilmiştir.

Çin İslamı "Çinileştirme" Yasasını Kabul Etti

Çin, resmi ideolojisini ülkedeki Müslüman azınlık nüfusa aşılıp onları kontrol altında tutmak ve asimile etmek amacıyla attığı adımlara bir yenisini daha ekleyerek, önümüzdeki beş yıl içinde İslam'ı sosyalizme uyumlu hale getirip, "Çinileştirmeyi" amaçlayan yeni bir yasayı kabul etti.

Çin Komünist Partisi'nin resmi yayın organlarından Global Times gazetesinde 5 Ocak günü yer alan habere göre Çin Devlet Başkanı Şi Cinping hükümeti yetkilileri, sekiz İslami dernek temsilcisi ile yaptıkları toplantıda, İslam'ı "Çinileştirmeyi" amaçlayan beş yıllık bir planı kabul etti. Haberde, toplantıya katılanların "İslam'ı sosyalizme uyumlu hale getirmek ve dini Çinileştirmek için tedbirler almaya karar verdikleri" ifadelerine yer verildi.

Özetle Çin Hükümeti dünya kamuoyunun artarak devam etmekte olan baskısını yatıştırmak amacıyla İslam'ı "Çinileştirme" kararı almıştır. Asıl amacı Doğu Türkistan'ın asıl sahipleri olan Uygur Türkleri çoğunlukta olmak üzere, Kazak, Kırgız, Özbek ve Tatar Türklerini asimile etmektir.

Çin, Ceza Kamplarını Kısmen Uluslararası Basına Açtı

Çin 'eğitim kampı' olarak nitelendirdiği Doğu Türkistan'daki ceza kamplarına ilk kez uluslararası basın girmesine izin verdi. Doğu Türkistan Bölge Valisi Şöhret Zakir, uluslararası kamuoyunda sert tepkilere neden olan kampları 'radikalleşme ile mücadelede üst düzey başarı sağlanan birer eğitim kampı' olarak adlandırmıştır. Şöhret Zakir, 'toplama kampı' tartışmaları için iftira demiş ve "zamanla eğitim kamplarındaki insan sayısı gitgide

azalacak" ifadesinde bulunmuştur. Doğu Türkistan Bölge Başkanı, kamplarda kaç kişinin bulunduğu hakkında ise net bir sayı veremeyeceğini ifade etmiştir.¹³ Birleşmiş Milletlere göre, 1 milyonu aşkın Uygur Türkü ve diğer Türk soylu Müslüman azınlık mensubu, Çin'in 'eğitim merkezi' olarak dünyaya tanıttığı ceza kamplarında tutulmaktadır. Dünya Uygur Kurultayı ve diğer Doğu Türkistan sivil toplum kuruluşlarına göre, 3 milyonu aşkın Uygur, Kazak ve Kırgız ceza kamplarında bulunmaktadır.

Doğu Türkistan yetkilileri, yukarıdakine benzer bir ziyaretin geçtiğimiz günlerde Rusya, Endonezya, Hindistan, Tayland, Kazakistan da dahil olmak üzere Batı dışındaki 12 ülkeden diplomatlar için de düzenlendiğini ifade etmiştir.

Özel hazırlanmış ceza kamplarındaki Uygurların ziyaretçilerin sorularına hep aynı cevapları verdiğine bakılırsa, bunun bir göz boyama olduğu anlaşılmaktadır.

Çinli Yetkililer Defalarca Yalanlamıştır

Doğu Türkistan'da toplama kampı yapıldığı suçlamalarını reddeden Pekin yönetimi, Çin'deki etnik azınlıkların dini özgürlüklerinin kanunlarla korunduğunu savunmaktadır. Eğitim kamplarının varlığı konusunda yurtdışından gelen sert eleştirilere yanıt veren Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüleri, farklı dönemlerde defalarca bu kampların varlığını kesin bir dille yalanlayan açıklamalarda bulunmuştur.

Diğer taraftan, iki buçuk yıldır devam eden Ceza Kamplarından şimdiye kadar Kazakistan uyruklu birkaç insan ve yabancıyla evli birkaç Uygur dışında kimsenin bırakılmamış olması sorunun devam ettiğini göstermektedir. Uzmanlar önümüzdeki yıllarda BM, ABD ve AB ülkelerinde Çin'in Doğu Türkistan'da kurduğu Toplama Kamplarının, özellikle Doğu Türkistan meselesinin daha çok konuşulacağına kesin gözüyle bakmaktadır.

Sonnotlar

- 1 Human Rich Watch, "We are even afraid to look for them Enforced Disappearances in THE Wake Of Xinjiang's Protests", SS. 10-11.
- 2 Doç. Dr. Erkin Emet, "5 Temmuz Ürümçi Olayı ve Doğu Türkistan" Grafiker Yayınları, Ankara 2009.
- 3 Dünya Uygur Kurultayının 2017 yıllık insan hakları raporu.
- 4 İnsan Haklarını Gözetleme Örgütünün 2017 yılı Doğu Türkistan ile ilgili yayınladığı birinci raporu.
- 5 Uygur İnsan Hakları Raporu 2016.
- 6 www.rfa.org/uyghur
- 7 Uygur İnsan Hakları Projesi Raporu 2017.
- 8 Nordlinger, J. (2018). China's Uyghur Oppression: A New Gulag. [online] National Review. Available at: <https://www.nationalreview.com/magazine/2018/05/28/china-uyghur-oppression-new-gulag/> [Accessed 30 Jul. 2018].
- 9 Washington Post (2018). China's repugnant campaign to destroy a minority people. [online] Washington Post. Available at: https://www.washingtonpost.com/opinions/chinas-repugnant-campaign-to-destroy-a-minoritypeople/2018/05/20/9fe061b45a-c0-11e8-b656-a5f8c2a9295d_story.html?utm_term=.e378b77a3b15 [Accessed 30 Jul. 2018].
- 10 Congressional-Executive Commission on China (2018). Hearing on Surveillance, Suppression, and Mass Detention: Xinjiang's Human Rights Crisis. [online] CECC. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=rE8Ve2nxPds> [Accessed 30 Jul. 2018].
- 11 www.rfa.org/uyghur
- 12 İnsan Haklarını Gözetleme Teşkilatının 2017 yıllık raporu.
- 13 <https://tr.euronews.com/2019/01/06/uygur-turklerinin-toplandigi-kamp-gazetecilere-acildi>.

AVİM'DEN

ERMENİ

ARAŞTIRMALARI

Dört Aylık Tarih, Politika ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Ermeni Araştırmaları Dergisi, kendi alanında bilimsel çalışmaya dayalı araştırmaların yayınlanması ve akademisyenler ve araştırmacılar arasında disiplinler arası tartışmaların desteklenmesi amacı ile 2001 yılında yayınlanmaya başlanmıştır. Hakemli bir dergi olan Ermeni Araştırmaları Dergisi, yılda üç defa yayınlanmaktadır. Dili, Türkçedir. Derginin editörü AVİM Başkanı E. Büyükelçi Alev Kılıç, sorumlu yazı işleri müdürü AVİM Analisti Tutku Dilaver'dir. Ermeni Araştırmaları Dergisi EBSCO ve TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından taranmaktadır.

REVIEW OF

ARMENIAN STUDIES

A Biannual Journal of History, Politics, and International Relations

The *Review of Armenian Studies* is an English language biannual academic journal that was established with the aim of publishing academic papers to stimulate inter-disciplinary debate between academics and practitioners on topics relating to Armenian Studies. The editor of the journal is Director of AVİM Ambassador (R) Alev Kılıç, while the managing editor is AVİM Analyst Mehmet Oğuzhan Tulu. The journal is indexed by EBSCO and TÜBİTAK/ULAKBİM.

ULUSLARARASI SUÇLAR ve TARİH

Yıllık Uluslararası Hukuk ve Tarih Dergisi

Uluslararası Suçlar ve Tarih / *International Crimes and History* (UST / ICH), yılda bir kez yayınlanan hakemli çift dilli (Türkçe ve İngilizce) bir dergidir. Dergi, yayın hayatına 2005 senesinde başlayan UST / ICH'nin inceleme alanları Balkanlar, Kafkasya, Avrasya ve Orta Doğu'da toplumlar, etnik gruplar, dini gruplar ve uluslar arasındaki anlaşmazlıklar, çatışmalar ve işlenen suçlardır. Dergi'nin editörü AVİM Başkanı E. Büyükelçi Alev Kılıç, sorumlu yazı işleri müdürü AVİM Kıdemli Analisti Dr. Turgut Kerem Tuncel'dir. UST / ICH, TÜBİTAK-ULAKBİM ve EBSCO tarafından taranmaktadır.

INTERNATIONAL CRIMES and HISTORY

Annual International Law and History Journal

Tarih/Date:/...../20.....

Adı Soyadı/Name Surname :

T.C. Kimlik Numarası :
/ ID Number

Adres/Address :

İlçe/Town:..... **Şehir/City:**.....

Telefon/Telephone :

GSM :

E-mail :

Tek Sayı Ücreti/One Issue: 20 TL

Yıllık Abonelik Ücreti / Annual Order (2 sayı / 2 issues): 40 TL

Yurtdışı Yıllık Abonelik Ücreti /Subsriction Outside of Turkey (2 Sayı/ 2 issues): 25 Euro

Ödeme Şekli / Payment:

Banka Havalesi / Bankwire **Posta Çeki / Post Check** **Nakit /Cash**

** Siparişinizin gönderilebilmesi için formu dekontla birlikte gönderiniz.*

** Please send decont together with the form to receive your order.*

Aşağıdaki banka/posta çeki hesap numaralarına ödeme yapabilirsiniz:

Please send your payment to the following bank account:

Terazi Yayıncılık,

Garanti Bankası-Çankaya/ANKARA Şubesi / Branch: 181/6296007

Posta Çeki Hesabı /Postal Check Account: Ankara/Çankaya/Merkez 5859221

IBAN No: TR96 0006 2000 1810 0006 2960 07

İletişim Bilgileri/Contact Details:

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kırt. Ltd. Şti.
Süleyman Nazif Sok. No. 12/B Daire 4 06550 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • Fax: 0 (312) 438 50 26

E-mail: terazi yayincilik@gmail.com

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • Fax: +90 (312) 438 50 26

www.avim.org.tr

